

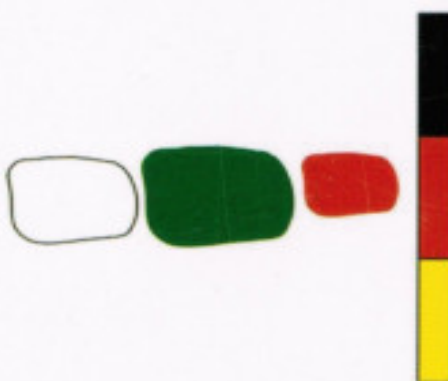
ВЕНЦЕСЛАВ НОВХРИСТОВ

ПАПЛО

И НЕТОРАТА

К
КОМПАНИЯ

У
П
А
Т
И
С
Я

**ВЕНЦЕСЛАВ НОВХРИСТОВ
ПАПО И НЕГОВАТА К(О/
А)МПАНИЯ**

chitanka.info

Тодор Петър се завръща в България след 20 години емиграция в Германия, за да прекара лятната си ваканция заедно с малкия си син Стоян. На къмпинг край Созопол и на други места из страната двамата се срещат с членовете на компания от времето на социализма. Това са хора от интелигенцията, като част от тях са били или продължават да бъдат емигранти в различни части на света, други са свързани с елита на политическата върхушка и са бизнесмени в съвременна България.

„Папо“ е съчетание от немското „папа“ и българското „татко“. Компанията са неговите приятели, а Кампанията е обсебеността на главния герой да търси път и изход от бедите, залели родината му. Но остава сам... и смешен. Виждайки обаче ясно картината на днешна България, човек може да си зададе въпроса: кой всъщност е по-смешен... Заедно с това Кампанията е и търсене на нови любови, и политически съперничества (най-вече на маса, както се прави в България)...

Романът е сатира към „интелектуалците“, политическата класа и изобщо към липсата на посока и желание за общи действия в страната.

ПЪРВА ЧАСТ

Докато живееше в Германия, форумът беше единствената му връзка с жива България. В една лична бележка до Ирина, близка интернет-приятелка, сподели:

„Тази година на морето на къмпинг «Смокиня» се оформя компания с малки деца и сърфове. Почти като навремето. Надявам се, че всичко ще бъде наред. Страхувам се само от вечерите. И не толкова от пиенето, колкото от «истините», които се споделят по късните доби.“

Колата равномерно вземаше километрите. След първата права по „Цариградско шосе“, където пътят свиваше надясно и се изкачваше към възвишенията преди Вакарел, Тодор Петър вече беше оставил шестгодишния Стоян да се занимава със собствените си мисли, а той потъна в спомените за вечерта, когато Наталия беше настояла да я посети отново.

Като един стриктен предприемач, така си каза Тодор Петър, тя беше оформила окончателната и като че дълго отлагана раздяла. Всъщност толкова се познаваха, че не беше сигурен нито в окончателното, нито в раздялата. А дали това беше ново сбогуване с България, го мързеше да мисли. Фактът, че не искаше да мисли, поддържаше у него най-вече убеждението, че си е останал българин, независимо от дългите години, прекарани в Германия.

И като мислеше за Наталия, някак неусетно се втурна в миналото, когато той и връстниците му не осмисляха ясно делата си и със самонадеяността на младостта, и с типично българската си несъпричастност и безотговорност всъщност предопределиха рухването на страната.

В ранната утрин на мястото им в Драгалевци, преди да потеглят, майката на Тодор Петър неочаквано беше изплувала в студения и мокър от нощния дъжд въздух между любимата си арония, анемониите и трите корена с корнишони, облечена в плюшения си пенъоар и влачеща по росната, ниско подстригана ливада, домашните си, неподходящи за роса, чехли. Тя беше станала рано, за да се сбогува с

тях и да закичи със здравец малкия Стоян — нещо, което направо покрусил Тодор Петър и го подразнил с натрапчивата си шлагерност.

И сега, когато мислеше за Наталия, Тодор Петър си спомни за проявената тогава ирония към тази така неочаквана сцена на сбогуване — смятаха посрещанията и изпращанията за най-тъпото нещо. Но животът се беше променил, беше настъпила демокрацията и категориите трябваше да се преосмислят.

Край магистралата вдясно, горе край гората и по хълмовете, се белееха малките вилички, израсли паралелно със строежа на пътя.

Тодор Петър си спомни за времето, когато преди около двадесет години се смееха, докато коментираха как тези къщички бяха построени с откраднатите материали от строежа на магистралата. А какво беше станало сега? Колко наивни им изглеждаха днес илюзиите, че преходът ще бъде по-различен! Кражбата си беше характерна за първоначалното натрупване на капитала. Независимо от всичките лозунги и декларации, на ход влязоха системи на безогледно ограбване и измами. Не стига, че в страната имаше достатъчно проблеми и то най-вече като морален дефицит, но майсторите на прехода се бяха увлекли в находчивостта си да творят нови кризи и след това да ги решават вече като спасители.

Мислите му внезапно бяха прекъснати от гласа на детето:

— Папо, къде точно отиваме? — попита то, като смеси немското „папа“ с българското „татко“.

— Сега пътуваме към Созопол, Станчо. Това е много стар град. Разположен е на полуостров. Полуостров е остров, който...

— Insel?

— Точно така. Остров, който има връзка със сушата... Та Созопол от най-стари времена е имал естествена защита и затова хората са намерили едно много хубаво място за живеене. Там под днешните къщи навсякъде има основи на други къщи, храмове и улици. Археолозите, това са историци, които търсят в земята останки от старо време, откриват непрекъснато предмети от миналото — счупени вази, монети, статуи.

Да, питаше се как е възможно да я обича още. Вече не Наталия, а България. Но как да не я обича!

Колата се спусна към Калугерово и Динката и навлезе в Тракийската низина. Някъде далеч на юг, все още необгърнати от дъжда, който беше валил цяла нощ над София и който настъпваше зад тях, се виждаха хребетите на Рила и Родопите. Дори и в еднообразието

на тази долина, сравнено с еднообразните долини, които беше виждал по света, се долавяше толкова живот и уют. Най-вероятно това бяха спомени заради обзримостта и досегаемостта на планините, на чувството за съпритежание и съпричастност, заради хилядите срещи, спомени и ако щеш — разбити планове и неосъществени амбиции.

Малко преди Стара Загора спряха да си свалят пуловерите, защото усетиха, че им става топло. Стоян се зае да върти леко клямналия здравец, а Тодор Петър завъртя ключа. Стартерът не се чу. Спомни си, че старият, но здрав пасат имаше единствения недостатък след дълго гонене по магистрала да отказва да запали, докато поизстине. Изчаквайки колата да получи настроение да потегли, се сети за съня на Стоян, в който едно ангелче го успокоявало, когато плакал, след като разбрал, че родителите му се разделят.

— Как изглеждаше това ангелче? — беше попитал Тодор Петър.

— Приличаше на мен, но беше с бели дрешки и крилца.

Насред полето сигурно щяха да имат много затруднения, докато тръгнат отново, но Стоян изрече едно „Bitte, bitte“ на немски и колата запали.

Тодор Петър не желаше да се задълбочава в балканския магически реализъм, съпоставяйки го с немската дума „моля“, изречена на език, на който някога кралете са говорили само с конете си. Затова мисълта му се отклони към Ирина и той се запита дали общуването им по интернет имаше някаква перспектива. Но отново се върна при Наталия, която му бе казала само минути преди да я заяде пред гостите ѝ следното:

— Обичам хора като теб, които могат да бъдат обичани.

Всъщност беше станало ето какво: След няколко чаши вино, обхванат от поредната кратка поетика на словото, беше паднал в капана на втората фаза на самопознанието. И предприемайки деликатна дисекция на гражданското общество зад прикритието на човешки анализи за алиби, той я беше подиграл, че не е готова да си мръдне и пръста за приятелите си.

Първите заливи на юг от Бургас както винаги омайват с наситената синева на морето свикналото с убитите цветове от вътрешността на страната око. Пътят минаваше покрай трептящите, още зелени тополи край пътя, пресичаше обраслите с ниски дъбове възвишения между заливите.

Спомените от летните месеци, прекарани тук, нахлуха стремително и накуп в съзнанието му. След разклона за Созопол се мерна и Новият град, с нови къщи и хотели над Харманите. Изумруденият цвят на залива, който в единия край се оцветяваше в лавандулово синьо заради изпъзелите от север облаци, блестеше и се разтапяше до хоризонта като мираж.

Тодор Петър паркира до стария, сега разбит и окончателно занемарен, летен ресторант или бивш стол за гостите от времето на социализма. От другата страна на шосето се намираще входът на къмпинг „Смокиня“.

Заваля. Дъждът се сипеше ситен, летен и малко по-таен. Закрити почти безполезно от чадър с прекършена спица, събули маратонките си, той и малкият Стоян прегазиха нетърпеливо плажната ивица и натопиха глезени в притихналото и прошарено от дъждовните капки море. Далеч в оловното небе водата се оглеждаше напълно безучастна към щастието им.

Тодор Петър обходи с поглед палатките с надежда да съзре Компанията. Малкият Стоян мислеше за сладолед и пица и не усещаше, че в този миг се свързва завинаги с този бряг и с това небе.

Личеше си, че само преди час денят е бил слънчев. Отвсякъде струеше топлина, изпълваща извиращите от земята влага и дъжд, а светлината пречупваше контурите и цветовете с импресионистични бленди като в „Забриски поинт“ на Антониони. Пренесен в спомените си, Тодор Петър се запита дали Радко е пуснал на Компанията като някога „Пинк Флойд“.

Но по-осезателно и интересно беше въздействието на другата светлина, идваща откъм границата между тъмното и светлото небе,

ниско над сушата, която подтикваше и настройваше духа към късогледство — нещо като времеви отсек, в който си тук, вярваш само на себе си и си достатъчен само на себе си.

Все още се виждаха хора в морето, изпечени тела пресичаха плажната ивица, а под някои тенти и навеси, всред рейките, опънатите въжета и пресечените подпори на летните столове, вече се вземаха първите аперитиви.

Тодор Петър и Стоян направиха два-три тегела покрай палатките и караваните, огледаха новите кръчми зад дюните. Ясно беше, че без ориентир е трудно да намериш някого.

Върнаха се до колата и потеглиха обратно към Созопол. Стоян се занимаваше със сладоледа си, а Тодор Петър си спомни, че вечерта преди да тръгнат майка му беше започнала превод на анализа на „Der Nonogarkonsul“ на Греъм Грийн, в който по западен начин се иронизираше един паралелен, английски Гороломов на Йовков. Беше изровил книгата при един немски вехтошар. На корицата на книгата, преписано от Монд, се мъдреше нещо покъртително: „Освен Греъм Грийн (до когото понякога се доближава), Чейс е единственият писател, успял да изрази романтизъм и чистота чрез насилие, грубост и целенасочен реализъм.“

По едно време той загледа Стоян в огледалото, около чиято периферия мигаха в неравномерен такт чистачките. И докато в подстъпите към града се вглеждаше в детското равновесие, едновременно с това провираше бавно колата всред тълпите, които се връщаха от плажа заради дъжда — хаос от движещи се във всички посоки хора, пресичащи, изчакващи...

— Мама му стара — каза с немското си произношение Стоян, който беше запомнил възклицанията на баща си по пътя от София до морето. Бяха се оказали в здраво задръстване преди влизането в Стария град.

Край пристанището няколко паркирали коли и пресрещнали се без изчакване един нов мерцедес и две аудита бяха неспасяемо запушили подстъпите към градчето. Собствениците им, очевидно тарикати, които бяха решили, че са още по-големи тарикати, отколкото всички останали тарикати, нервничеха, докато висяха в дъжда в колите си, надуваха с клаксони и чакаха някакво чудо. Още от времето на социализма Тодор Петър изпаднаше в паника, когато попаднеше в

опашка. Предпочиташе да гладува, отколкото да чака. „Сигурно имам глисти“, си помисли и си спомни за едно посещение при академик Захариев. Когато малкият Стоян беше настинал, докато гостуваше в София, беше се наложило да посетят прочутия хомеопат. Академик Захариев отделяше по пет минути на пациент.

— Скърца ли със зъби? — попита академикът, когато седнаха пред бюрото му.

— Не — каза Тодор Петър.

— А спи ли настрана и със свит крак?

— Не.

— Нервен ли е?

— Не.

— Нервен е. Не го ли виждаш, че не може да стои на едно място.

— Да — каза Тодор Петър — все трябва нещо да прави.

— Има глисти — отсече академикът и се обърна към сестрата. —

Предпиши му... Ще го оправим.

— Надявам се — каза Тодор Петър с надежда.

— И ти имаш глисти.

— Аз? — изуми се Тодор Петър.

— Да — каза академикът — Имаш ли газове?

Тодор Петър се изуми още повече, като разбра, че има хора без газове.

— Спиш ли на една страна с праметнат крак?

— Да — каза Тодор Петър.

— Имаш глисти.

„Майната ви на всички глисти“ — си каза Тодор Петър, излезе, тръшна вратата на колата и скоро, с помощта на още двама глистара, изрегулираха задръстването.

Сети се, че в България в градските автобуси тези пътници, които биваха близо до вратите, стояха натъпкани като сардели, а другите, които попадаха в центъра на автобуса, се ширеха.

Неживели сякаш с други хора, нахални симплицитас паркираха където им падне, без да се съобразяват, че пречат на другите и че това паркиране може да коства човешки живот. А полицаите се снишаваха, почерпили горчив опит, че ако тръгнат да глобяват за подобни нарушения, те ще са потърпевшите.

Капитализмът с изискванията си за производителност още не беше наложил ефективността на взаимното облекчаване.

Тодор Петър мислеше за Ирина, за път и любов по време на пътешествие. Оставаше един стремеж — не цел, а път... По същия начин и България го привличаше — целта не беше хубав живот и висок стандарт.

Целта беше мъчителният път, оплитането в кълчища сред неповторима природа, сред своя страна и свои хора.

Созопол го посрещна осезаем най-вече с екзотиката на малките павирани улички между каменни зидове, вторите еркерни етажи, облечени в дърво, входовете към улицата на най-старите бедняшки къщи, малките дворчета, от които надничаха смокинови дървета.

Продължаваше да ръми и хората по улиците, повечето случайни туристи, бяха отворили чадъри. Срещаша се погледи. С мигновена преценка, симпатия, незаинтересованост. Неосъзнати и нереализирани светове.

Квартирата беше в нова къща, почти на носа на Стария град, срещу едновременното училище, сега художествена галерия. Докато се нанасяха, Тодор Петър обхождаше спомените си. Някъде тъкмо из тези къщи беше прекарал едно от най-прекрасните си лета. За пръв път се бяха събрали всички тези, които бяха останали и до днес ядрото на Компанията. Спомни си младежките разговори, темите, които през иронията по тъпизмите на социализма, понякога им се струваха толкова значими. За наивното, но и освободено от принудата великодушие от позицията на младостта. За променящите се разбирания под влияние на набиращия скорост процес на процеждане на информация през желязната завеса.

Тогава всяка вечер предлагаше възможности за нови запознанства под смокинята в двора на къщата. Привлечени от интересните разговори, все повече нови момичета се присъединяваха като слушатели към компанията. Всъщност идваха с желанието да се харесат на някого. Този двор сега, петнадесет години по късно, се беше превърнал в препълнен ресторант.

Но тъкмо когато нямаше дефицит, той търсеше нещо повече. Пътят към любовта трябваше да премине през екстаза, за който спомена Наталия и който явно не беше успял да ѝ предложи и сам да срещне в живота.

Една вечер, тъкмо се беше спрял на едно момиче, което седеше срещу него, беше опитал да си внуши, че стига до екстаза на душата. Ядяха си така от голяма тава печен калкан с пръсти, които се омазваха, пиеха бяло вино, докато по едно време, изведен от шината на екстаза, той не се беше отделил сам на носа при старото училище. Скалите в мастилената нощ, блясъкът на морето и глухият плисък на вълните по камъните някъде долу под краката му обещаваха това, за което мечтаеше.

На другия ден бяха в обща компания на плажа. Разбра, че момичето, заедно с Владо и Нели — бъдещата жена на Камен, са на квартира през две къщи и спят в една стая. Още по-късно, вече в София, я беше потърсил и като откри следите ѝ, разбра, че е заминала за Италия.

Днес в стария град не се забелязваше някогашната претенция за присъствие на така наречената художествено-творческа интелигенция от едно време. Тя беше заменена от типичните атрибути на пазарното стопанство. Лъскави витрини, светлини, боклуци, кич, но и някакъв намек за свобода. На стъпалата на къща с ресторант един китарист и две цигулки под калиново дърво опитваха да придадат някаква артистичност на тихата топла нощ.

Тодор Петър и Стоян вечеряха в ресторанта, който се намиреше в двора на същата къща. Тук бяха изкарали онези първи вечери с Компанията. Спомените извикваха асоциации и емоции, изпълнени — сега съзнаваше — с толкова илюзии.

Утрото на другия ден беше прекрасно. Небето над листата на смокинята в двора радваше очите със следдъждовната си ненаситена синева, странно контрастираща с тъмносиньото на морето. На този фон все още малките смокинови плодове, надничачи изпод дълбоко нарязаните листа, се открояваха като в картина на Русо. Във влажния въздух небето потъваше зад блясъка на морето и тази гледка караше Тодор Петър да изпитва смътната, но като че мимолетна догадка за синхрона, който можеше да се постигне между противоречията в този хубав свят.

Вечерта, когато се опитваше да заспи, чу под балкона в ресторанта мъжки глас да взема думата:

— Аз съм кадровикът на това време. Ходих в общината и им казах, че не ми трябва кореспонденти, а личности, личности, готови да се отъждествят със страната.

Тогава Тодор Петър стана от леглото и намери тефтера си, в който имаше навика да си води бележки. Записа чутото и добави: „Как може да се намери начин за обединяване на личностите, които се отъждествяват със страната? Или — дали кадровикът е поредният шмекер, който руши страната, без да съзнава, че облагодетелствайки се некоректно, всъщност краде и вреди на децата си?“

И в този момент капките на поредния дъждец забарабаниха по листата на смокинята...

Сега, вече закусили, малкият Стоян и Тодор Петър се заизкачваха по дюната към агората на лагера.

Тодор Петър не се беше появявал от години в летния лагер на Компанията. Този път лагерът, както се разбра по-късно, бе организиран преди две седмици от Радко и жена му Жана с помощта на Иво. Встрани от дюната и всред група ниски смокинови дървета беше лагерът на Лъоди и жена му Соня. Два дни по-късно бяха пристигнали и някои от децата им. Към тях се бяха присъединили Божил и Косьо със синовете си Алекс и Филип. Тодор Петър беше чувал, че Косьо се занимава с история, а Божил е журналист. След дълги години в Германия сега изпитваше любопитство както към страната си, така и към новите личности в компанията.

Журналистът Божил имаше интелигентно лице, тънки устни и извит нос, а изрязаните и деликатни черти на Косьо сочеха произход от възрожденските градчета по яката на Стара планина.

Заедно с Тодор Петър бяха пристигнали Чавдар с жена му Биляна, както и Камен. Камен имаше строителна фирма. Той фактически беше обединяващата личност на Компанията, ангажирал през последните години доста от тях на постоянна работа. Други се прехранваха с договори пак около неговата фирма. Повечето членове на Компанията бяха все още свързани един с друг по системата, практикувана от повечето българи. С вечерите около аперитивите, мезетата, пиенето, храната и приказките. Така от група на група, от доверие на доверие, се създаваше националният хор и око на светогледа. Може би качествен сам за себе си. Но иначе доказано неефективен за страната.

Познаваше Радко отдавна. Професията курортист му пасваше перфектно! Беше си отгледал всички атрибути на тази професия — от тежкия маниер при приготвянето на кафе, забъркване на коктейлите и пушенето, до кройката на панталоните и прическата под бейзболната шапка. Аtribuти, които трябваше да представят опит, натрупан и почерпен от изтъкан с вещина интелект.

Росен Александров, който в последните години преди падането на Тошо беше успял да прескочи от професия бояджия с образование

философия в някаква администрация, сега имаше някакъв висок пост във Външното министерство и играеше малко по-официална роля. Една сутрин, в подножието на дюната, зад смокинята се беше появила добре оформената му брадичка ала Паоло Кюелю, после шезлонг и най-сетне и той самият. Беше се настанил в някаква луксозна квартира в новия град.

Детските компании бяха три. Големите деца, вече студенти, между които и Лора, голямата дъщеря на Камен, си имаха своя агора — някъде надолу и вляво от дюната. Втората се състоеше от деветгодишната Руми, малката дъщеря на Камен, десетгодишния Петко — син на Биляна и Чавдар, и от единадесетгодишната Яница, дъщеря на Жана и Радко. В третата група, на междинна възраст, влизаха Алекс и Филип, синовете на Божил и Косьо.

Но Стоян... Това беше единственият шанс за него да се свърже с български деца, с българските светове, които му се откриваха и предполагаха по-сложни впечатления.

Тази година агората беше на върха на най-високата дюна. Стоян, веднага подложен на дистанционно проучване, изолиран от двете компании деца, се зае, с желязната си психика и научен от германчетата и турчетата в своята Кьолнска детска градина да не се навира непоканен, дълбаеше дупки в пясъка. Тодор Петър пък усети все още неизплакнатото от обедните аперитиви настроение от предната нощ. Радко, като тартор тази година, най-вероятно беше довел нещата до деликатности, които днес все още им се струваха значими.

— Папо — обърна се към баща си Стоян — искам в морето.

Тодор Петър приготви Стоян и двамата пристъпиха към водата.

Докато преподаваше на Стоян първия за тази година урок по плуване, Тодор Петър си мислеше за Ирина, която беше споделила, че се опитва да пише като Оскар Уайлд, а той си беше мислил за Джеймс Джойс и, отговаряйки ѝ в този дух и смесвайки единия с другия, сигурно я беше разочаровал за пореден път. След това, докато с периферията на погледа си улавяше голите, красиви тела на дамите по плажа, той съзнаваше колко много се интересува тъкмо от Ирина. Но не физически — не я беше виждал дотогава, бяха си писали известно време във форум — а по-скоро по начина, описан от Джеймс Джойс в

„Портрет на художника като млад“, който изплува тъкмо в този момент в съзнанието му.

От свои наблюдения на различни странни съвпадения в интернет, като например това по едно и също време, без да се уговорят, да си пишат бележки в два часа през нощта, той беше убеден, че в момента тя мисли за него по същия повод.

Росен Александров, Радко и Божил седяха в малкото капанче на плажа и пиеха бира, когато Тодор Петър ги приближи и улови последната реплика:

— Седеше и ме гледаше в упор...

— Присъединявам се към вас — каза Тодор Петър и си поръча бира.

— Заповядай — рече Росен Александров — отдавна исках да си поговорим. Какво става с теб? Не си ли вече в Германия?

— Омръзна ми да съм нещо като скъпоплатен чиновник и когато престанах да нося пари на жена си, тя ме изгони — каза саркастично Тодор Петър. — А ти? Разбрах, че си бил в Англия.

— Да, бях.

— Нали сега си безработен? — попита Радко.

— Да. Ама... — рече Тодор Петър.

— Какво става тук — се разсмя Божил. — Всички ли сме капо?

— Мен не ме включвай — каза Росен Александров.

— Защо, нали Танчето е в Лондон.

— Да, но нямаме проблеми.

— А Иво защо е сам? — попита Тодор Петър, като си спомни атрактивната му жена.

— Жена му го напусна. Намери някакъв богаташ по интернет в Германия и сега е там.

— А децата?

— Останаха при него.

— Да, но със сигурност ще отидат там някой ден да следват — рече Тодор Петър.

— Целият пасианс се допълва от Камен, който пък остави Нели в Америка и сега се чуди как да си вземе детето.

— Все трябва да си намерите някакво основание за оправдание, че ни оставихте да се оправяме сами с комунистите — каза Радко.

— Нали сега се връщаме — рече Тодор Петър. — Едно време, когато ви казвах, че идва времето и не трябва да се оставяме да ни намери неподготвени, ме пързалихте.

— Сега е вече много късно да обвиняваш когото и да е. Бившите комунисти са хванали живота отвсякъде — каза Радко и добави уж остро. — Ти, Тодоре, се промени много. От кумир по време на соца се превърна в нормален еснаф...

— Обвиняваш ме, че избягах ли? — „може би разговорът снощи ме касае“, си помисли.

— Не. Защото ние те настигаме...

— Аха, оставих ви на произвола на съдбата?

— Ти ни агитираше и лъжеше, че ще ни поведеш.

— А вие вдигахте наздравици...

— Подигравахме ти се, но ни даваше надежда — преигра маниерно с клепачи Радко, за да подчертае, че съзнава спекулацията си.

— Аха, не е трябвало да ви обръщам внимание... — влезе в стила Тодор Петър. — Тогава, като ви видях и се убедих, че сме ялови и губим страната, взех решението. И беше правилно, въпреки че малко късно... Но трябва да призная, че дотогава имах илюзии. Въпреки че години преди това един възрастен човек ме беше предупредил, че всичко е вече окончателно загубено. Беше една нощ в двора на едно петричко село. Под асмите... А аз, тъпото копеле, дълго време не исках да повярвам.

— Я не се гъбаркайте. Само ние, които сме били малко по-дълго време в чужбина, знаем какво означават приятелите и Родината — каза Росен Александров и се обърна към Божил. — А Косьо защо е сам?

— Той пък напусна жена си. Миналата година тя непрекъснато го тормозеше, че тук условията не били за нея. И взе, че я изпрати да си почине в Созопол, но така се случи, че веднага си намери една германска студентка — каза Божил. — Жена му научила и като дойде на другия ден, го нарече „прасе“. С това си подписа...

— Всъщност и сега не му е зле.

— Защо — попита Тодор Петър.

— Ще видиш. През ден, през два тук се появява някоя нова студентка. Идват или от Созопол, или директно от София.

Седнали под тентата с лице към морето, Биляна, Радко и Камен пиеха джин с тоник, лимон и лед. Стоян копаеше дупка под един стол. Едната група деца бяха някъде на плажа. Алекс и Филип играеха шах. Божил четеше „Възгледите на един Клоун“^[1]. Иво, който, както винаги купуваше няколко вестника и докато не ги изчетеше, никой не можеше да го откъсне, преглеждаше „Дневник“. Косьо рееше поглед към хоризонта.

— Колко отдавна не съм я чел — каза Тодор Петър, имайки предвид „Възгледите...“ — Четох я заедно с „Билярда...“^[2]. Толкова отдавна, че почти не си спомням съдържанието, но...

— Нали? Останали са само впечатленията — каза Божил.

— Да. Беше ми една от настолните книги.

За Тодор Петър Клоунът беше, като че последният клоун в Германия, който се беше опитал да избяга с достойнство от правилата и законите, които там са и валидни. След тях беше започнал един катарзис и едно шикалкавене. От една страна революционните поколения от 60-те наистина бяха попроменили страната, но после постепенно поривът им беше увехнал и така се бяха покрили в кварталите на проминенцията. На същото място беше разцъфнал един пазарно-стопански букет. Така генерацията на Клоуна, носеща хуманния морал на челото и атрактивно за едни и скандално за други поведение, беше останала само като един модел за тези от другата страна на Желязната завеса.

А новият морал? На първо място се бяха изтърпани разбилите старите окови, неавторитарно възпитани рационали. Пестеливи, космополитни, егоистични, с бизнес правила, които се диктуваха от аксиомата да надхитриш с всички средства, за тях материалният факт беше фетиш. И щом в състезанието нещо не можеше да се докаже, позволено беше дори да се прибегне до престъпление. А отмъщението? Леко забавно, за да бъде по-болезнено, но и ненаказуемо.

Тогава защо трябваше да се чуди на ситуацията в България? Както му беше писала Ирина по имейла?

„У нас животът е чуден — опъваш жили, за да се държиш на повърхността или бавно и мъчително потъваш към дъното и тъкмо го стигаш и казваш: е, сега вече излизане няма, и се появи някоя сламка, за която се хващаш и отново потегляш към онова светло петно горе, което ти показва, че слънцето все още изгрява за теб и си струва последния тласък, който да те извади на повърхността... Защото там те чака поредното предизвикателство — да оцелееш, въпреки всичко и всички...“

А той беше отговорил:

„Вярно е, че свобода и демокрация могат да бъдат практикувани само от хора, уважаващи правилата на свободата и демокрацията. Затова и само те понасят така тежко ударите на съвременето... Как да им го напишем на челата, че да ги познаваме и им целуваме ръка при среща — разбирай, когато трябва да се гласува за тях, не знам.“

На това Ирина отвърна:

„Всъщност в никакъв случай безкористни. Защото какво по-користно от това да можеш да намериш най-подходящия да те води? Користно за теб, за хората от семейството ти и за поколението ти.“

Тодор Петър, на когото огромна част от същността се идентифицираше с цветовете, мириса, цветята, горите, планините, скалите, реките, блясъка на морето, срещата на теченията, мириса на пясъка и шума на вълните, с две думи — с българската природа, седеше единствен с гръб към плажа и наблюдаваше под око приятелите си.

— Тодоре, сподели сега какви са ти проблемите — рече Радко.

— Е, не ти ли е приятно да сме тук? Усмихни се, де — каза Тодор Петър и се обърна към Божил. — Знаеш ли, Клоунът беше всъщност една от програмите ми...

— Така ли!

— Не можеш да си представиш, че при мен е имало някакъв резултат, но и протестът в Германия тогава в края на краищата се е материализирал в една книга, която е история... Е, ако забравим...

— Кажй някоя друга програма — рече Косьо, като отбягна темата за Германия и протестите й.

— Филмът „Плашилото“, например. И това „Плашило“ може би не малко от нас го играха — каза Тодор Петър.

— Доколкото чух... Кога всъщност избяга — попита Божил.

— Година преди да падне Тошо.

— Божил има една студия за интелектуалната ни среда от втората половина на 80-те... Тъкмо сме били започнали да се пробуждаме и революцията е помела всичко — иронично подхвърли Иво.

Иво беше висок, с широко чело и правилни черти. Очите му бяха кафяви и носеше брада, която ограничаваше както на ширина, така и на дължина.

— Оприличаваш ли онази не съвсем реално съществуваща, преди да избягаш, интелектуална среда с нещо в реалния живот? — попита Божил, без да обръща внимание на Иво.

— Ще ти разкажа една случка за Пеппи, който се върна от Швеция... Говореше ни как времето ни е на предела между двата свята, че не бива да го изпускаме... Разправяше ни, а чехите взеха, че го направиха. А знаеш ли какво направихме ние?

— Какво?

— Гледай го Иво... Тези с неговия маниер го удариха на арогантна ирония, повдигната на превъзходна степен... А другите...

— Другите бяхте на „наздраве“ — рече Иво.

— А не трябва ли?

— Ние си тръгваме — каза Тодор Петър.

[1] „Възгледите на един Клоун“ — роман от Хайнрих Бьол. — Б.а. ↑

[2] „Билиярда...“ — „Билиярд в девет и половина“ — роман от Хайнрих Бьол. — Б.а. ↑

Зара седеше на пластмасов стол пред старото дървено бунгало, което беше и рецепция на къмпинг „Смокиня“, и плетеше дантели. Пред нея морето между двете дюни и тополите блестеше и галеше с лекия си бриз. По шосето край къмпинга минаваха коли, чиито гуми плющяха нататък по нагретия асфалт и завихряха първите пожълтели листа, изпадали от тополите край пътя. Встрани от Зара бяха разположени сергиите за зеленчуци, вестници и плажни боклуци, а по-нататък, под каваците и смокините, се скупчваха палатките, караваните и бунгалата...

Една нова, сребриста кола сви от пътя и спря встрани от бариерата, на сянка. Зад дъгата на стъклата Зара улови три силуета. Вратата откъм шофьора се отвори и един слаб мъж се изправи пред бариерата. Зара не повярва на очите си. В леко, но чуждо обличения мъж позна Анди, един от най-прочутите къмпингари от времето на социализма. Беше мъж със сини очи, слаб, с изпито лице и вече прошарени дълги коси и подстригана брада.

— Зара, позна ли ме?

— Анди, ти ли си? — Зара постави недовършената дантела встрани и се изправи.

И двамата вече не бяха млади, но блясъкът в очите им беше същият.

— Разбрах, че си в Америка — каза Зара, която не беше виждала Анди повече от десет години.

— Да... В Америка — каза Анди, от гърлото му, като че се откърти буца. — Но се затъжих.

— Идваш да видиш това, което обичаше?

— Аз пак го обичам.

От другата врата на колата слезе и приближи слаба и красива жена.

— Това е жена ми, Зоя — додаде Анди.

— Как е мъжът ти? — попита Анди и пред очите му изплува последният и като че единствен спомен как мъжът на Зара пие ракия

под смокинята в капанчето с приятели.

— Умориха го в болницата.

Анди я погледна.

— Съжалявам!

Зоя се върна в колата и започна да рови в багажника.

Анди се загледа в морето. Спомените и чувствата запрепусаха през съзнанието му.

— Настанил съм жена си и дъщеря си в Стария град, а аз ще се опитам да спя някъде тук — рече.

— Да не искаш да спиш в нашите бунгала? Ах, каква беда!

— Може и в някоя палатка.

Зара отбеляза, че дъщерята на Анди продължаваше да си седи в колата.

— Аз ще сляза към плажа — махна Анди.

— Хубаво го виж. След година-две и тук сигурно ще го заграбят за хотели.

Анди я погледна. Като че се състари за миг, но не каза нищо. Тръгна към брега. С поглед в блясъка на морето долови трепета на тополовите листа над главата си, усети небето. Много, много далеч. Чу равния и остър звук на папатаците във високата, суха папрат край застоялата вода встрани.

Анди събу маратонките си, пресече плажната ивица и стигна до морето. Седна на пясъка съвсем близо до водата, и остави леките вълнички да мият ходилата му. Загледа се към скалите, към сърфовете, плъзна поглед по ивицата на дюните, караваните, лагерите.

Сега на същото място над скалите, се оставяха да плуват във въздуха няколко чайки, които от време на време се стрелкаха към водата. Стана му особено. Не осъзна, че не може да понесе разлива на цветовете поради летния въздух и не може да понесе, че в младостта си по цяло лято е бил волен като чайка. Как му викаха тогава — Водното конче.

На сто метра от Анди, под опънат пред три шатри парашут за сянка, Радко, слязъл от собствения си лагер на дюната до лагера на Льоди, пиеше заедно с него вече третата си бира. Съпругите им Жана и Соня бяха на плажа с децата. Радко не беше изтрезнял както трябва от

предната вечер, а бирата го беше замаяла с кратката си, разтоварваща и така отмъстителна по-късно екзалтация. Лъоди се беше отпуснал и, гол до кръста и тръскайки от време на време хипарските си коси, слушаше с половин ухо какво разправя Радко, като се съсредоточаваше най-вече върху това да издава звуци на удоволствие, когато отпиваше от изпотеното шише.

— Онова топло лято ние летувахме пак тук — разправяше Радко. — Като две деца на природата, които нямат нищо общо с постоянно висящия в София въпрос: „Какъв е смисълът на живота?“. Такива въпроси се задаваха тогава при социализма, защото така и или инак ти е все едно. Опитомили са те и ако си траеш, нито ще спечелиш, нито ще загубиш, но ще спечелиш достатъчно, за да изкараш като водно конче един месец на морето. Бяхме забравили всичко, което е било и което ще бъде и имахме толкова непривично точен режим, че непрекъснато му се удивлявахме.

За пръв път от много години си бяхме нарочили думата „влаголюбив“ като гвоздей за лятото. И по същия случай постоянно седяхме в капанчето на входа на къмпинга и пиехме бира. Вече мислехме, че сме стари. А всъщност? Бяхме толкова млади! Повечето време мълчахме, правехме се, че ни е скучно и само когато камионът, който изсмукваше отходните ями, се появяваше, се оживявахме... Надигахме пак бутилките с бира, а някой от нас само промърморваше неща с безизразното си лице. Преигравахме, разбира се. С тъмни очила, като при бръдърсите от „Блус Бръдърс“: „Лайнарката“. Достатъчно много години бяхме летували тук. Познавахме всички. От почиващите — чужденци и наши, до екипажа на Лайнарката.

— Ей, хубаво си живеехме — каза незаинтересовано Лъоди малко на майтап, защото влизаше добре в положението на Радко.

— Всеки притежаваше в главата си картотека, която се беше попълнила неусетно — продължи Радко. — Я от случайно хвърлен поглед, я като зяпахме голите германки с бинокъл от високото, я при някой пиянски разговор, след като капанчето пуснеше кепенците... Край умивалните или край огън на плажа, където германките, на които беше последна вечер, си избираха този или онзи от нас. Гепиш, чукаш и хвърляш. А ние нямахме, разбира се, нищо против. А и не беше съвсем ясно кой кого гепва и кой кого хвърля.

— Без да знам дума унгарски например, аз знаех страшно много за унгарката, която висеше в капанчето заедно с приятеля си. Така, когато една вечер се заговорихме, съвсем естествено, подобно на разглезени милионерски деца, стигнахме до това, което ни трябваше.

— Наистина, нямаше абсолютно никакво притворство между нас. Младите германки, които бяха още без гаджета, преминаваха пред нас с характерните си походки, като размахваха изправени ръце пред тялото си и мускулите на стегнатите им голи и изпечени дупета играеха като...

— Като какво? — попита малко по-заинтересовано Льоди. — Не си мисли, че не съм се възползвал.

— Като... — замисли се за миг Радко — като мускулите по кожата на породисти кобилки. Или русалки. Тогава всичко беше нуди... Но това си беше нещо, на което ние вече не обръцахме чак толкова внимание. Напротив оставяхме ги през деня спокойно на плажа, тихо пиехме бира в капанчето и само, когато се появеше обслужващият камион с хобота, някой от нас промълвяваше иззад тъмните очила с каменна физиономия: „Лайнарката“. Дълго време не успявах да си обясня откъде идваше това спокойствие и фактът, че го афиширахме напълно скромно. Ако може изобщо да кажеш нещо така просто и никакво и в същото време означаващо толкова много. Една вечер, на втория облак^[1] го открих и казах на Иво, който не се удиви, че му говоря друго, тъй като беше настъпила вечерта под смокинята на кръчмата и работното време на лайнарката беше минало. Казах му:

— Тук има толкова много чужденци и затова ние сме така освободени. Те не ни пречат изобщо, а може да се каже, че ако някой пречи на другите, е тъкмо обратното.

— Иво не ми отговори, тъй като на масата седна един наш приятел, когото уважавах заради това, че беше колкото и ироничен, толкова и лично нещастен и вечно пийнал, и толкова остър към душевните ни разхвърляности — нещо, което си беше израз на рационалната му действеност, проявявана и в друго. Той ни разказа следното:

— Едва го спасих. Нали знаете германчето с дългата коса и ниско подстриганата брада. Онзи с кротките златисти очи, който понякога чете в кръчмата книга и когото винаги, когато поръчвам бира за себе си, черпя. Наричаме го Йезуса, но се казва Марио. Преди две

години решил да бяга в ГФР. Но го хващат и го вкарват в затвора. Тогава гаджето му, ей онова момиче, което се целува с черничкия нашенец, го оставя и оттогава Йезуса е нещастно влюбен. Преди половин година го освобождават и той започва да работи като строителен работник. Плаща почивката на нея и на сестра ѝ и идват тук на къмпинг. Но гаджето му среща нашето момче и се влюбва в него. А Йезуса решава да се обеси и отива в гората. В същото време в къмпинга става кражба и ние с Гошо сме по дирите на крадците. Тъкмо пресичаме гората, докато ги преследваме, и виждаме как Йезуса се беси... Едва го спасихме...

— Аз ще отида да се изкъпя — рече на това място Льоди, който беше слушал този разказ нееднократно и осветен от най-различни ъгли и ниши.

Радко си доизпуши цигарата, отпи пак от бирата, стана, изкачи се с усилие по дюната до собствения си лагер и легна да спи на дюшека, постлан на проветриво място под тентата.

Льоди заплува бавно и навлезе навътре в морето. На всеки мах си потапяше главата, а кристалната вода се плъзгаше край страните и раменете му. Дългата му коса ту увисваше на повърхността, ту се опъваше леко при всеки тласък.

Обратният път към брега беше, както винаги, по-труден. Струваше му се, че плува на едно място. Най-хубаво му стана, като излезе от водата. Леките тласъци на вълничките в краката повличаха напред-назад пясъка, дребните камъчета, разтрошените и промити миди, черупки на раци-пустинници и рапани. Вечният такт ги беше изгладил и сега барабанеха по кожата на нозете.

Изведнъж Льоди спря като втрещен. На брега пред него седеше Анди.

— Сега ли пристигаш на къмпинга? — попита Анди престорено неизненадан.

— Хе, Анди — отвърна Льоди. — Ние сме винаги тук. А ти сам ли си?

— Не. Зоя и дъщеря ми са в колата.

— А защо не дойдат насам?

— Уморени са. От онзи ден сме тук. Часова разлика.

Двамата пресякоха плажната ивица, като заравяха ходилата си колкото се може по-дълбоко в пясъка, защото пареше. Пропълзяващата

от ходилата нагоре по краката им горещина разтрисаше цялото тяло. Минаха под тополите, стигнаха до лагера на Льоди и седнаха в столовете край масата.

— Радко беше тук допреди малко, но сигурно е отишъл да спи — каза Льоди и посочи шишетата. — Знаеш ли, че Радко, Иво, Камен, Росен, Чавдар, Владо и другите са тук. Някои са тук на къмпинга, другите са в Созопол.

— Супер, ще се видя с всички.

— Дори и Тодор се появи със сина си вчера.

— Да е жив и здрав. Него не желая да го виждам.

— Уж доста се промениха нещата тук, Анди, ама пак се повтаря. Дори някои от чужденците от едно време пак идват.

[1] Облак — мента с мастика. — Б.а. ↑

Изправен със слабото си телце до шахматната дъска, Стоян обяви първи, че е гладен. Само петнадесетина минути по-късно тримата бащи — Божил, Косьо и Тодор Петър с децата Стоян, Алекс, Филип и Руми, която си избра тяхната група, вече поръчваха в ресторанта.

Ресторантът „Панираната флейка“ се намираше на петдесетина метра, между дюната и редицата каваци край пътя. Представляваше квадратна дървена хижа от опушено чамово дърво, с плосък покрив, с разкачени прозорци, с дълги покрити тераси и с две свързани дворчета, където масите се криеха под сенките на големи бежови чадъри.

По това време на деня „Панираната флейка“ вреше и кипеше под напора на прииждащите откъм плажа гости. Най-вече ожаднели, те се разполагаха по дървените пейки и се отпускаха свободно и безгрижно.

Повечето от тях бяха млади хора, а пъстроцветието и атрибутите — очила, плитки, обици или превръзки, като че подсказваха, че или ще се борят със зъби и нокти и до смърт, за да има чиста природа в България, или че са с единия крак извън страната и са само временно тук, заради прекрасното море и време.

Все пак Тодор Петър до края не успя да забележи някой от тях да събира пластмасови боклуци от плажа в чували, както правеха доста често със Стоян.

Божил, Косьо и Тодор Петър успяха много бързо да изпият първата си наливна „Загорка“, докато Руми, с дългите си прави коси и лунички, и Стоян седяха безмълвно един до друг, люлееха боси крака и съсредоточено не се поглеждаха. Алекс и Филип си разказваха разпалено някакъв комикс.

— Станчо — обърна се Тодор Петър към сина си — ето, че ти идват кебапчетата.

— Папо, а darf ich, позволено ли ми е, а после — сладолед.

— Да. После ще ви черпя всичките.

— Папо, в Германия е хубаво, но тук е по-хубаво.

— Стоянчо, ти да не знаеш немски? — попита Филип.

— Той знае по-добре немски от български, но смята, че тук, в България е по-хубаво, защото „получаваш по-бързо приятели“ — засмя се Тодор Петър, като при превода от немски нарочно замени „намираш“ с „получаваш“.

— И аз — каза Руми.

— Какво, и ти ли мислиш, че тук е по-хубаво?

Руми кимна.

— И аз уча немски — каза Филип — но говоря зле.

— Откога?

— Той е от една година в немската гимназия — каза Божил.

— Кажу как стана така, че Стоян смята, че получаваш бързо приятели!

— След като през една от ваканциите изкара една седмица шарка, го заведох на надуваем замък в Борисовата градина. Обикновено той стои до мен сравнително спокойно, но когато има повод, започва да се катери по люлките, както си знае... Тъкмо в този случай така и стана. Хвърли се по замъка и само след минути вече беше приятел с две други момчета...

— Вие къде спите? — попита Тодор Петър, за да отклони разговора, защото усети, че ще започне да проличава, че не живее заедно с детето си...

— В бунгалата — каза Алекс.

— Как е?

— Ужасно — рече Божил.

В това време другите деца дойдоха и братовчедите на Руми я отмъкнаха на другата маса, където беше седнала останалата част от Компанията.

Филип и Алекс дискутираха с Божил какво е алегория.

— А какво е метафора? — попита Тодор Петър — Тих като шума на времето ли, например?

— Не, това е сравнение — каза Божил.

— А, да — рече Тодор Петър. — Той е шумът на времето.

— Вярно.

— Като каза сравнения. Тези на Чандлър са гвоздеят: „Тишина като свличащи се въглища в корабен трюм“ или „Лимузината му ме отвя в канавката, като есенно листо“...

— Видях те, че четеш Тортън Уайдлър. Знаеш ли каква е връзката му с Чандлър? — попита Божил.

— Не смяташ ли, че езикът ни днес е твърде обеднял?

— Тодоре, не е коректно така. По-право съвременният български език е по-богат от преди, защото се допълва по естествен път. При това не включвам жаргоните, въпреки че се използват за задоволяване на опростени цели.

— Шегуваш ли се за връзката Уайдлър — Чандлър? — попита Тодор Петър.

Божил не отговори.

По-късно, когато компаниите от двете маси се смесиха и се оформиха групички по интереси, Камен, Росен Александров, Иво и Тодор Петър седнаха заедно. Заговориха разпалено на спортна тема.

— Вижте, вижте какво прави Стоян! — рече Камен.

Разговорът секна.

На една отдалечена маса можеше да се наблюдава как Стоян забавлява децата от Компанията. Към тях се бяха присъединили още шест-седем деца от 8 до 14 години. Всички бяха вперили любопитни очи в него и следяха това, което той със светнали очи им разказваше. Избухна дружен смях.

Разделените по групи деца за пръв път бяха обединени.

— Защо Чавдар и Радко странят един от друг? — попита Тодор Петър.

— Неизвестно защо срещите им винаги протичаха с неприятности за другите. Накрая имахме късмет, че Чавдар каза на Радко, че претенциите му са погрешни. Оттогава шест години не са си говорили — подхвърли Иво.

— Аз лично съм в плен на лятото. Сега се връщам. Искам да купя още сладолед на децата — рече Камен и с усмивка се отдалечи.

— Знаете ли, че снощи срещнах Владо в Созопол, с цяла тайфа и най-вече мадами. Начело с жената на Стамен Маринов — каза Росен Александров.

— Стамен Маринов, когото всички наричат Шефа?

— Да, същият. Беше дясната ръка на Борис Кьосев.

— Онази мадама с големия джип, червения чадър и шезлонга, която онзи ден легна пред караваната на Михаела?

— Коя е Михаела?

— Втората жена на Боби Баръмов. Не си ли забелязал една красавица с малко дете под нашата дюна? Тази, при която Камен отиде да пие кафе веднага, след като пристигнаха.

— Аха. А Боби защо го няма?

— Той стана голям бизнесмен.

— Искаш да кажеш, че той вече не си пада по къмпингите, а новата му жена — напротив.

— Да. И изглежда, че там нещата са доста сложни.

— Защо?

— Една така хубава жена вече второ лято да е без мъжа си тук и в същото време да не допусне никой до себе си?!

— Защо пропускам всичко! — каза Тодор Петър. — Може и да обича мъжа си.

— Може — каза Иво с вкаменен израз, така че всички се разсмяха.

— А Борис Кьосев не се ли ожени скоро, след като царят дойде на власт?

— Да.

— Но какво става всъщност с Владо?

— Има много пари. Повярвал си е, че е някакъв гуру и пие, за да поддържа тази вяра. Интересното е, че и другите му вярват. Който се завърти около него, веднага бива привлечен като муха на мед — каза Иво.

В това време Камен се върна.

— Знаете ли какво си мислех снощи за атмосферата в Стария град? Тези, нашите, понтийските гърци... Колко стотици поколения са тук и въпреки това пазят някакъв стил, различен от нашия. Те обичат къщите им, дори и малки, да са по-подредени и изчистени.

— Доизкусурият малкото, което имат, достатъчно добре го управляват, преди да направят следващата стъпка — додаде Тодор Петър.

Камен, който в младостта им беше един от малкото, които обръщаха внимание на призивите на Тодор Петър за организираност, го погледна внимателно:

— Правиш нещо само ако ти е по възможностите.

— Да, правиш само неща, които можеш да довършваш и които са по възможностите ти. Не като тук да захващаш всичко, но да не го

докарваш докрай както трябва.

— Не се притеснявай — рече Камен — сега стигнахме до убеждението, че обликът на градовете се гради и вписва точно толкова, колкото може.

— Или нека завършим всичко, заради безсилието, с подигравка и към нас самите — каза Иво.

— Независимо от недовършеното?

— Всъщност всички ние сме оправдани.

— Нали.

— Все пак Владо Минков не се ли е показвал насам?

— Напротив. Досега идваше всеки следобед. Напива се по неговия си начин, а жена му Албена скучае.

— Не е за учудване. Сега защо не идва?

— Кой го знае! Ти не си ли го срещал в Созопол? Просто не е възможно да не го срещнеш.

— Как ли се справя Владо с новия живот?

— За германците материалната култура е първият интелект — каза Тодор Петър...

— Не се притеснявайте за Владо. Такива ги защитава живота. По-рано работеше за Борис Кьосев, а сега е представител на една западна фирма. Добре е той. Нещата му вървят и без него.

— Когато бяхме бедни, се случваха други неща.

Тодор Петър си спомни миналите години на къмпинга, когато созополските компании бяха притегателна точка за толкова много младежи. Те пристигаха най-често от къмпингите Каваците, Смокиня и Градина, но и от цялото южно Черноморие. Пътюм минаваха край Ропотамо и попиваха нещо от романтиката на лонгозната гора. Особено ако времето не беше съвсем подходящо за плаж. Разполагаха се под тентите и навесите, не успяваха да отгатнат какво вълнуваше и какво беше настроението тъкмо в този лагер и тъкмо това лято, разменяха отгоре-отгоре някое „какво правите“ или подобни и се оттегляха.

Винаги си беше мислил, че всеки от тях очакваше да намери нещо повече, но тази надежда потъваше в разговори за битовизми, аперитиви и клюки. Разочароваха се взаимно, но така или иначе всеки, който беше вярвал, че с падането на Тодор Живков, или както му

викаха помежду си Сатрапа, страната ще се нормализира, се беше
лъгал горчиво.

В ранния следобед Тодор Петър и Стоян приближаваха Созопол. Стоян, разбира се, не можеше да има спомен от бледата на цветовете, които обгръщаха дърветата, тревите, неподредените лозя в сред пясъците, гробището, скалите и Райския залив. Някога едно от най-романтичните места. Сега целият нос Колокита, отцепен и откупен, разоран и разхвърлян, беше покрит с изкопи и наченати строежи на хотели и вили.

По израза на Стояновото лице, което съзря в огледалото за обратно виждане, Тодор Петър отгатна, че малкият беше явно зает с нещо съществено за него.

— Утре искаш ли да отидем на друг плаж или пак тук? — попита Тодор Петър, който като че трудно преживяваше аклиматизацията сред старите си приятели.

— Пак тук.

В квартирата си в Стария град Стоян и Тодор Петър делеха баня и тоалетна със семейство от Македония — майка, баща и две красиви дъщери на около осемнадесет-деветнадесет години.

Един морен следобед, както почиваха и всеки бе зает с книгата си — Стоян с комикса, Тодор Петър с Атическите ноци на Авъл Гелий, изведнъж Стоян додаде припряно:

— Папо, има пиш.

Двамата, Стоян на скорост, а Тодор Петър като ариергард, се отправиха към тоалетната-баня. Стоян влетя в преддверието, като вече посягаше към крачола на късите си пижамени гащи.

— Кой е там? — извика стреснато млад женски глас, предполагаемо принадлежащ на някоя от младите македонки.

Влетявайки в другата врата, без да се колебае, в миг Стоян извика с немски акцент:

— Аз само едно малко момченце.

Анди свикна трудно в Америка, а жена му — още по-мъчително. Колко пъти беше плакала, колко пъти се бе връщала в България, колко пари му беше струвала, за да я избута дотук. Докато сега няма по-голяма американка от нея и тук се прави, че говори български с акцент.

Какво ли не беше преживял Анди тогава, първите години в Америка. Бяха го изгонили без предупреждение от работа, само защото го бяха хванали да пише писмо в работно време. По-късно, на друго работно място и в друг град, отново беше имал проблеми...

Анди седна пред палатката на Льоди. Загледа се в морето. После в Льоди. Прошарени бяха еднакво, но Льоди изглеждаше по-състарен. Анди бе убеден, че е живял по-добре от Льоди през изминалите години. В Америка е бил като струна и е нямал време и право да си изтезава физиката. Защото на другия ден е трябвало да работи и работи. През това време Льоди е работил също. Както е работил, така е и печелил. Малко като резултат и много като време и нерви. Имал е и много истински свободно време. За китари, морета и пиене.

Льоди измъква китарата и започва да си дрънка. Като че се връщат с години назад. Песента на Льоди разказва:

— Ние се събрахме тогава на къмпинга. Последствията са налице. През деня играехме страшно много карти и свирехме на китара. Под привидното спокойствие се раждаха гнойни потоци.

Тук Льоди хвана един акорд ниско на грифа и китарата изплака.

— Бяхме направили комуна, хранехме се на обща трапеза. Анди ходеше из къмпинга като водно конче с корона, пееше си, подсвиркваше на чужденките и обичаше да мие риба на умивалниците, за да ги заинтригува.

Анди седеше с наведена между краката глава. Соня се върна с куп чисти чинии. Влезе в палатката си, след това се показа отпред, но не дойде при тях. Взе кърпа и се запъти към плажа.

Льоди продължи да свири.

— На другата сутрин Жана плетеше на входа на агората. — Дръпни се, че другите не могат да минат — й каза Радко. Тя се

направи, че не го чува и по-късно каза: — Вие сте абсолютни глупаци. — Писна ми да се скатавате — се включи тогава и Соня. — Размърдайте си малко задниците. Всичко е в мръсотия. Защо не вземете пример от германските мъже? После се обърна и извика: — Колко пъти съм ти казвала, че искам на закуска масло. — Все по това време се сецате, отвърна Радко. Вечерта Танчето, жената на Росен, ни скъса нервите в капанчето. Развика се на Росен, че не си внимава в картите. Росен рече: — Забранявам от днес нататък на който и да е да ми държи такъв тон. Не обичам простащини. По този случай си пийнах и им пях цяла вечер. На другия ден, докато Камен и Жана белеха чесън за спагетите, Танчето каза: — Срам ме е много, много ме е срам, че не ви помагам — помълча малко и продължи: — Всъщност защо да ви лъжа — не ме е срам. И си запали цигара. После Анди и аз отидохме за риба с харпуните. Вечерта бях поканил едно гадже да прекара с нас, а Анди й каза: — Той — и ме посочи — прави салатата, а аз ловя риба.

„Пъци бар“ се намираше на пъпа на Созопол. Като идваш откъм Новия град и пресечеш провлака към Стария, минаваш под короните на редица големи дървета — място, което със стария си паваж, огромни, гъсто наредени дървета и високи бордюри напомня България отпреди Девети. А градината с малката стара църква с хубавите икони трябва да ти остане отдясно. След това, като се заизкачваш към центъра на градчето, тръгваш по най-лявата улица от трите възможни при пощата. Правиш още петдесетина крачки и внимаваш да не подминеш следващото разклонение при аптеката. От дясната страна.

В сравнение с времето на младостта на Тодор Петър, сега имаше много на брой малки ресторанчета и кафенета, някои от които наистина грижливо управлявани и затова „Пъци бар“ не беше вече така задръстен от публика. Но пък днес беше загубил до голяма степен от някогашната си притегателна сила заради очарованието да бъдеш изненадан от някоя изтънчена поза, премерена суетност или пълен с фантазия аутфит на някоя непредполагаема млада красавица или на някоя не така млада, но добре соанирана като „посестрима“ членка на кръга около „Аполония“.

Затова пък сега тук бяха вложени пари. Чевръста, красива и млада сервитьорка, с гол корем, можеше да ти сервира каквото поискаш и на цена, която позволяваше да си намериш място по всяко време на деня на някой от хубавите бамбукови столове с меки, бели и сини възглавници.

Някъде към пет часа Тодор Петър остави Стоян да играе компютърни игри в интернет-клуба отсреща. Първо искаше да вземе един аперитив. Сви в близката уличка, където на едно все още незастроено място над южните скали беше забелязал табела „Текила бар“.

Под широко скован навес от здрави чамови греди, в средата и зад кръгъл барплот с барманка, понесла всички облечени и накичени деликатно атрибути на уж художествения български декаданс, според разбиранията на Тодор Петър, изпълни бързо поръчката му и позволи

още по-бързо да бъде почерпена с текила. Това подхрани контактността ѝ към някакъв друг клиент и две слаби млади жени, с профили, които седяха на крачка от Тодор Петър и си разменяха чужди за току-що дошлия от Запад емигрант реплики.

— Да познавате случайно Владо Минков? Висок и впечатляващ мъж? — като че в пространството отправи въпрос Тодор Петър.

— Дори го очакваме всеки момент — префърцунено и кокетно отвърна барманката и неочаквано се усмихна най-мило и естествено и го погледна право в очите. — Всеки, дошъл тук, най-лесно ще налети тъкмо на него.

Тодор Петър се загледа към залива под скалите. Слънцето трябваше вече да се скрива все по-дълбоко зад хребета на Новия град и синьото на водата се насищаше до индигово.

През една къща в двора продаваха пържена риба. Продавачката, пепеляво изрусена, беше нарисувала очите си, които от това разстояние изглеждаха като тъмни дупки, а сравнително равно подредените павета по улицата встрани имитираха някакво минало качество или най-малкото илюзия за същото. В Германия може и да поотвикнеш от качеството на небрежността, недовършеното и дори полуразрухата.

Погледна към улицата и забеляза Владо Минков, който мина с вдигната брадичка между скитащите и разпръснати туристи, спря за миг пред провизорния вход на заведението и се отправи към бара. Беше висок и слаб мъж със заресана назад коса, прав нос и деликатни крайници. Приблужи двете млади жени, чиито реплики Тодор Петър не беше успял да оцени подобаващо, сложи ръка на рамото на едната и каза хем със скука, хем с преиграно приповдигнато настроение глас:

— Добре ли сте, красавици?

Преди да получи отговор, се обърна към барманката, която беше цъфнала до тях:

— Ванче, мила, една бърза текила от моите.

В този момент видя Тодор Петър, сепна се, каза нещо на момичетата, мина покрай тях, протегна безмълвно ръка, здрависа се, седна до него пред бара и рече:

— Чух, че си се върнал.

Не се бяха виждали повече от петнадесет години.

— Все още не е сигурно — каза Тодор Петър. — Тук съм със сина си Стоян.

— Къде си отседнал?

— На носа, недалеч от старото училище... Не се ли радваш, че се виждаме след толкова години?

— Не се ли радвам?

Това беше познатият стил на Владо Минков.

— Е, как я караш драги, какви ли не ги чувам за теб — се опита да се опровергае Владо Минков, тъй като Тодор Петър беше замълчал.

— Станах безработен и жена ми ме изгони — премина в настъпление Тодор Петър.

— А моята още ме търпи — каза Владо Минков ентусиазирано, така че очите на двете девойки до тях блеснаха.

Продължи, като се обърна както към тях, така и към Тодор Петър:

— Нали ще ми позволите да ви почерпя по едно питие?

След това се приведе към Тодор Петър:

— На плажа са още по-хубави. Спал съм и с двете.

— Едновременно ли?

— Почти...

— О... не беше толкова сластолюбив.

— Е, вече е капитализъм, драги... Пазарът определя търсенето и предлагането. — И добави — Довечера на северния бряг, над пристанището, се събираме на калкан като едно време. Ще дойдеш ли?

— Ако Стоян заспи навреме...

— На колко години е Стоян?

— Почти седем.

— Има ли на кого да го оставиш?

— Той спи дълбоко, но все пак ще предупредя хазайката.

— А защо си безработен?

— Заради интриги в немската фирма, ама много по-качествени от нашите.

— Аз чух друго.

— Няма отърване — засмя се Тодор Петър. — Това ли им е работата на лошите езици?

— Аз вярвам само на това, което съм чул лично — рече Владо Минков.

— Я се разкарай.

— Да се разкарам ли? Искам да кажа, че тогава правеше впечатление по-скоро на доста оправен, така че си залагам главата, че ти си го направил.

— И това не може да бъде абсолютно сигурно. Доста неща могат да бъдат проектирани погрешно, ако се облягаш на предубежденията — се засмя Тодор Петър — И аз си спомням, че си тичал по магазините да сравняваш цените. Но слушаше Юрая хийп...

Владо Минков се хвана артистично за гърлото и също се разсмя.

Тодор Петър добави:

— Преди време се видях с Камен и му разказах за интригите. А той ми рече, „Ти си балама“. Как съм могъл да позволя след години работа да се оставям да бъда рекетиран. Време било да се облегна на социалната им система. Така че какво ми пречи аз, потенциалният бизнесмен вчера, да се направя на романтик днес... Хайде, аз тръгвам. — Да платя — се обърна към барманката.

— Няма да позволя — каза Владо Минков — аз черпя. Да не кажеш утре, че не съм те посрещнал радушно след толкова години. Ванче, няма да му вземаш парите... Ресторантът за довечера се казва „Марината“. Ще поканя и тези две красавици. Двете се занимават с музика и четат. Уникално за днешните времена.

Тодор Петър се върна пред интернет-клуба, надникна, за да се увери, че при Стоян всичко е наред и седна на една маса пред „Пъци бар“. По улицата манифестираха туристите, като че променени от архитектурата и историята на градчето. Докато си изваждаше тефтера, където си водеше записки, той се опита да измери промяната. Като че сега това бяха други хора, от други места, с други физиономии, от други социални групи и като че с други погледи.

По времето на социализма да демонстрираш пренебрежение и помазаност си беше грях. Имаше случаи, когато пияни хора от народа на това място бяха псували посетители с поведение, изтъкващо по-високото им в материално положение. Всъщност дилемата беше в това, че тъкмо тези хора от народа, ако изобщо бяха преживели в прехода, трябваше да са благодарни на тази прослойка, която беше олицетворявала соца. Тъй като сега обезателно водеха несравнимо помизерен живот... Или още по-правилно — трябваше да са им още по-разгневени, ако животът на тази прослойка беше една от причините

или атрибутите на падането на социализма, а оттук и осигурения, дори и беден, живот.

Сега всичко, дори нерегламентираното и още повече — открито престъпното състезание по отношение на придобитата набързо собственост и на прибирането на печалбите, се приемаше за напълно нормално. И си е обяснимо — мислеше Тодор Петър. Едно е да декларираш, че всички са равни и да демонстрираш тъкмо обратното и съвсем друго е да си обявил, че равенството се мери с пари и с всяка проява на този принцип да подчертаваш смисъла му.

През една маса от него една атрактивна млада жена със зелена козирка-превръзка на светлокестенявите си, блестящи коси, с красиви, изпечени от слънцето голи рамене и прасци, говореше на висок глас незначителни неща на компанията си. На масата седяха още една елегантна жена, обърната с гръб и висок мъж на средна възраст с марков зелен Лакост и спокойно лице.

Тодор Петър се наведе над тефтера си. Надяваше се, че бе достатъчно невзрачен, за да не приемат тук писането в тефтер за поза. Без да осъзнава колко животът в Германия го е настроил неуместно сериозно за българските измерения, написа:

„Когато се вживяваш в ежедневието, ти намиращ винаги опора, с което да го вплетеш по значимост с нещо повече. Способността на ума да забравя, и то най-важните и фини валенции, неочаквано и няколко дни по-късно, обезсмисля целта им, вплетена в значимото. А разликите в разбиранията на хората, особено променяйки се във времето, определят и незначителността на мненията им.“

Беше забелязал, че когато се съсредоточеше в някоя мисъл, много от сетивата и осезанията му се мобилизираха. Сега гласът на младата жена се чуваше по-звънък и ясен. Тодор Петър различи отделни изрази и думи: „Защото, колкото и да е перфиден.“... „Аз минах направо през градината...“... „Три е неподходящо число при летуване...“. Вдигна поглед и видя очите ѝ, забодени в неговите. Явно писането в тефтера вършеше работа. Беше спряла да говори. Седеше спокойна, не забелязваше събеседниците си и като че чакаше той да отклони поглед. Тодор Петър остави тефтера си настрана и се облегна назад, като се забавляваше с тази игра.

Докато вървяха към пицарията, Тодор Петър наблюдаваше Стоян под око. С фланелка в тъмносиньо, жълто и бяло, с чистите си черти и детска кожа, с детските позитивен дух, неосъзната вяра в очакваното от живота, нехайството към суетността, с неафишираното и неосъзнато приемане на хората по най-естествения начин, момчето караше Тодор Петър да се замисли как това може да бъде съхранено и предадено по-нататък...

— Още ли си тъжен заради интернет-клуба — попита Тодор Петър, когато седнаха в ресторанта.

По-големи деца го бяха изместили при игрите.

— Не — отговори Стоян, — сега мисля за нещо друго.

Тодор Петър се опита да си припомни как децата спират да плачат. Те знаеха как да го направят. Той се запита дали всъщност изобщо вече можеше да заплаче.

Да, сълзите мият душата. Но си мислеше, че тъкмо сега няма нужда от това. Имаше си други хоризонти, като че опростени, превърнали се за него може би в алиби, за да загърби печеленето на пари и принудите му.

На провлака между Стария и Новия град Стоян си беше избрал пица и сега нагъваше съсредоточено, докато Тодор Петър се занимаваше с „то пък и едни мисли“.

Беше вече притъмняло. Седяха пред здрава дървена маса без покривка, а наоколо животът тъкмо кипваше. Но не можеше да прекипи. Изчезналата от сцената художествена интелигенция от социализма беше заменена на първо място от момчета с яки бутове, вратове и ланци. А правилата на съществуването и общуването се проявяваха в стихийността и случайността за около половин час преди залеза. Зад което се криеше очарованието.

Стъргалото приемаше излезлите да се покажат и да видят кой гастролира. Дребните търговци бяха претоварени. По баровете и ресторантите тъкмо се поръчваше. Светлините на уличните лампи се процеждаха между клоните и листаците на огромните дървета.

Общият шум наоколо беше това, което обединяваше различните начини, по които миговете се отброяваха. В дъното на видимото под дърветата се пресичаха преминаващи хора, коли, файтони и сенки.

На масата при Стоян и Тодор Петър седнаха майка и две момчета на около 10 години, които също бяха се заели с пиците си. Децата се сбутаха, като си сочеха с поглед Стоян. Разбра се, че се знаеха с малкия Стоян от интернет-клуба. Само след пет минути мълчаливият Стоян беше вече разсмял и тримата.

— Как се казваш? — попита жената.

— Стоян.

— А ти как се казваш? — се обърна Тодор Петър към едното момче.

— Иван Карапетров.

— А ти?

— Петър Караиванов.

Стоян избухна в типичния си заразителен смях.

По-късно Тодор Петър изчака Стоян да си легне и да заспи. Помоли хазайката да хвърля по едно око и излезе.

Над пристанището и зад огромни дървета се криеха къщите, закрепени в издигащия се склон върху антични зидове и основи. Водата между острова и пристана, където са завързани лодките, е маслена и водораслите се люлеят между тук-там пластмасови боклуци, пръчки и някакви други остатъци от човешки дейности. Ред малки ресторанчета са наточили секирите, като някои бяха толкова непрофесионални, че можеха да съществуват само заради случайни клиенти.

Павираната улица се виеше покрай завързаните лодки, ръждясалите вериги и котви, между изнесените на сух док яхти и стари лодки, с изсъхнали и начупени миди под тях, петна от смола и масло. Отсреща се белееше военната цитадела отпреди Девети. Сякаш се кръстосваха противоположни движения на светлини и сенки, смесваха се силуетите на каваци с някой рибар с дочени дрехи до токущо завързаната лодка, чуваше се да пърпори моторница. Но всичко бе, като че бавно, спокойно и покрай държавата. Пристанището си беше и оазис, и променада, и заден двор.

„Марината“ представляваше ресторант с няколко нива. Покривките по масите бяха раирани със синьо и бяло, а дървото по пода, барплота, на столовете, на перилата, ограждащи откритите тераси над пристанището, светеше прясно лакирано, така че нямаше защо да се намеква, че покривките нарочно са избрани по-обикновени.

Компанията около масите на Владо Минков беше многолюдна. Тодор Петър видя Камен и Росен Александров, Божил и Косьо. Позна жената на Владо Минков — Албена...

— Това е Тодор Петров — представи го Владо Минков на тези, които не го знаеха.

— Тодор Петър — го поправи.

— Ние сме се виждали — каза младата жена, която го беше гледала така открито на „Пъци бар“ и сега седеше до Камен. — Моята

каравана е под вашия лагер на „Смокиня“.

— Михаела, говорил съм ти за Тодор Петър — рече Камен.

— А, Вие сте Михаела...

— Да.

Устните ѝ бяха несиметрични, но отиваха на гладката матова кожа, изящните скули и правия нос с едва забележимо разширяване в средата. Вечерта беше топла, раменете ѝ бяха пак голи, отново бронзови и красиви.

— Доктор Тошков и жена му Соня. Соня е цигуларка — каза Владо Минков за мъжа и жената, които Тодор Петър беше видял в „Пъци бар“ заедно с Михаела. — Те живеят в Германия, но през лятото са тук. Имат вила в Синеморец, но доста често идват насам като им доскучае или там им се стори прекалено далеч от цивилизацията.

— Не се шегувай, хайде — каза доктор Тошков, чийто Лакост блестеше във вечерните снопове светлина, идващи откъм лампите сред дърветата. Доктор Тошков беше елегантен и висок. Седеше малко отдалечен от масата, като че за да подчертае, че не е от тук. Така се виждаха и обутите му на бос крак скъпи и меки мокасини.

Соня беше стройна жена с тъмна коса, светла кожа и кестеняви очи, която имаше малко дистанцираното държане, характерно за много българи, които живеят в чужбина. Играеха „забравих откъде съм“.

— Тодор също живее в Германия — Росен Александров се обърна към доктор Тошков до него.

Росен Александров седеше от едната страна на Владо, до Божил...

— Така ли — каза Тошков — В кой град сте?

— В Кьолн — каза Тодор Петър и седна до доктора в края на масата.

— Не може да бъде — каза Соня. — И ние сме там.

— Така ли? — каза Росен Александров с явен интерес.

— Как не сме се срещали или чули един за друг? — каза Тодор Петър.

— Ние сме много заети, пък и не дружим много-много с българи — каза Соня.

— Предполагам, че имате основание — рече Тодор Петър. — Но и да дружахте, надали щяхме да се видим. Аз излизам рядко.

— Да не ангажираме другите с вашите емигрантски подробности — се намеси Владо Минков. — Знам колко ви е тежък животът, но защо трябва да се превземате?

Обърна се към двете млади жени, които седяха близо до Тодор Петър и които знаеше от следобеда.

— А тези момичета вече ги знаеш от Текила бар. Прекрасни са, но съм сигурен, че няма да те харесат.

— Владо! — Възкликна сякаш предупредително една руса жена с ангелско чело и къдрици по него, която седеше до момичетата.

— Здравсти, Албена! — поздрави Тодор Петър жената, която беше съпругата на Владо Минков.

— Едно време Тодор харесваше Албена — каза Владо Минков.

— Е, не се е стигало до крайности — се смути Тодор Петър и се прокле, че наистина не беше стигнал до крайности.

— А това е Полина Маринова — кимна Владо Минков към жената до себе си.

Беше синеока, с гъста тъмноруса коса жена, с малко заспал, но и високомерен израз, който се смекчи, щом Тодор Петър се обърна към нея...

— Здравейте! Ние също се познаваме — каза тя, като си подаде ръката.

— И на мен така ми се струва — Тодор Петър се изправи и пое една суха и топла ръка. — Просто нямам услужлива памет.

Чак сега Тодор Петър я погледна по-внимателно. Позна я. Това беше Полина — онази млада жена, която преди години беше срещнал в Созопол, която беше потърсил в София и се беше оказало, че е избягала в Италия. Сега, около двадесет години по-късно, беше все така хубава, с една стойка, която според Тодор Петър още тогава, преди години, караше всички да ѝ се възхищават. Лицето ѝ беше добило някакво лустро на особа, спестила си превратностите на историята в България. Индивид, който се храни по-здравословно. Което можеше да означава и по-стерилен, но и уравновесен живот.

Тодор Петър седна. Съсредоточи се в поръчките, ракията, салатата, рибата, вечерта. След първата ракия с шопска салата всичко, което беше свързано с осезанията му, се избистри. Миришеше на риба, водорасли, море. Листата на дърветата улавяха всички шумове на нощта и ги превръщаха в най-прекрасна музика. А разговорите в

компанията се кръстосваха, преплитаха и отново развързваха. Владо Минков продължаваше да пие, без да го хваща повече.

— Разбрах, че си тук със сина си — обърна се Албена към Тодор Петър.

— Да.

— Води ли го преди морето на планина?

— Бяхме в Родопите.

— Къде в Родопите?

— На един язовир. Сега се казва „Голям беглик“. Знам го от детските си години. Останал беше в сърцето и в съзнанието ми, а в чужбина тези неща се открояват доста остро. Трябва да ви заведе някога...

— Чувал съм за него — каза Косьо. — Там ходят на палатка мои приятели. Разправят, че доста боклук е натрупан покрай брега.

— Така е — каза Тодор Петър. — Тази гледка въздейства особено болезнено, когато си идваш. От една страна си зажаднял за родината си, а от друга виждаш как всичко се съсипва. Повярвайте ми, често си казвам — „не сме по-глупави или по-малко интелигентни от тези хора там, на Запад, а виж какво се получава“.

— Не се притеснявай, ние сме толкова малко и толкова намаляваме, че нито ще я унищожим природата, нито ще имаме време да си покажем докрай интелигентността — се пошегува Иво.

— Все пак пообиколихме и доста демонстративно напълнихме няколко чувала с боклуци — каза Тодор Петър.

— Интересно, къде ги изсипахте?

— Изхвърлихме ги на боклука, като минахме през първото село.

— Аха, правите се на европейци — подхвърли Иво.

— Не знам. И преди по времето на соца пак събирах боклуците по плажа.

Тодор Петър се загледа към пристанището и острова отсреща, над който блестеше луната на фона на кадифено и чисто небе.

— Тук, на пристанището, по време на соца ремонтирахме една яхта. Беше купена от фирмата, в която работех, от фонда за социални дейности. — Каза Росен Александров. — Веднъж се бях навел от лодката и връзката ми с ключовете се изниза от джоба на ризата. Налагаше се да се спускам и да ги търся по дъното. Водата беше такава, че едва се виждаше нещо.

— Спускал си се там! — се удиви Албена.

— Да, спомням си зловещите сенки от разни неща по дъното. Все пак не беше толкова мътно, защото можеха да се различат завити желяза, тенекиени кутии и потънали корпуси, глинени съдове и стари рибарски такъми... Беше две-три години преди началото на прехода, когато доста често обсъждахме какво ни чака след края на социализма.

— Да, а помниш ли как отрязва онези поляци 80-та на морето, които бяха обсебени да обсъждат само политиката си и Солидарност — потвърди Иво.

— И какво по-нататък? — се обърна Михаела към Росен Александров, без да даде знак, че е чула забележката.

— Разбира се, не можехме да артикулираме свободно, но вечер, след като бяхме работили цял ден по яхтата, пиехме и обсъждахме. Естествено, правехме го под прикритието на демагогията, защото знаехме, че са изпратили разни куки да ни докладват. Толкова бяхме объркани, че се скарахме, защото един от нашите не знаеше, че има куки и ми се разсърди, че изобщо споменавам, че социализмът изобщо има някакво бъдеще под каквато и да е форма. А аз просто спрягах демагогията... Но си спомням и студените утрини, и топлото октомврийското слънце по обяд.

В този край на масата замълчаха.

— Ти знаеш ли какво точно стана с Борис Кьосев, че така се срути? — се обърна доктор Тошков към Божил. — Защо така отпадна от политиката?

— Той се компрометира напълно.

— А не го ли компрометираха?

— Може — каза високо Иво, като погледна към Полина. — Сега обаче привържениците му намекват, че Кьосев и неговите сподвижници са много препатили през дългите години политическа работа. Били направо измъчени. От друга страна, твърдят, че те са доста мъжествени хора, пряко ангажирани с обществените процеси. Затова ние трябвало да ги уважаваме, да ги слушаме и да им вярваме. Нека Полина да каже. Нали мъжът ѝ беше дясната ръка на Кьосев.

— Хайде, бе — рече Владо Минков и всички се умълчаха. — Националните извисявания са като камъните, които повдигаме от земята. Повдигнеш ли ги и ето че гадините изпълзват. И се стараят зад големи думи да скрият вулгарността си.

— Лека му пръст на радикала Кирил Стефанов. Не вярвах на думите му, че Кьосев бил ренегат, който щял да ни заведе в гроба.

— Те и за него разни неща приказват — подхвърли небрежно Полина.

— Българска работа — всички са маски.

— Все пак там, в партията му, има честни и искрени люде, които следват Кьосев заради безспорните му политически умения, но така, следвайки безчестието и егото му, мнозина ще се превърнат в негово подобие.

— Ето каква стана тя. Стана даже това, което не бяхме искали.

— Сега вече Маринов не е дясната ръка на Кьосев — подхвърли тихо Камен към доктор Тошков за мъжа на Полина.

— Аз мисля — каза Росен Александров, — че опозицията начело с него досега щеше да е изключително напред, ако, вместо безплодното критикуване, бе направила система за подпомагане на хората при изготвянето на проекти и заявяването им по линия на Европейския съюз...

— Моля ти се, кой в България стига до нещо конкретно, ако няма нищо за свиване — възкликна Камен и се обърна към Михаела, която седеше от другата му страна.

— Без солидарно движение, което да е организирано отдолу на демократичен принцип, няма да стане — каза Тодор Петър, но никой не го чу.

Неусетно, под въздействието на питиетата, тонът на разговорите се повиши, някои от компанията започнаха да сменят местата си, за да контактуват по отблизо с този или онзи. Образуваха се по-малки групи... И отражения се смесваха и проникваха между клоните, като че протягащи се откъм уличните фенери. Тодор Петър се загледа и отново се пренесе в спомените. Започваше да чува само откъслечно разговорите, като какафония, и не осъзнаваше в същото време, че ги възприема много по-ясно. Беше тук, но и там — във времето, когато като всички беше все още стреснат от първите години на прехода, който трябваше да донесе очакваната свобода...

— Много харесвам добре обработено дърво в кръчмата — казваше Косьо.

Камен отвърна:

— Забеляза го, нали? Аз съм говорил със собственика. Тунговото масло прониква дълбоко в горния слой на дървото — не дълбоко в сърцевината, а на повърхностния слой. Втвърдява дървесината, прави я устойчива на механични увреждания и до голяма степен резистентна срещу водата. Става еластична и не потъмнява с времето, както се получава след обработка с ленено масло.

По-нататък чу Михаела:

— На следващата сутрин Боби регистрира фирмата си, но когато онези научили, наложило му се да бъде първоначално доста внимателен, а след това твърд като камък. Питаш ли ме какво ми е било през това време на мен? В края на краищата не се безпокоях толкова за себе си, колкото за децата.

— Боби идва ли насам? — попита Владо.

— Идва в края на юни, урежда караваната ни и си заминава.

— Какво по-точно урежда?

— Платил е на собствениците на ресторанчето зад дюните, караваната я оставям при тях.

После от другаде:

— Не му минават такива... Зад уж реформите се крие онази плява на безделието и организираната анархия, в която най-малкото зло е престъпността...

После от трето място:

— Особено е ужасно, когато обременени от кризата хора, дори и не от категорията на простите шоу и биг брадър ментори проповядват, че не е време даже да се мисли за култура.

— Ама за каква култура става дума! Не виждаш ли резултатите — се намеси и Тодор Петър.

— Така е. Според мен на първо място е напълно сбъркана втълпената ни мисъл, че културата може да се организира, че е под команда.

— Бъдете спокойни, тя си намира пътя.

— За какъв „път“ става дума? Пътят, който доведе до най-бедната, най-болната, най-неподредената нация и държава ли?

— Е, културата не се мери с това.

— Опа-а...

— При социализма интелектуалният елит беше привикнал, по вашите думи, да „присяда в скута на властта“. Сега май няма смисъл

да се присяда и не се появява и нов елит.

— Не само нов елит. Трябваше да се появят нови политици, големи културни събития, свободата, справедливостта, високият жизнен стандарт... С други думи, всичко това тепърва предстои.

— Приказки. Нищо няма да се появи.

— Тогава бяхме една група без конкуренция и проблеми и затова проблемите винаги накрая опираха до приказки кой колко е по-така и най-...

— Повече липсва градивност и що-годе някаква солидарност, пък било то и когато някой и друг простак се е упражнил в практикуване на градивността.

— Не се впускам нарочно в темата защо се е наложило тъкмо простаци да практикуват градивността. А солидарността...

— Солидарност? Я не ме размивай.

— И не е ли, впрочем, също вид простотия, само че различна, тази на гвоздеите-ментори: журналисти, анализатори и социолози, които фактически с цялата си поведенческа тактика внушават, че те не са простаците, а напротив, единствените осведомени и прави... Докато в действителност единствената им задача, ако искат да имат правота, е да са или на страната на градивното, или поне на страната на теоретично възможно градивното.

— Да, принципно се говорят верни неща... Но те са се говорили, като че винаги...

— Констатации, констатации и само констатации пак! — въздъхна Тодор Петър.

По едно време дочу Иво да казва на Владо:

— Ти си беше подлизурко към комунистите.

— Никога не съм си и помислял да обръщам внимание на тази твоя хипотеза. Трябва да можеш да приемеш всичките си житейски избори и да живееш с тях.

— Да — каза Божил малко иронично — интелектуалецът невинаги се вписва в обичайните представи за морал и навици, но той винаги е някакъв професионалист.

— Съгласен съм, в България интелектуалецът не респектира.

— Но е носител на идеи и даже да е вътре в официалните структури, той е надинституционален.

— Хайде да не продължаваме... Не мога да понасям, когато оправдаваш плужеците.

Тошков се наведе съучастнически към Тодор Петър, така че само той да го чуе:

— Остави ги тези пинокиовци, те продължават с глупостите си за културата и обществото. Те мислят само на парче, така са шашнати. И си мислят, че всеки означава нещо. Кой е този европейец, който ще има куража да направи някое посещение като Ганьовото при Иречек.

— Сигурно имаш нещо предвид.

— Да — каза Тошков и намигна.

— Е, все пак, на мен ми харесва и животът в България.

— Няма много какво да ти харесва...

— Няколко пъти излизах да се разхождам извън Кьолн. Там има нещо като планина наблизко. Вървахме около час и нямаше място, където да не се вижда къща. В планината!

Чу как Росен Александров каза на доктор Тошков:

— Вие живеете в Кьолн? Аз през есента ще бъда там.

— Така ли?

— Ще съм на обучение за мениджъри в един голям концерн. Изглежда ще инвестират много пари в България.

— Да?

Полина казваше на Камен:

— А някой от уж антикомунистите пита как се обяснява капитализмът там, където комунистите нямат никаква вина, а само заслуги за демократичното развитие на съответната страна.

— Къде например?

— В Италия например.

— И ние имаме един познат, който, откакто е в Германия, само ходи на работа, а когато не е на работа, стои пред телевизора и пресмята колко по-малко вода да използва при къпане — говореше Соня на една жена, седнала от другата страна на Владо Минков, който от своя страна изгледа Тодор Петър в знак на някаква солидарност.

— Аз събирам българите на 24-ти май — каза Тодор Петър, като се престори, че не е дочул обясненията на Соня.

— Ние гледаме да не дружим с българи — потвърди високото си ниво Соня.

По-късно Тодор Петър седна до Полина.

— Видяхте, че Ви гледам, нали? — й каза.

— Да не изпадаме в официалности, искате ли? Аз съм Поли.

— Вярно — каза той — винаги съм си спомнял за теб. С вълнение.

— Аз се забавлявам много с Владо Минков. Запазил е нещо от миналото и дори от по-по-миналото. Единственият българин, който излъчва нещо благородно и концентрирано.

— Тогава те потърсих, но беше вече заминала.

— Кога?

— Преди двадесет години, след Созопол.

— Не си спомням. — И след секунда: — Не искам да си спомням. Владо е в повечето случаи забавен, но понякога прекалява... Закъсва и се обърква напоследък. И търси спасение в неона на изкривените сенки. Нещастен е, защото си лута душата. А отдавна трябваше да е намерил опора.

„Олеле“, си помисли Тодор Петър с известна доза завист и в този миг убеден, че тя си е едно елементарно парче и че дори не може да предположи истинските дълбочини на нещата.

В този момент Михаела, която говореше с Камен, изгледа Тодор Петър с периферното си зрение. Като че трепна със зеници.

Албена, която седеше от другата страна на Тодор Петър, му заговори тихо и като че поверително:

— Ние имаме прекрасна къща в Бояна. Трябва да дойдеш някой ден. Направо е в гората.

— Разбрах, че Владо има много добра работа.

— Да, спечели много пари и сега продължава да печели. А и продължава от време на време да пише.

После се наведе към него.

— Тази Полина е абсолютна държанка. Ключката говори, че...

— Той беше политик. Сега богат ли е?

— Обществена тайна е, че от доста приватизационни сделки е взел подобаващ процент.

— Ти какво би направила на негово място?

По-късно вече, когато си бяха тръгнали, Тодор Петър попита Камен:

— Защо Албена се държи така? Едно време беше скромно момиче.

— Наистина, едно време беше едно скромно и вгълбено момиче, но нали знаеш, че аз ги прескачам тези неща.

— Какво има да прескачаш? Кажу какво мислиш.

— Намира извинение за празния си живот.

— Искаш да кажеш — като парадира с парите на мъжа си?

— Почти.

Влачеха се някак си, след пиенето, по павираните и криви улички, под стрехите и еркерите, покрай градения камък... Иво, който беше нещо раздразнен на сервитьорката, каза:

— Обслужващ персонал. Това е. Не можеш да сравняваш някоя, която продава гащи с нас... Но без тях нищо не би могло да функционира.

— Така погледнато — и без мутрите — рече Камен.

Владо се обади важно:

— Вижте какво, животът се крепи на такъв цинизъм като моя. Защото, за да имаш ти материя, да се лигавиш с нея и да я похарчиш без смисъл, преди това някой трябва да я е направил. Ако я няма, ти няма да има какво да пропилиеш. Човек, който е правил такава материя, никога няма да ти даде да я харчиш, защото знае колко му е струвало да я направи. Само такива като вас харчат без отчет, защото нищо не са платили.

— Владо, а ти как харчиш честно спечелените си пари? — попита иронично Иво от другата страна.

— Виж какво, аз съм наемник от най-чист, дестилиран вид, така да се каже — се разгърна, като че отрезвен Владо Минчев. — Не спазвам нищо, освен договор за работа. Подписан от двете страни. И с отношения, които се знаят и без договор... И животът се крепи на такъв цинизъм като моя. И защото, както казах, за да имаш ти материя,

някой от всичките тези бизнесмени, работници, чистачи, измамници, трябва да я е организирал, преработил и завъртял в търговия.

— Нещо се насилваш. За какво?

— Просто знам, че мога да харча без отчет, тъй като не съм направил нищо. Ако съм направил нещо, никога няма да го харча. Така се чувствам и избран за това. А колко такива герои са днес на сцената? Героите наглед са два типа, но принципно еднакви.

— Не са само два типа. От кои, мислиш, е Полина?

Но Тодор Петър беше успял да се разочарова от материалното, срещайки се с постиженията на материалната култура на Германия. Смяташе, че в романтичните, псевдоготически или сецесионни, или барокови къщи, там се крият, наистина изфинени поради доброто си материално положение, еснафи. Владо Минков пък беше достигнал до онази мека арогантност на галеник на съдбата, която даваше монопола на образованието на една тънка прослойка, съучастническа с всяка власт, каквато би трябвало да е и интелигенцията. Която винаги намира начин да извлече добри трохи от олигарсите и да се прави в същото време на изтънчена.

В този момент Тодор Петър забеляза, че Владо изостана от групата им. Чу Полина да му казва:

— Цунк по ушенцето, което открих едва снощи! Вече ще те целувам все по-често там!

Дюната беше една прекрасна наблюдателница. Под нея бяха разположени други лагери. Караваните, тентите, масите и чадърите образуваха своеобразни острови, където се мяркаха отделни хора. Тодор Петър вече беше запомнил чертите, силуетите, жестовете или плажните костюми. Винаги се беше удивлявал колко малко по плажовете и изобщо на почивка на морето хората усещаха. Колко малко изразяваха и преживяваха болката на самотната човешка душа. Най-вероятно това се дължеше на поразяващата красота и на спонтанността, свободата, струяща от тукашния материален свят. И ето, оставят се хората да бъдат убедени от лятото да позабравят миговете, когато са били сами. Всичко наоколо ги насърчаваше да позират и важничат неосъзнато.

Точно под дюната беше и караваната на Михаела. Тя беше излязла да простира. Тодор Петър се любуваше на красивото ѝ, равно загоряло тяло в светлокеремиден бански. Лицето ѝ се криеше от голяма червена козирка на шапка, от която отзад висеше вързаната ѝ на къса опашка коса.

Натрапчивостта на материалното го накара да забрави Ирина. В същото време беше стреснат от внезапно нахлулия, без да се съобразява с времето и мястото, спомен за Наталия. В този спомен тя си наливаше джин, разреждаше го с газирана вода, пускаше в чашата бучки лед и резенче лимон, и казваше:

— Това не можеш да го съобщаваш току-така. Я повтори!

Тодор Петър я беше изгледал. Знаеше, че това, което ще повтори, тя вече го беше осъзнала, обработила и кой знае още какво. Знаеше за какво иде реч. Вече на няколко пъти ѝ беше казвал с различни думи, но с един и същи смисъл:

— Ако си уредил що-годе материалното...

Същата вечер Наталия беше развила темата, оглеждайки подредения нов и модерен интериор, с който с толкова старание се беше сдобила. Тя стоеше сама вечер и сега се питаше за какво ѝ е всичкото това, след като е сама и децата ѝ вече са отлетели.

Липсвала ѝ човешка близост и най-малкото съжалявала, че на 35 не си е родила трето дете.

— Гледам толкова самотни жени. И ги виждам вече умрели. Не са готови да направят и най-малкия жест, за да намерят близостта.

Тодор Петър беше чел някъде, че поведението на елементарните частици се влияе от наблюдателя. Почти като при Дзен-учението. По отношение на чувствата между хората можеха да се намерят достатъчно много подобни ситуации. Но ако камъкът съдържаше елементарни частици, от това следваше ли, че тяхното поведение зависи от субективните погледи?

— Ако си уредил що-годе материалното съществуване, не ти остава нищо друго, освен да опиташ да играеш. Толкова е прекрасно да си играещ човек. Тогава и най-силната мъка — а такива има и ще има, ще бъде по-поносима.

Както го каза, така си и прехапа устните. Не, на Наталия щеше да ѝ е много трудно да се раздели с нагласата си към материалния свят, за който имаше навици и стереотипи. И Тодор Петър се питаше на какво е готова, за да намери близостта.

Лишен от компания и принуден да стои на сянка — въпреки че беше намазан с крем не знам си кой UV фактор, за да се пази първите дни от изгаряне — Стоян не беше издържал. Обикаляше на скорост около една рейка от подпорите на тентата.

— Ако си уредил що-годе материалното съществуване, не ти остава нищо друго, освен да опиташ да играеш.

Това беше казал Тодор Петър онази вечер на Наталия, без да осъзнава, че играта за всеки е различна.

Да, играта си беше на „Ничия земя“, или както беше преведено името на прочутото лозе край Мелник — „No Man’s Land“ или игра на вегетативната декомпозиция. Тодор Петър наблюдаваше плажа от най-високата дюна, но беше сигурен, че има нещо, което наблюдава него от една по-висока дюна. Без да знае какво точно беше това, Тодор Петър се опита, отдалечавайки се от себе си, по правилата на любимата си ракурсия, да анализира собствената си игра, включена в този стар и нов свят, запълнен с историите на бившите му приятели, които бяха всъщност връзката му с Родината.

Предния ден, докато Камен беше още тук, двамата си бяха говорили откровено и приятелски за пръв път след толкова години. Камен, който също беше оставен или оставил жена си и децата си в чужбина и се беше прибрал в България, каза:

— Важното е те да са щастливи. Така и децата ще бъдат възпитавани от щастлив човек. По-добре е един щастлив, отколкото двама нещастни родители.

Но не беше ли това отново прекалено хладнокръвно? Не, възможността за мисловна ракурсията си беше и щастие, и нещастие. Както всичко познато, както денят и нощта... Не бяха ли това думи на самия Тодор Петър в една нощ в младостта, когато излагаше поредната си теория пред Камен.

— Така е. А ти как започна, след като се прибра?

— Захванах се с Боби Баръмов. Той имаше опита, връзките и донякъде парите.

— А той в началото знаеш ли как е започнал?

— Започнал е с хазарт. Имал е едно малко магазинче в адвокатския безистен в центъра, където в мазето се е играел комар и са залагани големи суми. Направил бил и няколко сделки по време на ембаргото в Югославия. После, като се прибрах от Америка, защото трябваше вече да се направи нещо фактическо, започнахме в строителството. Сега работим заедно...

— Докато жена му е тук, какво прави? — попита Тодор Петър.

— А, излиза сутрин от новата си къща с възрожденски стрехи, в която е спал сам и разхожда нахалния си булдог. Приличат си... И не ме питай що за задник е станал — перфектен гъз.

— Е, хайде сега!

— Впрочем, ако искаш да се върнеш тук, можем да ти намерим работа.

На Тодор Петър му се стори, че Камен не се чувства удобно на това място. Наистина стана и разсеяно погледна встрани.

— Хайде да се върнем на плажа.

Седнаха под тентата в омарата на топлия следобед, с лек бриз откъм морето, с блясъка на водите и разливащите се в ритъма на морето малки вълнички.

— Ти спомняш ли си онова лято, когато Вили, моят състудент, дойде с Полина и Нели в Созопол? — попита Тодор Петър.

— Да. Тогава се запознах и с Нели. Полина още е приятелка с нея. Даже ни беше на гости в Америка.

— Аз и досега не разбрах защо онова лято Полина ме отхвърли.

— Моля ти се. Не я ли виждаш? Те тогава и двете са били с Владо. Поне по неговите думи. Тя е искала само секс, а ти си й предлагал нещо по-сериозно.

— Така ли? Какъв съм глупак.

— А, ето го и Владо — каза Камен.

— Не може да бъде.

По дюната се качваше Владо с Полина и двете млади жени, познати на Тодор Петър от предния ден и „Текила бар“. Държеше бира в ръка и явно не беше изтрезнявал напълно от предната вечер.

Радко се показва сънен от платката си.

— О, Радко, пак ли нямаш настроение?

— Да бъдем приятели, искаш ли? Само да не ми кажеш утре, че не си спомняш — рече последният и се скри намусен в палатката.

— Не се безпокой — каза Владо. — Няма никакво значение. Току-що ми казаха, че половината от Странджа е минала на замянка. Не можах да го понеса... А утре ще прескочим до Тошкови в Синеморец, за да видим всичко с очите си. Тодоре, ти ходил ли си в Синеморец? Не си ли ходил?

— Дори съм писал стихове за там.

— Ти и стихове ли си прописал в Германия? — Каза Владо. — Не мисля, че е подходяща страна за стихове. Сигурно такива са ти и стиховете.

— Наистина нищо не струват, но исках да се изфукам пред мадамите ти. А ти нали също пишеше?

— Писане? Вече не. Социализмът си отиде... Всъщност се zlepостави.

После се наведе към ухото на Тодор Петър и прошепна.

— Срегнах я.

— Коя?

— Мечтата.

Тодор Петър учеше Стоян да плува. Стоян ходеше вече една година на плуване в Германия, но още не можеше да се отпусне. Малката Руми премина край него, като му демонстрира един стилин бруст, зад който дългата ѝ коса се опъваше след всеки тласък. Стоян я проследи с не напълно весел поглед. Руми се спря и каза:

— Можеш ли така?

— Той е още малък — каза Тодор Петър.

Руми продължи навътре.

Тодор Петър се обърна:

— Станчо, какво има?

Едва успя да му се извини, че го е обявил за малък.

После Тодор Петър си спомни, че имаше опит със сина си. Спомни си как беше опростил обясненията, когато беше преподавал ролер, колело и футбол.

— Опитай да се гмурнеш три пъти, без да си потапяш главата.

И Стоян успя да преплува около метър. Оттук нататък, вече нямаше спиране. След малко двамата със Стоян вече се състезаваха, като с всяко ново обяснение се надпреварваха да възприемат все повече и повече.

На излизане от морето към тях се присъедини и Зорница, дъщерята на Михаела. Малките деца се заиграват лесно и след половин час, под дюната, Стоян и Зорница вече бяха приятели, а оживлението в очите на Стоян приглушаваше акцента му.

Същата вечер Чавдар организираше хапване на риба и миди на къмпинга. Стоян и Тодор Петър щяха да спят в палатката за гости — малка алпийка, опъната под ниските клони на смокинов храст. Покъсно се оказа, че тази вечер така се беше харесала на Стоян, че остана една от най-трайните му детски спомени. Говореше, че иска да прекарва ваканцията си на палатка, на това море и в тази страна.

Вечерта протече както обикновено. С аперитивите и салатата, приготвена от Радко, с постепенното падане на нощта, когато цялото небе, Странджа зад гърба и морето отпред, се отваряха.

Късно, когато Стоян вече спеше в малката палатка, Компанията бе добре подпийнала. Настроението се покачи, по едно време разговорите се разкъсаха по двойки и по-късно пак се събраха.

Тодор Петър беше разказал случката със Стоян и „аз едно малко момченце“.

— Сънува ли по този случай? — питаше по едно време Полина Владо.

— Аз не сънувам — казваше Владо в тъмното. — Но я си помисли, че тъкмо тази всеобхватна, естествена и мъдра обяснимост по време на съня трябва да е такава и когато тръгне човек да мре.

— Прекалено много му се изостриха сетивата — каза Радко.

— Изтрезняваш — рече Иво. — Тя те пита нещо толкова просто, а ти се смееш.

— Дали най-човешкото е всъщност да не се интересуваш какво ще стане след смъртта? — не му обърна внимание Владо.

— Най-малкото, след като харесваш тази природа, ти си обречен да не мислиш така арогантно — каза Тодор Петър.

— Но аз съм българин и повече ме касае, че гробищата, където ще ме заровят за много години, ще са с хубава гледка.

После чу Полина да казва на Радко:

— С надеждата все някога да го разбереш, повтарям ти, че онези български простаци не са били комунисти. Общото между тях и италианските комунисти е точно толкова, колкото между мен и теб. Разбираш ли? И моля, повече не се занимавай с мен. Нямах ли български комунисти наоколо си?

— Позицията ми е, че изкуството, ако го има изобщо днес, трябва да се свърже с политиката посредством човечността. Грижата към бедността и бедите — фактори, чието negliжиране разрушава страната — казваше Тодор Петър на Косьо през масата.

— Стига за политика, бе — каза Радко. — Тодоре, ти сега мълчи. Писна ни да се опитваш да ни уреждаш политически и да ни помагаш. Ти не контактуваш ли с хора на ниво там, в Германия?

— Кой според теб са хората на ниво?

— Културата? — Божил питаше някого. — Може ли да се съпоставят синтезираните несгоди на човечеството и синтеза на постиженията му? И на този фон какво е постижението на българите?

А не е ли постижението тъкмо това — да си мислиш, че постигаш нещо?

— Културата учи човека да чувства и усеща, нали? — каза Косьо.

— Остави го. В собствените си очи той е нивото, но само да не се опитва да помага и да поучава всички — рече Иво за Тодор Петър.

— Хуморът ни се превръща в пулене, Иво — рече Тодор Петър.

— Къде са Тошкови? — попита някой.

— Те не ходят по къмпинги.

— И аз така си мислех — каза Полина и погледна Владо.

Радко опъна от цигарата си, като че подхрани отново с поетия дим някакви изключителни мисли, или като че да надцака.

— Да, ние сме толкова ограничени, че можем да си мерим превъзходствата — каза Косьо.

— Ако мислиш, че германците не са ограничени тъкмо и по този начин, лъжеш се.

— Да не искаш да кажеш, че за тези неща им приличаме, а когато трябва да си вършим работата — не.

— Ние обаче най-вече на маса си изказваме превъзходствата.

— Владо, спирай пиенето и да тръгваме — каза Полина.

— Момент, исках нещо да говоря с Камен, Тодор и Иво. Я елате малко с мен, господа.

Слязоха встрани по дюната и когато се скриха от очите им, Владо Минков ги подръпна и леко смениха посоката към „Панираната флейка“. Седнаха малко встрани на самотна маса.

— Владо, какво става с теб? — попита Тодор Петър.

— Запознах се с нея онази нощ след калкана в „Марината“ — каза. — Носеше лека дълга рокля на самодива.

— И пукаше с дъвката на всяка крачка — каза Иво.

— Не се гъбаркай, копеле — каза Владо. — Освен че сме слепи за красотата, сме слепи и за най-хубавите неща, които могат да се случат на човек.

Камен изгледа Иво, който се готвеше да каже още нещо и той млъкна.

— Срегнах една млада жена. Запознах се с нея в три през нощта онази вечер след „Марината“, след като бях изпратил Полина. Влюбих се.

— Обяснимо е. Здрав си, а морският въздух действа така след алкохол — рече малко по миролюбиво, но отново иронично, Иво.

— Не, нещо се случи. Погледна ме право в очите и погледът ѝ стигна до сърцето ми — не му обърна внимание Владо Минчев. Цялата му палавост беше изчезнала. — И аз имам право на малко щастие, нали?

— Все пак кажи, как се запознахте? — опита Камен да разведри тягостното мълчание, което последва.

— Просто ѝ казах: „Госпожице, мога ли да Ви изпратя?“. Показа се, че работи в един бар на плажа.

— Като си помисля, че току-що ми беше споделил, че ги презираш и всички са само един обслужващ персонал! И тъкмо тази вечер ми разправяше, че си си изградил едно изключително презрение към сънародниците си. А на другия ден, като изтрезня, какво стана? — възкликна, като че отчаяно Тодор Петър.

— Отидох и я намерих. Не можете да си представите колко бях за пленен от красотата ѝ. Чаках я цял ден, докато привечер не се освободи за малко. Разходихме се по плажа.

— Други какви качества има? — попита ехидно Иво.

— Бързо бях пленен. Проницателен и бърз ум, висока интелигентност, голяма доброта и сила на характера.

— Да не учи в природо-математическата гимназия? — попита Иво.

— Откъде знаеш? Току-що я е завършила.

— Преди години имах един такъв подобен случай.

— Иво! — предупреди го Камен.

— Да се връщаме, че ме чака път — каза Владо. — Просто имах нужда да споделя.

Тодор Петър познаваше Владо. Като по-млад си го спомняше като един много деликатен и възпитан човек. Беше чувал, че баба му го е водила до четвърти клас на училище. Сигурно по-късно, когато му се беше наложило да ходи в казармата, беше преживял стрес и за да избие комплекса, предизвикан от постоянните контакти с грубостта, некоректността и хаоса, сега обичаше да се превъплъщава в роли — ту на весел и непосредствен, арогантен бонвиван, ту на показващ презрението си към околния свят циник. Явно беше загубил себе си и сега си въобразяваше, че чрез непознатото момиче може да се намери.

* * *

Когато Полина и Владо вече бяха заминали за Созопол, Иво забеляза и обърна вниманието им върху една млада и стройна жена зад осветен прозорец в недалечното бунгало, която се събличаше и обличаше пред огледало. Очевидно пробваше нови бански, блузки и поли.

— Чавдаре, да притичае под прозореца ѝ и да викнем „ние сме само едни малки момченца“ — предложи Иво.

— Как можете да се смеете на такива простотии! — ги упрекна през избухналия смях Биляна.

— Тя и Полина ни обвинява така.

— Как?

— Една вечер, когато ги поканихме да останат тук с Владо и ни засече вече в късните часове — поясни Чавдар.

— Нещо повече да е споделила? — попита Тодор Петър.

— Тя не говори много за себе си, но говори колко били други италианските комунисти. Баща ѝ бил работник, антикомунист до мозъка на костите си, но такива простотии като нашите никога не били излизали от устата му. Ерго, ние не сме били никакви антикомунисти.

— Голямо изключение трябва да е било, щом сте говорили за политика — каза Тодор Петър.

В това време Тодор Петър чу Алекс, който каза нещо тихо на Филип и кимна към Компанията.

— Гледай ги.

Подиграваха добронамерено бащите си и приятелите им.

— А това пък, че искам все да ви е гадно, изобщо не знам как се появи — се смееше по късно на някаква реплика Иво.

— Отрицанието на всички други идеи, освен на твоята, изразява nihilизма ни. Ще рече, negliжиране и отрицание на всичко извън собствената идея и личност — обясни Тодор Петър.

— Благодарение на Полина, Владо има скъпоплатената си работа, а благодарение на Кьосев — къщата и богатството си — каза Радко.

— Не те ли е срам — пресрещна намерението му за ескалация Тодор Петър. — Стига. Само заедно можем да постигнем нещо.

Помнете — само заедно: когато отдолу се обединим и се задействаме в една посока. Съвремие то дава технологиите, а англоезичният свят има опита с така наречения фриганизъм. Готвя една система. А проекта ще кача в Интернет.

— Защо не си казал?

— Виж, тук твоите вечни призиви за заедност хич не помагат. Да бъда заедно с човек като теб е ОК, ама да си заедно с някого, който е или позьор, свикнал на безпроблемен живот, или е комбинатор, си е направо пагубно — рече Иво.

— Какво пък каза сега! — рече Тодор Петър, който бе станал безобиден и достатъчен за себе след годините в Германия. — Става дума в каква страна живеем, а не точно какъв е този или онзи.

— Знаеш ли, и Йезуса е тук.

— Кой, Марио ли? Не може да бъде.

— Е, да. Вече всяка година е тук. Доколкото разбрах, има строителна фирма в Германия. Спечелил е много пари от ремонта на исторически и административни сгради. След падането на стената западниците са наливали там големи пари.

— И Анди е тук, но не иска да те види — рече Радко. — Е, това не е толкова важно... Нали знаеш, че съм наел от Боби Баръмов едно малко заведение, кафе-аперитив. Ето ти възможност заедното да проработи на практика, щом толкова се натискаш.

— Може. Имам едни свободни пари.

— Всичко ще ти простим, ако ни кажеш най-сетне как ще се оправим — рече Иво.

— Независимо от това кой и как се бори за живот и свобода, всеки има право над тях — с подигравателен тон и заканително вдигнат пръст се намеси внезапно Чавдар.

— Какво пък е това?

— Ние, човеците, не сме безсмъртни като боговете и все някой ден ще напуснем тая грешна земя — продължи на шега Чавдар.

— Но не е без значение нито как сме живели, нито как ще умрем — рече сериозно Тодор Петър.

— Ще видим. На мен са ми казвали да не вярвам на човек, който е кумир в собствените си очи.

— Кой, аз ли?

— Не, не точно ти, въпреки че не е грешно. Говоря за всеки от нас — каза Иво и се разсмя.

— Държиш явно на българското — личността в центъра на вселената — рече саркастично и отчаяно Тодор Петър, осъзнавайки, че не е в час. — Аз ще се поразходя.

Тодор Петър се спусна по дюната към морето. Когато минаваше покрай караваната на Михаела, завари я да седи сама. Беше седнала с вдигнати крака на сложен пред нея стол и се взираше в тихото мастило на морето. Нямаше луна. Светлините от малките хотели и къмпингите по крайщата на залива и в далечините трептяха в ритъма на шума, като осветяваха пясъчната ивица, разделяща морето от Странджа.

— Ела да ми правиш компания — покани го тя.

— С удоволствие — въздъхна той с облекчение.

Инстинктивно бягаше, дори и в мислите, от приятелите си, от Наталия, с която, имаше чувството, че никога нямаше да се оставят и отиваше към Ирина, която, имаше чувството, че никога нямаше да срещне.

Известно време седяха мълчаливо, гледаха към морето и отпиваха от виното, което Михаела беше отворила.

— С напредването на вечерта приятелите ми пак започнаха да говорят истини — се оплака Тодор Петър.

— Аз затова гледам да не ходя често там... Не ми харесва това време, в което живеем — каза Михаела. — И на истинския интелектуалец не са му нужни евтини представления.

— Не му вързвай кусур на интелектуалеца. Неговото несъвършенство е тъкмо възможността да си докаже позицията, ако някой не го е разбрал. Или е толкова дантела интелектуалец, че всичките му сили отиват, за да се докаже като такъв, а не да използва силите си за хората и страната си. А страната крещи и плаче... Но и това не е напълно точно. Нещата са много по-болезнени. Опитът да бъде обхваната с изразни средства истината, я ограничава...

— Каза го доста точно.

— Не знам — отвърна Тодор Петър — може би защото току-що се връщам и съм закопнял за тази страна, си мисля, че дори е късмет, че живеем, за да сме свидетели на всичко това.

— Щом живееш, значи си свидетел на това! Аз не мога да разбера толкова много хора, включително приятелите ти.

— Ти не ги познаваш.

— Откъде знаеш?! Вероятността да съм свързана по някакъв начин с тях, след като съм жена на Боби, е много голяма.

— Да, разбирам — каза той предпазливо.

— А ти какво работиш?

— Безработен съм. Работих повече от петнадесет години в Германия в една агенция. Поддържах им компютърната мрежа. Но сега съм безработен. Просто напуснах. Не можех да си представя, че ще правя това до пенсията си и то в една страна, в която всеки ден ми се подчертава, че не е моята.

— Такива ли са германците?

— Такива са. А най-лошото е, че всъщност са най-толерантните.

— Тук опитвал ли си да живееш пак, или ще се връщаш там?

— Още не съм сигурен дали искам. Камен ми предложи нещо. Сигурно ще се възползвам от предложението му.

Помълчаха и след малко той каза:

— Не мога да се примиря, че ги оставихме и все още оставяме да вършат това със страната ни... Да вършат това с нас. В края на краищата ме прогониха и май пак ще ме прогонят.

— Дошъл си тук да дълбаеш рани и да критикуваш начина ни на живот ли?

— Хайде, моля те. Наистина имам проблеми. Седя тук заради малкия Стоян. А ти за какво мечтаеш, ако не е тайна?

— Мечтите и фантазиите ми нямат нищо общо с действителността.

— Значи си добро момиче.

— Напротив, лошо момиче съм...

— Но не и в мечтите си.

— Точно там.

— Подозирах го — засмя се той. — Тъкмо да го кажа и ме изпревари.

И каза след малко, защото Михаела мълчеше:

— Е, тогава единственото, което пък аз мога да си помечтая в случая, е да ме пускаш понякога в мечтите си, тъкмо когато и аз съм лош.

— Нямах проблеми — каза Михаела и внезапно се наведе и го целуна по страната.

— Радвам се. Ходила ли си в Жеравна?

— Не.

— Бих искал да те заведа.

— Впрочем с теб можем да бъдем само приятели. Познаваш ли този Марио, на когото сте викали Йезуса?

— Да.

— Дали всички ние търсим щастието? Толкова объркано, като че трябва с новото време да преминем през още едно юношество. Или просто го използваме, за да се забавляваме. Да имаме алиби, че можем да се откажем от отговорностите.

В това време в светлината на фенера се появиха две мъжки фигури. Бяха Радко и един висок, рус мъж.

— Mario, bist du den, Mensch! — рече Тодор Петър и се изправи.

— О, Тодор, тук можем да говорим и на български. Вече, след толкова лета, се справям.

— Тодоре, — рече Радко. — Дойдох да те взема да отидем да се видим с Льоди. А Марио ще го оставим тук да прави кампания на Михаела — и погледна втренчено към Тодор Петър.

Анди лежеше на пясъка. С всяка фибра на тялото си усещаше света около себе си. С голите ходила — дъха на морето, с раменете — трепета на кабаците, с тила — полъха на Странджа, с дясната ръка — шума на морето по камъните пред скалите, с лявата — дъхавата бразда на влагата между плажната ивица и морето. И самото море. Неговото море. И високите звезди. Неговите звезди.

Анди се унесе. Като че сънуваше. Слънцето е високо горе. Току-що е излязъл от морето, овъргаял се е в пясъка и лежи по гръб. Разкрачен, с разперени встрани ръце. Напечен, си е затворил очите, но вижда и усеща жужащия неон и ултравиолет под клепачите си. Не мисли за вчера и утре.

Колко време минава така, не знае. Сепва се и Малката мечка е отново пред погледа му — над морето и сенките на скалите.

Анди се изправи. Бавно пресече къмпинга и стигна до мивките. Завъртя крана и водата шурна неравномерно. Започна да плиска лицето си.

По пътеката към лагера на Янек, поляк, приятел отпреди, където спеше, Анди видя, че пред палатките на Льоди светеше фенер. Жените и децата си бяха легнали. Около масата бяха седнали Льоди, който свиреше на китара, Радко и Тодор Петър. Анди приближи скрито, мина отстрани и седна зад една пясъчна могила, от която стърчаха туфи изсъхнала и остра трева. Така можеше да чува и да вижда всичко.

На малката масичка стърчаха шише ракия и няколко чаши. Льоди дрънкаше нещо от Бийтълс. Радко говореше. Тодор Петър слушаше.

— Аз знам, че вие със Соня първи открихте къмпинга, а на следващата година дойдоха Анди и другите. Но ще признаете, че най-интересно беше третото или четвъртото лято, някъде преди двадесет години, когато поляците от Солидарност започнаха митингите си и дошлите тук приказваха само по социални теми и останаха до септември. Не искаха да си тръгнат, като че имаха намерение да свърнат към Гърция. Тогава ние не можехме да ги разберем. Беше абсолютна пародия. Те — скупчили се дискутирайки, а ние от другата

страна с танците, веселието си и майтапа, който си правехме със социалните им разговори... А сега гледай колко по-бързо се оправиха от нас.

Радко изпразни чашата пред себе си на един дъх и си наля отново. Чу се шум на неволно докоснали се стъкла и звукът отекна откъм морето и кабаците като шепот.

— Цялата ни обърканост, цинизъм, идиотщини, които исках да си обясня чрез Херман Хесе. Чрез медитирането — на чаша разстояние от съвършенството. Това, като че беше целта. Казвахме си — животът си е живот, но нека поне този месец да е нещо повече. Мислехме си, че усещаме разликата между фалша на големите курорти с изтупаните западняци и нашето медитиране...

— Спомням си, когато отидох веднъж до Созопол и се срещнах с няколко от поляците в старата църква на провлака. Те ми казаха: „Вие живеете по-свободно и сте по-умни от нас, защото не им работите на комунистите и ги разбивате като не спазвате правилата“. Сега не знам, дали не ми се подиграваха, но аз тогава го взех на сериозно и дори се дуех... Питам се къде са останалите наши приятели? Половината се пръснаха по света, а останалите са си тук. Съсипани и наникъде. Като нас... И ние пак същото. Пак искаме да се слеем с природата, като че това е смисълът на живота, а в същото време — „Защо не си ми купил масло?“.

— Виждаш го и Анди. Тогава, независимо, че не беше богаташ, беше волен като водно конче. А сега... Видя ли как ми хвана ръката...

Настана тишина, която глухо, тихо и прекрасно кълтеше на познатата България. Папатаците-щурци едва не си престригнаха крилата. Лъоди каза:

— Налей, ако обичаш!

Морето галеше влажната пясъчна ивица в нощта. Шумът му се сливаше едва-едва с ефирните вълни на топлината, идваща откъм плажа. Лекото и свежо въздушно течение откъм Странджа люлееше всичко в забравата на мига.

ВТОРА ЧАСТ

Да си безработен за пръв път в живота си е и изпитание, и цял нов свят, нов опит и дори откровение. Ако сигурността никога не е прекращавала границата, можеш да усетиш по уникален начин липсата ѝ — като двигател... Тя е почти като първа среща с мъката от загубата на близък човек...

Беше без работа и беше обещал на Стоян да се върне в Германия.

Сега, след няколкомесечно присъствие в България — или отсъствие и неочаквано обръщане на перспективата — резултатите от проточилия се анализ на ситуацията изведнъж започнаха да изкристализират.

През прозореца на самолета се виждаше как крилете ту меко влизаха в някой облак, ту изскачаха в ясения чист въздух. Някъде далеч долу се мяркаха миниатюрни гори, четириъгълниците на нивите, пътища, реки. Близкото небе блестеше в лазур.

И Тодор Петър се питаше дали народите с ниски и слаби култури, които се отдаваха на елементарни удоволствия, не бяха твърде податливи на налагането на авторитаризъм, чрез който да се постигне някакъв напредък. Изобщо положението, в което се намираше сега България, не беше наистина демокрация. Тъкмо слабостта и симптомите на болестта навеждаха на дръзката мисъл, че за да се стигне до по-високи и устойчиви цели, трябваше да се гради някакво Заедно. Задачата опираше до нещо като държава в държавата, доброволчески и солидарни усилия на несъществуващи днес обединения.

Мислеше толкова много за страната, а в същото време влезеше ли в някакъв контакт на елементарно ниво, моментално биваше подхванат от блокиращо безсилие.

Заговори се с младеж, съсед по място, който се връщаше в Германия.

— Прибирам се след няколко месеца в България.

— И какви са ти впечатленията?

— Направо съм зажаднял за малко цивилизация — каза младият мъж. — Сори. За това време се нагледах на толкова простотия, селяния, сивотия, грозотия, завист, мързел...

И продължи:

— Малки зловни човеченца, парвенющина и чалга. Да си гласуват за кметовете-ченгета, мафиоти и комунисти. Затова ли бяхме на онзи митинг на Орлов мост? Аз се спасявам. Аз май отдавна съм се спасил, само че ми трябваше малко време, за да осъзная, че всъщност изобщо нямам никакво, ама нито грам никакво намерение да се връщам там.

— И няма да се прибиращ повече? — рече Тодор Петър сериозно. Беше срещал достатъчно много такива хора клишета. И не само в България.

Виновен ли е този, който не прави разлика между потърпевши и причинители и най-вече виновен ли е, че играе ролята на човек, измислил добрата, културна и некомунистическа Германия?

— За постоянно става дума... Няма сила, която да ме върне там. Освен една приказна девойка. Но това е друга тема.

— Откъде сте?

— Естествено, от София — обидено отговори младежът. — А българите са най-простите от всички студенти в Германия.

Това, дали българите са „най-“ или „по-“ и доколко, си беше само по себе си една безкрайна тема. Но още по-безкрайна и важна тема беше фактът, че дори представителите на интелигенцията не учеха децата си, че много по-важно е не да регистрираш с пренебрежение ситуацията, а да си готов и да желаеш да я промениш. Именно като един от боклуците.

А доводът „Ние сме си такива“ беше върхът на признанието: „да, умирам и ще умирам всеки миг като безнадеждно обезверен и то с удоволствие...“

Владо Минков пък смяташе, че демокрацията се лекува не с повече демокрация, а с безпощадна диктатура. Но съвсем друга диктатура, не като на Генералите. А една много фина диктатура, която малко диктатори могат да упражняват.

А пък тези, си мислеше Тодор Петър, които смятат един митинг на Орлов мост за достатъчно направено за страната през целия им живот, ме покъртват.

Квартирата на Тодор Петър в Кьолн в семейство Тошкови се намираше на една тиха улица с големи чинари и двуетажни, строени в края на 19-ти век къщи, в които еkleктиката на необарока, модерното, сецесиона и неокласицизма приютяваше, според представите на Тодор Петър, едва ли не духовни братя на Томас Ман и Херман Хесе.

Доктор Тошков, с когото се бяха запознали по време на онази паметна вечер в „Марината“ — същата, в която Владо Минков беше срещнал любовта, като повечето българи, живели дълго време на Запад, беше убеден, че не би могъл да издържи в „онази свинщина България“. За Тодор Петър мисленето на Тошков беше манифестация тъкмо на това, от което бяха избягали.

Доктор Тошков притежаваше огромна библиотека от български книги, купени в миналото, може би като мебели и статус, и които не беше отварял. Така, докато чакаше да дойде времето за среща със Стоян, Тодор Петър имаше достатъчно време за разсъждения и четене...

Сега в Кьолн, може би за пръв път от месеци насам, намери време да се погледне по-внимателно в огледалото. Изразът му вече не беше така напрегнат — израз на човек, който няма време да се наблюдава, но и който не се нуждае от състезание. Най-сетне се беше облегал на немската социална система, както беше го посъветвал Камен.

Мислеше за Ирина, контактуваха по интернет, а понякога и за Наталия. Последната всъщност винаги беше поддържала в начина си на живот онзи стереотип, който като че й предвещаваше самота. Както самият той изпускаше контрола на наблюдението връз съдбата си, така според него Наталия не се сещаше, че нейната й вещаеше едно вечно търсене на нещо, което самата тя бе избрала само като модел, но не и като реално изпълнение. Затова беше започнала да цени упражненията си по търсене. Преди да тръгне за Германия, Тодор Петър я запозна с Иво и Камен.

И той живееше в търсене, като неговата цел — онази мечтана и бленувана България, всъщност се беше загубила в ежедневния ритъм, който го притискаше и не му позволяваше да погледне себе си, страната и истината за демокрацията. Все още не можеше да се лиши от заблудата, че новото по естествен път ще донесе законност, добро управление, интелигентност, почтеност и дори политическа свобода.

Една вечер се видя и с Росен Александров, който посещаваше курс за мениджър в немски концерн.

— След 13 века история сме свидетели на личната драма на българина като обществена единица. Ние не бива да подценяваме значението на дъновизма, най-вече заради проповядвания балансиращ синхрон между личното удовлетворение и обичта към природата. Но, защо, питам се, дъновизмът не намери почва сред ромите, докато например евангелизмът, там, където е заработил с тях, а и иска да работи, дава изключителни резултати — развиваше тезата си Тодор Петър.

— Сигурен ли си, че те искат да живеят така, както ти им предлагаш? — беше попитал Росен Александров.

— Когато след освобождението от турско се е мислило за създаване на национална доктрина с използването на идеите и знанията на чужденци — пример е Иречек — са си задавали същия въпрос. Резултатите са налице. Толкова страдания и падения досега, а по всичко личи и нататък. А и въпросът ти е напълно неправилен.

— Защо?

— Как защо? Защо трябва да си задаваме въпроса дали те искат. Аз искам и това е достатъчно. Аз съм те. И съм един от ние.

— Ти си страшен! — каза Росен Александров.

Тодор Петър обаче обичаше тъкмо това. Да дълбае, когато става смешен, да провокира сам себе си, да решава проблеми, които чертаеха мащаби без рационалност. Поне според българските представи. Точно така, както предполагаше, че смешното в България става смешно, защото има някаква грешка.

— Знам, че се догаждаш, че аз се догаждам. Съмняваш се, че тъкмо в падението трябва да търсим спасението си. Но това са само думи. Зад материалната стена, ползата и елементарността ни стои нещо много по-важно. И това не е нещо подобно на женска чувствителност.

Росен Александров продължи с въпросите си:

— Не мога да разбера защо тъкмо ти го искаш.

— Защото не приличам на тези, които се интересуват от човешката душа, каквото проповядва нашата доктрина за култура. Инвестираме в проучването и облагородяването на човешката душа, а гетата продължават да съществуват, старци да измират в мизерия, да загиваме тъкмо от липса на култура.

— Но защо тъкмо ти го искаш?

— Реагираш като партийния секретар при соца, когато му обаждат, че от стола се изнася тава с тулумбички: „Кой каза?“. Ами защото съм най-неподходящ. И тъкмо затова и призван... И да се разбере душата на хората, да се хвърли светлина върху тях, в крайна сметка не е ли това Божията промисъл?

— Ти защо не идваш при Тошкови? — попита след известна пауза Тодор Петър.

— Можеш ли да си представиш — каза Росен Александров — Поканих го да ми дойде на гости, той прие, дойде, но си беше оставил цигарите в Мерседеса, за да пуши от моите.

— Мога. Ако са ме поканили да се храним заедно, приготвят само боб... И ме накараха да ходя заедно с тях, за да прибираме изостаналите зеленчуци от дневната продажба на някакъв магазин. Предполагам, това го правят не само когато съм у тях на пансион. Като си помисля за претенциите им, ме напушва смях.

— И ти отиде?

— Изобщо българчето може да напише трактат за мъката на умишленото унижение и липсата на поуки от това — засмя се Тодор Петър.

— Наистина, удивлявам се какви ги приказваха за българския еснафлък онази вечер в „Марината“!

— Исках да измеря докъде мога да падна... Както и да е. Сега, като нямам достатъчно пари, постепенно отвиквам от основното забавление тук — ходенето по магазините. Както е при Тошкови. Е, времето си е такова. Човекът-менте — както знаеш, днес в България всичко се квалифицира като менте — е сведен до кредитната си карта... И приземяването му ще е болезнено...

— Да, има хора, които това ги отминава като сезоните... А какво смяташ да правиш по-нататък? Така ли ще живееш?

— Може и да се върна в България, но малко ме е страх да си призная.

— Мен не ме е страх. Генерал Соколов, шефът на полицията, го бяха погнали с някакъв компромат. Едно утро вестниците осъмнаха с какво ли не за него. Аз обаче веднага му се обадох, за да му кажа, че стоя зад него.

— Той си е един селянин. Кой знае как се е смял!

— Нещо бъркаш, те се удивляват само.

— Чудя се как си се сетил да му се обадиш тъкмо в такъв момент — се засмя Тодор Петър.

— Чел ли си книгата „Как да печелим приятели“?

— Като каза „приятели“, чувал ли си нещо за Анди?

— Минах веднъж при него в Америка. Няма добра работа. Живее в едно мазе. И двамата с жена му се опитват да се образуват там, за да пробият... Нали знаеш, че ти е сърдит.

— Важното е да се борят. Иначе личните ни отношения нямат нищо общо със задачите ни.

— Какво имаш предвид?

— Имам предвид, че точно аз го искам.

Това бяха дни на самота и ако не беше заветът на Бабел, който често си спомняше, би казал — отчайваща самота. Всъщност Тодор Петър беше толкова претенциозен, не защото светът го беше изоставил, а защото той нямаше да може да направи нещо за света. А Бабел казваше:

„Вълкът вие, когато е гладен, във всеки глупец има достатъчно поводи за скръб. И само мъдрецът разсича със смях завесата на битието“.

По-късно вечерта Тодор Петър се разходи сам из центъра на града.

Кьолн беше град с възрастта на римски легион. Вечерта бе суха и студена. Витрините на магазините блестяха ясно, рекламите простираха неоновото си пране. В центъра на града, пред една от големите банки с огромни остъклени входове, изящна, с деликатна структура просякиня, с високо вдигната коса, седеше спретнато на чисто одеяло и четеше. Красивата извивка на гръбнака ѝ, който се открояваше под тънка, но и фина вълнена материя, навяваше мисълта за благороден произход. Какво ли демонстрираше? Тодор Петър отмина и чак тогава му се прииска да ѝ пусне нещо в изложената за просия паничка. И да я попита какво чете.

Като се прибра, седнаха с доктор Тошков да пият по чаша червено вино. Стана дума и за Росен Александров.

— Той е абсолютен Пинокио — се произнесе доктор Тошков.

— Защо?

— Щял да се връща в България. А там всичко е загубено... Мошеници, крадци и бандити — това са днешните българи. И до деветдесет процента са комунисти. То в България май само циганите и комунистите останаха. Щял да се връща в България! Виж, по спекулата са добри. А със спекула могат да се изкарат пари... И по този повод — искам да купя жилище в София.

— Да, подходящо е. Доколкото знам, цените растат. Ще те свържа с една приятелка, която има връзки с хора от този бизнес.

Беше неделя в Кьолн. През деня бе валил ситен дъжд. Стоян сигурно пак беше попитал: „Папо забравил ли ме е?“, но обстоятелствата налагаха неща, които се струваха на Тодор Петър временни. Предната нощ беше чел до зори, а на следващата вечер Тошкови го поканиха да излязат заедно.

Вила „IGNIS“, нещо като полски културен център, според българска представа, се намираще близо до крайбрежния булевард, на лявата страна на Рейн. Представляваше двуетажна къща с изчистените линии на модерното и с ограда, обрасла с дребнолист бръшлян, с павиран, ограден със зелени рододендрони двор, покрит с изпопадали пожълтели листа, а високите прозорци, опасани с каменни фризове, придаваха на къщата невесела официалност.

Вътре се помещаваше кафе-джаз клуб, с 20–30 гости, малки маси и стабилен едроробров паркет. На сцената пред рояла в единия ъ край беше седнал германец с кръгъл цайс, който според Тодор Петър трябваше да прилича на Херман Хесе. На барабаните — около 65-годишен руснак от предните емиграции, с черна риза и жълта връзка, недалеч от аутфита на Остап Бендер, бас китара — прошарен тип, най-вероятно германец, флейтистка — относително млада рускиня с раздърпан пуловер и солистката Наташа. С вокалите си и с артистичното си и сексапилно присъствие тя стигаше до душата.

На масата, до скромното меню, имаше бележка:

„Hallo liebe Jazzfreunde!!!“

Джемсешъна IGNIS съществува вече 17 години.

Заради всеизвестната финансова ситуация в големия град на изкуството и културата — Кьолн, сме принудени, за да продължат нататък неделните следобеди с Джемсешън, да сме зависими от Вашата малка лепта. Отказваме се от платен вход, защото тогава някои от вас няма да присъстват. Срецу 2–3 евро нашите срещи ще продължат и по-нататък.“

Тази вечер Тодор Петър нямаше настроение, но музиката не му беше неприятна. Наред с разни мисли той регистрира, че с двете си

чаши вино беше посетителят, направил най-голям оборот.

Соня каза:

— Този на рояла свири и в най-известния „Мелоди“ клуб, на „Дюренер Щрасе“.

Кой знае защо Тодор Петър си спомни нещо, което му беше споделила предната вечер:

„Не общувам с българи. Имам си други приятелки и приятели. Само да не са българи. Защото българите и навън са си пак българи. Ще се изпиядат от завист. От завист, от алчност и от простотия.“

Животът тук, като че не беше изпълнен. Да, сълзите мият душата и не е хубаво да се усмихваш със задгробна учтивост.

В почивните дни излизаха със Стоян. Караха велосипеди. Скитаха из града. Тодор Петър си измисляше истории по книгите, които четеше и му ги разказваше. Водеше го на Макдоналдс, на кино или на билиард. Свита на кълбо, близостта им тук, като че заемаше някаква котешка поза на изчакване да настъпи времето, когато щяха да се заедно в България.

Не беше сигурен и кое е най-правилното. Да вегетира в Германия близо, но не заедно със сина си, или да играе измислената си, но гледана с любов, снизхождение и вътрешно задоволство роля, в която ставаше дума, че страната се нуждае от него?

Изминалите години му бяха доказали, че Германия не е непременно неговата страна. В Европа имаше да минат още поколения, преди да се научат да приемат чужденците естествено. Беше отишъл, за да търси свобода. Но стана ясно, че такава свобода — свободата, ограничена само до това да не си притиснат от хаоса и недоимъка, като че не му беше нужна. Пък и човек забравя за натиска на хаоса и недоимъка, когато ги няма. И започва да си представя, че има сила и за духовни категории.

Германия не искаше неговата съпричастност извън това да си наляга парцалите по правилата ѝ. Не го приобщаваше, както би могло да се очаква, ако се съди по постиженията и приказките откъм Европейския парламент. Изобщо сега осъзнаваше основната беда на Запада. Всичко беше толкова естествено правилно в сравнение със ситуацията в България, че ти се налагаше постоянно да си хвърляш шапката от радост.

В този момент Камен се обади по телефона и му събщи, че му е намерил работа. Не за много пари, но все пак достатъчни за него и майка му. Тодор Петър се сбогува със Стоян.

Досега работата на Запад му беше давала възможност да лети до България и обратно. Това време обаче беше отминало. Автобусната линия София — Кьолн през „цивилизоващата“ се Източна Европа, дълга 2000 километра, разкри пред Тодор Петър един нов свят и едно

ново откровение. Кои територии и кои посоки, си беше друга тема. По този маршрут, за ден и половина затваряне в автобуса, като на театрална сцена преминаваха потоци от хора. Граници с лумпенизирани и престараваци се, но готови да приемат подкуп, митничари. Сблъскваше се с шизофреничния страх на Запада от контрабандните изобретения на Изтока. Всичко това обогатяваше впечатленията с един низ от лица, характери и случки. Отрезвяваше и се подканяше да преосмисли същността на хуманизма си, граден в интелектуалния протест на социалистическата младост. Но не и вярата в разума, което си беше най-тъпото.

По време на пътуването ставаха много запознанства. Заговориха се с младежа на съседната седалка, който също беше решил да се завърне в България.

— Дипломирах се през пролетта и бях през лятото в България. Взех решение да се прибера. Затова съм с автобуса. Мога да пренеса повече багаж.

— И аз се прибирам, но не съм решил окончателно — каза Тодор Петър.

— Аз обичам заведения, ресторанти, концерти, барове и всичко останало — беше казал младежът. — Според мен трябва да живееш в един град, който те кефи и където няма да ти е скучно. А това лято в България надеждите ми се оправдаха. Независимо, че е мръсно, задръстено и така нататък. Лаифстайлът, както май стана модерно да се казва, ми харесва.

И продължи. Човек може да излиза всяка вечер, ако има стамината^[1], черния дроб и парите за това. Природата е прекрасна, а има и ски.

— Да — каза Тодор Петър замечтано. — Ски, греяна ракийка и сланинка.

— А има и много красиви жени, макар че голяма част от тези, с които съм имал честта да се запозная, са малко, как да го кажа... меркантилни. Но това все пак може да е и от средата, в която се движа.

— Да, неустойчиви са — съгласи се Тодор Петър и добави — разликите с германките са съществени.

— Неслучайно всички чужденци, които познавам, не щат да се махат от там... В крайна сметка не живея, за да работя, а работя, за да живея.

Да, там няма вяра в разума, нито дума пак за борбата със статуквото, си мислеше Тодор Петър. Беше решил, ако се прибере, да се опита да се избави от предубежденията си. Но какво беше казала Наталия преди няколко години, когато той беше проявил в една кръчма разбиране към келнера: „Ти си абсолютен редник“? Сила ли е това да си духовно щедър наблюдател в един суров свят, като ненамесата на фотографа в дивия живот на Серенгети, или просто подкана към дивия свят да те приеме за една от жертвите?

Около двадесет часа по-късно, в бързо падащия над града здрач, автобусът влезе в София. В края на октомври времето беше все още топло и градините на кръчмите под дивите кестени, яворите и чинарите бяха пълни. Ориенталската небрежност очароваше и криеше подводните остри скали, на които можеш да се порежеш. Не само крака.

В стария апартамент, където живееше майка му, го посрещна топъл дъх на току-що изпечен кекс. Няколко хлебарки се разбягаха, щом отвори вратата на кухнята. Откакто старите тлъсти и черни руски хлебарки бяха изтребени с все по-качествените западни отрови, които се продаваха по аптеките, опознаваше постепенно всичките нови, дребни и издръжливи видове.

[1] Издръжливост. — Б.а. ↑

ТРЕТА ЧАСТ

Зимата в България закъсня. Далеч от семейството си, зает да ухажва Наталия, но и дразнещ се, че тя даваше аванси не само на него, Камен се виждаше понякога с Михаела, която му предложи да отидат за няколко дни до Жеравна. Тодор Петър я бил запалил.

Тръгнаха в един студен и дъждовен ден. Привечер се озоваха в селцето-резерват. Михаела някак си беше друга, но на въпроса му отначало не отговори защо. Всъщност връзката им беше заради проблеми с мъжа ѝ, с когото нещата най-вероятно се бяха влошили. Беше мълчалива и затворена. Камен наблюдаваше красивите ѝ черти, финия нос с малкото разширение по средата, гладката кожа и не се безпокоеше от затвореността ѝ. Тази сутрин в съзнанието му беше останало само чувството, че им беше много приятно. Разговаряйки, бяха се докоснали до душите си и с душите си.

Беше ѝ направил забележка, че говори на „-ме“, въпреки че вече в България всички говореха така. Неговата забележка обаче не беше успяла да отрови приятното чувство, което беше ескалирало обратнопропорционално на намаляването на виното в особените на пипане матови бутилки. После се бяха любили. Наистина като двама удавника, без мисъл за вяра в някакво съвместно бъдеще. Въпреки че прегръщаше прекрасните ѝ рамене, той чувстваше, че и двамата бяха непресторено самотни.

На сутринта денят не беше ясен. От небето се стелеше тиха и мокра мъгла. После захрехвърчаха редки снежинки, които по-късно преминаха отново в ситен дъждовен прах. Обикаляха с Михаела из смълчаното градче. Крачеха край ниските и широки стрехи, под чардаците и край умилните и изящни фасади на къщите, покрай ъглите, чупките и нишите при портите... Отидоха до музея на Сава Филаретов, а след това краката, като че сами ги отведоха до къщата музей на Йордан Йовков. Външната порта беше заключена с катинар, увит с червено парцалче.

Решиха да обядват в Котел.

Котел, който се намираше на около 15 километра от Жеравна, ги посрещна с редица изоставени предприятия и поле от грозни, изтърбушени руини пред входа на града. Подобно на повечето български градове по време на Прехода.

Обикаляйки пустия център, прекосиха малка градина. До каменна ограда се беше сгушила изящна кръстовидна църква. Няколко големи бора отпред напомняха по-стари времена. Шляпайки през кишата от падащия мокър сняг, най-после намериха място, където да обядват.

Половината от ресторанта беше празен. Михаела се зачете в менюто, а Камен се загледа в малкото посетители. Спираше се с най-голямо внимание върху тези, които имаха смугла кожа и не типично европейски черти. Наскоро беше чел една историческа книга, в която се твърдеше, че прабългарите са от племената на персите, че са били високи, дори по-високи от славяните, че притежавали културата да създават държава и културата в населението да я поддържа. Подкрепено с доказателства, всичко това не го беше изненадало толкова, колкото се бе напасвало с неговите представи и интуиция. Фактът, че смуглите, чернооки, с гарвановочерни коси и с персийски черти хора бяха процентно горе-долу и дори повече от светлооките и русите сред днешните българи, както и фактът, че този тип произлизаше най-вече от Балкана и то от места около и в източната

част на Стара Планина, по която Аспарух беше очертал южната, атакувана от Византия граница, провокираха въображението му. Представите му се допълваха и от познатите по тази линия разрушени укрепления...

— Забеляза ли какви са им цените? — попита Михаела, като го върна внезапно в действителността.

— Да... Най-малко два пъти по-ниски, отколкото в София — рече Камен и махна на младия келнер. Той също беше от смуглите, с тънък и висок нос, фини черти и продълговато лице.

— Впрочем — каза той — нямаш ли чувството, че си в една смълчана страна, остатък от миналото. Като че нищо не е достигнало и останало насам от нашата младост. Близкото ни минало не съществува.

— За последен път бях тук през 88-ма — отвърна Михаела. — Купих си от книжарницата отсреща на ъгъла „Чумата“ на Камю... — Видя ли там, край църквата, една двойка? Мъжът беше Петър Шомов.

— Имаш нещо против изневерите ли? — каза той и я изгледа весело. — Как е Зорница?

Приятно му беше с нея, чувстваше я близка, беше я намерил тъкмо когато се чувстваше най-самотен. Продължаваше да я търси най-вече заради равновесието, от което се нуждаеха и двамата. За да могат да се огледат всеки от тях в другия.

— Нали знаеш, че по-рано мъжът ти беше в нашата компания-тайфа? Каж ми, какво има?

— Той е ужасен. От една страна не се интересува от мен — какво правя и с кого се виждам, от друга знае всяка моя стъпка. — Замълча и добави — така или иначе, няма абсолютно никакви печеливши ходове по отношение на мен. Но... Да оставим това.

— ОК... Забелязала ли си колко мургави хора, приличащи на персийци, има в този край?

— Знаеш ли историята на Елците от Котел, Елена и Жеравна и изобщо от този край?

— Не.

— Това са потомци на египетски цигани, които през тринайсти-четиринайсти век минават през страната. В този край мъжете са били много малко вследствие на войни или на нещо друго. Заселват ги тук като ратаи, но за разлика от Румъния по това време, не ги

закрепостяват, а им дават шанс. Ако се задомят при някоя българка и имат дете от нея, добиват собственост върху земята.

— Приличаха ми на перси или най-малкото на прабългари.

Колкото и да беше банално и дори елементарно, а може би заради прохода през Стара Планина, на чиято най-тясна част се намираше Котел и пред който сигурно бяха градили укрепленията, за да спират византийците и всички слизащи от Дунав и качващи се от проливите племена и народи и може би защото денят беше така мокър и прихлупен ниско по склоновете и заснежените покриви на къщите, Камен си мислеше за съдбата на страната. Струваше му се, че загива, доколкото съдбата на страната имаше нещо общо с личните им проблеми, с тези аномалии, смешни, детски и неуравновесени ситуации около всички от Компанията.

Наистина, историите около Михаела бяха значително по-неприятни от личните му проблеми.

Тези мисли се вписваха в общочовешката му астрономия. Отново в българското ежедневие, постепенно свикващ, но и стресиран, той беше стигнал дотам, че можеше без всяко усилие да си представя и да си казва, че си вярва, докато в същото време му беше ясно, че не си вярва. Извиняваше се пред себе си, че всъщност е на някакъв междинен път и дори се упрекваше, че се беше завърнал от Америка. В този момент си спомняше за Наталия, за начина, по който го привличаше, по който му подчертаваше неговите качества, по който се възхищаваше на интелигентността и интересите му. И в този момент му се струваше, че ще успее да подреди живота си и че страховете му за страната всъщност не са толкова важни.

Какво му беше казала дъщеря му — Лора, с иначе попреиграната си детска сериозност, която все още изразяваше нещо, на което се крепяха принципите на съществуване на държавата, с която се възпитаваха децата в Америка? При последния им разговор по телефона — че е написала отлично съчинение по някаква книга и учителката я е накарала да го прочете пред класа.

Като наблюдаваше младия келнер, който трябваше да е потомък на онези българи или обратното — на елците, със заинтересованост и разсъдливост за реда и мястото си в това гнездо на безработицата, Камен си мислеше за хората, които трябваше да се подбират днес, за

проходите, които трябваше да запазят тези хора и за естествените укрепления, които трябваше да се използват.

Къщата на художника, където бяха отседнали, притежаваше специфичната атмосфера на жеравненска рационалност, но и артистичност и предразполагаше да се отдадеш и на спекулативни мисли.

Харесваше Наталия с нейната убеденост, че може да реши проблемите си, и заради това, че нямаше у нея нищо от малко шантавия модел на компанията. А своя си шантавост. Достатъчно сигурна в правотата си. Дори когато грешеше. Контрастираше с неговата вгълбеност. И я уравниряваше. Лицето ѝ беше пред очите му — толкова свежо и красиво, очите толкова чисти.

Влизайки в стаята, Камен се сети, че рано сутринта беше чул как художникът пали печките из къщата и че Михаела предната вечер беше посочила картината на стената и казала с малко ирония:

— Всеки може да нарисува такава картина, въпреки носталгията ни.

Тогавя не беше обърнал внимание. Вгледа се по-внимателно в картината. Стрехите, линиите на селото, мокрият ден, няколкото часа в Котел бяха оживели в неочакван контраст с изсъхналите и потопени в медно котле, но с наситени и патинирани багри цвята, изобразени в картината. Багрите и светът на Иван Милев контрастираха така, както контрастираше днешната ни обърканост с бедността от миналото, но с убедеността, че си на прав път.

Когато си принуден да се реализираш в условията на социализма с неговите сбъркани правила, трудно е да преодолееш ограниченията и да развиеш способностите си, както това би станало, когато имаш една нормална връзка със заобикалящия те свят. А Иван Милев, за да стане художник, бе пил чай и обядвал с кифла, продавал бе зеленчуци на количка в покрайнините на София...

Беше си взел книга с репродукции на Иван Милев. Сега, като ги заразглежда след настроението, добито по тези места, се вгълби в книгата. Увлякоха го многото багри, обаятелните герои, които

свързваше и с народните песни, и с Йовков, с мистиката. Обичаше да вързва пропорциите.

Михаела беше станала още по-мълчалива.

Особено впечатляващото в картината и репродукциите бе тази специфика, тази самодостатъчност на българското — качества неефективни, без полза..., а и като че проклятие. Тази изявена индивидуалност по лицата на хилядите хора, които срещаше из страната, винаги го беше впечатлявала. Те, независимо от тоталното обществено и физическо изтощение, от готовността да се унижат с некоректност, дори привикнали с тоталния фалш, винаги можеха да те изненадат с неочаквана човечност, с неканализирана и нешлифована интелигентност.

Но във времето на пазарното стопанство и масовата консумация индивидуалното започва да се губи. Тогава тази загуба ще поиска да си изгради една връзка с наследения ген и фамилната история, си мислеше той. И знаеше колко бързо може да се разпадне всичко това. Да започне да трещи и бучи, когато се появи и най-лека асоциация за материална изгода, за сметка или игра. Без да усети как, остави мисълта му да се увлече по следата на бурята, разразила се в спомена около личната му съдба. Абсурдността на елементарното в човешките отношения, с което променяме съдбата на най-близките и любими хора, го стресна.

Отвори си бутилка вино. След известно време Михаела неочаквано каза:

— Вярно ли е, че си дал практичен съвет на Тодор Петър? Доста странен тип.

— Винаги е бил по-особен. Но такива са тези, които имат смели, а и на пръв поглед невъзможни идеи.

— Тогава, на морето, го наблюдавах внимателно.

— Да, оплакваше се от изключителни интриги в Германия. И затова го посъветвах... След толкова години работа там съвсем спокойно би могъл да използва социалната им система.

Тя замълча.

— Кажи си какво ти е на душата, не го крий в себе си. Сподели — той я прегърна.

— Какво да ти кажа... — облегна за миг глава на рамото му. — Като че не мога да го формулирам. Единственото спасение виждам в

това да емигрирам с детето си. Да избягам както от отчаянието, така и от Боби.

— Аз забелязах, че Тодор Петър те харесва. И той е сам — и добави на шега: — Можеш да го приласкаеш. Аз го познавам от малък. Извън обществената си обсебеност е доста свестен. И все пак е един, който е зачитаван от съдбата.

— Да. Поне не е надут. Според мен интелектуалец е не толкова трайна характеристика, отколкото състояние на синхрон между духа и ума. Не се раждат такива и не умират такива.

— Така е. И аз мисля така. А Тодор Петър смята, че човек се ражда с този дух.

— Да... — рече замислено Михаела. — За да ми помогне някой да успее в чужбина, като че по-подходящ е Марио.

— Не бива да мислиш толкова прагматично.

— Каквото и ще да става, но човек се движи от много по-елементарни подбуди, отколкото може би сам признава пред себе си или по-точно рядко признава пред себе си... Нищо. Нищо не е останало от душата ми. Загнездили са се само страх и отчаяние.

Той пак я прегърна утешително през рамото.

— Затова говоря така — продължи тя. — Друг е въпросът дали ще имам сили да го направя. А и Марио е сам и не е щастлив.

— Кога ще идва пак?

— Идва през месец-два. А аз не мога да се реша. Мобилният му телефон извъня.

— Къде си? — чу той гласа на Наталия.

— В Жеравна.

Наталия замълча и след това каза:

— Искам много да те видя.

— Като се прибера, веднага ще ти се обадя. По какъв повод?

— Обади се, като се прибереш — каза и затвори.

Михаела стана, седна на леглото, сви коленете си до брадичката и отвори една книга. Искаше, като че ли да е сама.

— Ще изляза да се разходя — рече Камен.

Вече във си спомни отново как Наталия му казваше: „Слънчице, какви хубави ръце имаш!“

Навън дъждът беше спрял, беше по-студено и миришеше на сняг. Камен зави на два пъти и се озова пред една кръчма с остъклени, издадени в основата си и издигащи се в наклон към къщата капаци. Влезе вътре. В ниското помещение с много стари предмети по полиците, с долапи в нишите, се бяха заседели две компании. Камен си поръча „Сливенска перла“ със салата от кисело зеле и увисна в мислите си. На съседната маса, от компания, състояща се наполовина от тъмнокожи българи, някой каза:

— Дядо Люцкан ли, бе? Той е брат на баба Пенка. Казваше ми: „Ей, момче — той беше ловец — аз толкова мечки съм избил, колкото ти овце си виждал по склона... Трябва да го знаеш. Имаше едно магаренце. Умря си с него... Живееше сам в една къща с две стаички и като умря, запечатаха къщата... Комунистите — и приглуши глас — ... за да я вземат.“

Още ли се страхуват, се запита Камен.

— Той ли, бе — рече един друг възрастен мъж с плетена шапка. — Той и къщи можеше да строи, и деца да прави. — Аз тук, в Жеравна, съм роден и тук ще умра.

Камен се загледа към една лавица, върху която имаше все стари книги. С „Ада“ на Данте и „Световна класика“, както и по-нови издания. Една котка спеше опъната върху наръч дърва до печката. Над нея, в полумрачния ъгъл, висяха избледнял от старост портрет на светла, млада жена и полица със стар фотоапарат с мехче фотообектив.

Вечерта беше странна. Усещаха някакво равновесие, което би трябвало да им подсказва нещо.

Предният ден беше паднал тежък сняг, клоните бяха надвиснали и като че в тази тежка чистота царстваше някакво настроение. Че нещата могат да са по-лесни, че са възможни и направими. Почти като на Запад.

— Трябва да помогнем на Радко — рече Камен. — Кафенето, което нае от Боби, е западнало съвсем.

— Но човек, на когото не му върви бизнесът, не прекарва по цяло лято на морето. Как може да си го позволява, като поначало зависи само от тези доходи — отвърна Тодор Петър.

— Знаеш как е в България. Явно е разчитал на нещо друго.

— Явно? Другото ще се окажем ние.

— Виж, ние с нашия опит, като живели на Запад, имаме шанс да помогнем.

Тодор Петър и Камен пиеха Гъмза и замезваха нарязани върху широки танури сирена, филийки телешки език, поръсени с едър пипер и свински бузи с горчица. Бяха се разположили на дървена, масивна, скована от стари, но обработени греди маса, край пламтящо огнище в Драгалевската къщичка на Тодор Петър. Светлината от лампата в ъгъла не беше силна, така че огънят в огнището хвърляше своите отблясъци по стените и тавана на стаята.

— Всъщност след Освобождението, вместо да започне едно по-голямо приобщаване и анализ, приемане или отхвърляне на стойностното или некачественото от съседните ни държави, България се е изолирала още повече. И наистина: много по-сериозни са били връзките ни, да речем, с Патриаршията, с Румъния, Бесарабия — големите български колонии, да не говорим за Турция, където в Цариград е имало около 60 хиляди българи преди Освобождението.

— Да, изглежда си прав. Още тогава залагаме яловост. А да оставиш циганите, без да ги принудиш да придобият образование, си е направо престъпление.

— Не само тях. Още при Освобождението образованите са под 10 процента. А към 1944-та образованите са само около 40%.

— Да се върнем на историята. Причините за това са многобройни. Като започнем от факта, че в съдбата на младата държава играят преди всичко роля Великите сили и оттогава всичките ни погледи, та и до днес, са обърнати натам и стигнем до определянето на княз, Балканската война, виждаме, че липсва каквато и да било изработена концепция за държавна философия. Липсва органична връзка, последователност в тези стъпки. И резултатите от тях са едва забележими и често сякаш случайни.

— В стремежа и необходимостта да се решат ежедневните проблеми — изключвам Стамболов — строителите на тогавашната „съвременна“ България като че са забравили да зложат в основите на страната онези камъни, които да крепят солидно държавата и в бъдещето. Това впрочем си е проблемът на бедняка, който никога няма достатъчно средства — а по-често и акъл — за да е готов да се лиши днес от нещо в името на бъдещето.

— Пагубна се оказва и концепцията, или по точно, липсата ѝ, по отношение на идеологията за създаване или самоопределяне на българската водеща прослойка и водещи личности. Само фактът, че тези хора си се наричат интелигенция, сочи разминаване с действителността. Кой са тези, на които се подражава, кой са тези, които водят нацията? Алеко Константинов? Завърналите се от Запад? Възрожденците — дядо Иван Арабаджията от Голямо Койнаре или Захари Стоянов, пловдивската водеща прослойка, кръга и сателитите, без да намеквам нещо негативно, около княза? Като че няма достатъчно примери по света! Какво завещават най-големите ни светили, професорите Арнаудов и Шишманов?

— Като се замисля за България, за смешното си чувство за дълг и най-вече, че го споделям! Знаеш ли? Според Ницше, който се бил повлиял от Макиавели, голямата цел на държавното изкуство била и трябвало да е трайността. Тази трайност за Ницше — нали не е българин — била значително по-ценна от свободата и дори ставала по-ценна от всичко останало, взето заедно.

— С цялата условност, какви са трайностите ни? Какво зложихме като трайност? Общи задачи, няколко правила, желание да

не пречиш на другите, като спазваш тези няколко правила, трудолюбие, стриктност, работа в тим, приятелство, коректност.

— Ти говориш за основния принцип, но въпросът опира до това как.

— Ще ти кажа докъде съм го докарал... Но най-напред да се върнем до първоначалната следа. Традицията, която трябва да ценим, е онази, която ни приобщава. Защото само като група, която има еднакви стремежи, ние сме нещо. И тези неща, които ни отличават, са народните песни, честността, навиците, трудолюбието, колкото и доста условно... Повечето ще се изсмеят — колко процента от нас ги притежават днес? Да. Сега малко. Но тогава, по време на най-зрялото време за Доктрината — много.

— Нали си чувал за социалната система в Жеравна. Вече, когато властта е централизирана, инициативата за доброволчество, за училищна и социална дейност, като че се спихва.

— Да, интелигенцията ни не успя да подготви нещо градивно. Нито до 44-та, а още по-малко след това, когато е подрязана така генерално.

— Чух аз, че се чака да покълне ли, да прекипи ли, някакво гражданското общество. Какви илюзии! В страна, в която надали има пример за нещо организирано, трайно и градивно извън спорадичности по време на Възраждането. Уж като постоянен коректив, като несломима алтернатива на некадърната и корумпирана власт...

— Да, колко време още ще се питаме „накъде“? Нямаме стратегия, доктрина, план, начертани пътища. Наистина не се задава обаче общ за всички смисъл, не се задава единственият ни шанс, не се задава ново „ние“. Най-добре е да ги изработим някакси.

— Кои?

— Неразумните юроди.

— Как по-точно?

— Например посяваш идеята и чакаш. Или тези пари, вместо да ги вложим за кафенето на Радко, да ги дадем тъкмо за една система.

— Каква система?

— Ще ти кажа. Има толкова беди, несъвършенства, недъзи, изкривявания, дори уродливост, физически и психически болести, огромна бедност и невежество по отношение на най-елементарни

знания и съвременен стандарт, които тъкмо тази държава най-малко може да реши... И съм мислил дълго. Единственото лечение е това, което имам предвид. Солидарните усилия на тези, за които общото е толкова важно, колкото и индивидуалното. Така само ще започне. Тези, които са наясно, че това е и личният им стандарт, за които, ако са готови да вложат усилия и получат резултати, това ще е и духовно израстване. Можем ли при положение че знаем, че народът ни е от една страна по жизнен стандарт доста по-ниско и е невъзможно да настигнем тъкмо там водещите, а в същото време живеем в такива природни дадености — нещо, което само по себе си е изключителен стандарт на живота, можем ли да превърнем това израстване в ниво на стандарт, а ако щеш и национален доход.

— Да кажем, че си на правилна позиция. Но искаш или не искаш, ще трябва да се съобразяваш с мнението на мнозинството... И... И не можеш да постигнеш нищо друго, освен ескалация на напрежение. А и подозрението, че това е целта...

— Трябва да се измъкнем с нещо, което да работи само. Почти като Барон Мюнхаузен. Трябва да свалим маската на нашата мнима интелигентност. Да загърбим зловещата сянка на вкоренените си, най-малкото от соца, заблуди. Защото всичко друго е път към смъртта на страната.

— Пак констатации и призови, драги. Какви ли не гениални констатации изписаха и изговориха умовете и най-вече устите.

— Виж, от доста време правя опити да стигна до нещо разумно. Планът е за една платформа в Интернет. Платформа, свързана с някакви реални действия и/или движения, която да създаде условия за евентуална възможност за обединяване — за захващане на някаква общност. С необходимими и достатъчни приоритети и задачи за съществуването си и за дефинирането си. Да създаде условия за работа на няколко групи — „девелопъри“, реализатори, популяризатори, внедрители. Без политически и други задачи и особености на етапа, да стигнат до изреждане на атрибутите за спасението на страната. На основата на нуждата от кредитиране на усилия от тази общност и по някакъв начин до стимулиране на кредитирането.

— Я го повтори.

— Надали ще мога. Доста е сложно. Опитай да извадиш само идеята от казаното. Германците казват, че човек вижда само това, което

знае. Нужни са и собствени усилия, за да го узнаеш.

— Е, все пак ще трябва да го формулираш, за да може да се разпознае.

— Да. И платформата ще служи и затова. Платформа или система, която регистрира и управлява всичко — нуждите, необходимите действия за покриването им, времетраене. Като търсене и предлагане. Регистрация и управление, както от страна на нуждаещите се, така и от страна на готовите на доброволчески вложения. И още — създаване на един конспект или устав с малко, но основни правила, които да са основата на гражданското поведение. И обучение по солидарност и духовност. Защото доброволният труд да помагаш безвъзмездно не е ли първата стъпка към духовността?

Тодор Петър отиде до тоалетната, изми си ръцете и взе от кухнята следващата бутилка вино. Отвори я.

— Какво ще кажеш за бузите?

— Супер са! И козето сирене е страшно!

Виното ги хващаше все по-качествено. Нещата ставаха възможни и лесни.

— Знам, че това, за което ти говоря, са утопии, но нека поне го изговорим. Примерът. Посвяването.

— Представяш ли си? Обучение по духовност, но — преди духовността на литературата, живописата, музиката — духовността на състраданието, солидарността, взаимопомощта. Духовността, насочена към укрепване на пропадащата държава, която да стане основа на трайността. Поне за необходимости от първа ръка, за малко повече ред и справедливост в страната. И тези, които ползват, но нямат сили и възможности да дават, ще ползват срещу един минимум спазване на някакви правила. И това — като пазар.

— Малко ми звучи обаче като номера на комунистите — дайте да сте идеалисти и хегелианци, пък ние ще сме си материалистите.

— Добре, а къде ще го сложиш примера на Овчарското дружество в Жеравна? С грижата за образование, пътища, чешми, грижа за сираците? При социалистите ли? Това си е пазар.

— Пазар? Какво ще продаваш?

— Няма да продавам. Те ще произвеждат минимума. Което си е крещяща потребност за обществото. А щом решаващ крещящи потребности, ти директно създаваш национален доход, но с

ефективност, възвръщаемост. Хора, които са облечени и нахранени, но не бадева, и подслонени, ще произвеждат и консумират знания, култура, духовност, ако щеш и религиозна, взаимопомощ, но не ялова, а облекчаваща. И ще произвеждат, паралелно на властта, контрол и корекция над държавния харч, правосъдие и демокрация. Което при неработещи институции е и по-висока производителност и цивилизованост. Което автоматично означава намаляване на бедността...

— Все пак трябва да ти е ясно, че олигархията и политическата класа винаги ще те провокират и саботират.

— Е, ние ще подготвяме пък самураите, които можем да наречем челечетата — събирателно от човечета, пчелите работнички. Но и като несвързани с властта, ако щеш богомили... Защото богомилството е на първо място движение на солидарността. Отдолу. Движение на тези, които искат да изградят един по-добър свят без участие на управляващата класа. Затова бях отделил тези пари и те ще са на първата линия за организираност... А системата трябва да може да работи сама. Сама да се защитава, сама да се регулира, развива и утвърждава.

— А прилагането?

— Виж какво, казано е: посредственият човек казва, добрият човек обяснява, възвишеният човек демонстрира, великият човек вдъхновява другите сами да научат. Е, няма да гоним величието, но ще посеем и ще се надяваме посято да намери почва... И не е важно дали всеки от нас индивидуално представлява нещо, дали е циничен, духовен, възвишен, пък и дори грешен за себе си. Важното е да е праведен и градивен по отношение на обществото, готов да помогне на бедните, нещастните, сполетените от бедни, тези на дъното, не само материално... А за да превърнем тази готовност в нещо, фактически е нужен механизъм. Платформа. И това е, за което ти говоря.

— Бих бил готов да направя някакви вложения.

— И аз съм готов да отделя нещо...

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

— Искам да те запозная с една приятелка. Дължа ти го. И за да не си самотен. Поводът е, че тя ще търси добро жилище за твоя доктор Тошков от Германия — каза Наталия, която го беше поканила да я посети. — Но те предупреждавам. В нея има нещо отпуснато и мъртво. Влюбена е безнадеждно.

— Сигурно ме предизвикваш.

— Хайде, най-малкото ти си неотразим... Пък и трябва да ти върна жеста.

— Всъщност какво очакваш?

Изглежда го развеселена.

— Нищо не очаквам. Приеми, че експериментирам.

На входната врата се позвъни.

— Това е Сия — рече Наталия.

— Защо не я запознаеш и с Камен и Иво?

— Защото още не съм избрала — се изсмя кокетно.

Отвори.

Тодор Петър преглътна, когато видя опънатия панталон, стройното и деликатно тяло, двете полукълба, изопнали високо финия пуловер. Едва откъсна очи и ги насочи към лицето. Видя двете безжизнени, но все пак плахи очи. Изведнъж в съзнанието му изплува мисълта — колкото щеше да стане по-лошо, толкова щеше да му е по-добре. И се сети как с един приятел преди години гониха с кола влак, за да се качат на следващата гара и за да спестят по 50 стотинки. А после седнаха във вагон-ресторанта и прахосаха всичките си пари.

Ръкуваха се.

— Сия работи с Боби Баръмов, бившия ти приятел и мъжа на вашата Михаела.

— Трябваше да уточниш — „горката“ — рече иронично Сия.

— Защо „горката“?

— Не е трудно да се предположи...

Заговориха. Сия моментално регистрира, че Тодор Петър я харесва. Беше опустошена от безнадеждната си любов, но не беше

сигурна дали не се нуждае от някого. Бързо минаха на ти.

— Предварително съм готова и в мига, когато получа разрешение за строеж, започвам. Всъщност винаги малко се страхувам от всички мъже, с които работя...

— Накрая нали печелиш? — рече Наталия. — Много ти е хубаво червилото. Откъде го купуваш?

Двете се засмяха и започнаха да спорят кога е можело да се направят повече пари и дали Наталия беше постъпила правилно, когато през времето, когато е можело да се правят много пари, е заминала за Испания.

— Виж какво — каза Сия. — Висяла съм по митингите, но още в началото на прехода правех пари.

Наталия и Сия се загледаха право в очите. Гледаха се втречено около минута, като че него го нямаше.

— Ако проектът е блестящ, не мога да се откажа току-така — рече Сия и обърна в миг очи към Тодор Петър.

Думите ѝ му се сториха като намек, че самият той е проект, който не си заслужава.

— Кога ще ме запознаеш с новите си приятели? — обърна се Сия към Наталия. — Имам един парцел, готов за строеж.

— Аз пък имам един човек от Германия, който се интересува тъкмо от това — понечи да се включи Тодор Петър.

По-късно Тодор Петър се чу да казва:

— Добре, а ти обичаш ли планината? Кога беше на Витоша за последен път?

— Аз? Интересуват ме други неща.

— Все пак те каня да те изведе някоя неделя. Няма да съжаляваш.

— Ти по-добре си пий виното. Не си във форма — скастри го Наталия.

Едва сега Тодор Петър разбра, че Наталия е купувала стари магазини, ремонтирала ги и ги е продавала. Мина му през ум, че всичко това го беше виждал някъде. Знаеше и продължението, но нарочно прекъсна мисълта си по средата.

По-късно Тодор Петър изпрати Сия до спортната ѝ кола, паркирана пред къщата на Наталия. Проследи как след резкия и устремен старт стоповете на колата изчезнаха зад ъгъла. Посуети се

под ясените на тротоара. Съблазнен от мисълта да я вкара в леглото си, започна да разсъждава върху възможните начини това да стане, предвкусайки удоволствието от възможен роман.

— Защо се беше облякъл така? — попита Наталия, когато той се върна.

Тодор Петър нарочно не беше си сменил ежедневно облекло с развеселяващата мисъл, че това няма да го направи по-ценен.

— Не мога да скрия, че не съм атрактивен.

— Атрактивен! На става дума за атрактивност, а за това доколко сте решителни вие като мъже. И двамата ти приятели също не могат да приключат с жените си.

— Нали са разведени? Какво искаш?

— Тъкмо това ме тревожи... Впрочем Михаела ми каза, че сте били заедно на морето.

— Какво общо има Михаела? Какво пък се сети за нея? Нали са разделени с Боби Баръмов.

— Знаеш ли, че тогава Михаела е била любовница на Камен?

Тодор Петър най-сетне се срещна с Ирина, виртуалната си любов, на която досега беше гледал като на спирка по време на пътешествие. Но както става обикновено, когато от виртуалното се изправиш в реалността, нещата се обръщат наопаки, та и тази любов се беше свела до секс. Ирина поддържаше близостта им с известен престорен интерес към социалните увлечения на Тодор Петър. Тя беше тъмнокоса, стройна жена на средна възраст, с разположени не съвсем симетрично на лицето пъстри, кадифени, малко весели, но и непроницаеми очи. Имаше прекрасно тяло, а след като станаха любовници и я беше видял гола, запомни гърдите ѝ, възхити се на линията, която очертаваше виолата между раменете, на красиво оформената талия и ханш — една конкретика, илюстрирана в толкова много живописни творби — явно художниците разбираха от женска красота. В леглото не можеше да ѝ се насити.

Една пролетна привечер, когато небето синееше над тъмния контур на Витоша, седяха с Ирина в уютния ѝ дом.

— Мисля, че ще имам проблеми с вземането на Стоян тази година — беше казал Тодор Петър.

— Съжалявам за неприятностите ти... Но мисля, че ще ги преодолееш.

— Не знам... А с кой акъл мислиш, че се опитвам да направя нещо по онзи проект, който да събуди гражданите и да ги обедини в общество?

— Да, четох го във форума. Четох го. Добре си го написал! Но...

— Какво „но“? Ти можеш да ми помогнеш да го приложим. Имаш контакти с такива хора.

— Ти обаче изобщо не си наясно с игрите. Това е очевадно и аз ти ги обясних вече. Ти дори нямаш регистрирана фондация или фирма с нестопанска цел! Знаеш ли как се усвояват изобщо пари? Абсолютно всички държавни служби и учреждения са пропити от системата — работи се само, ако трябва да се обслужат лични интереси. Този държавен апарат не може да вкара движението по пътищата в

правилата, та нещо друго ли... И интересното е, че тези проблеми не вълнуват никого, може би защото наистина е невъзможно държавната ни машина да заработи нормално. Защото какво е това общество, което от десетилетия функционира в лъжа и заради лъжата и измамата, а претендира да е нормално.

— Все ми се иска да виждам само реално възможното, но се получава, че се подлъгвам по това, което ми се иска да бъде. Ясно е, че те, ако изобщо разберат идеята, или ще се изсмеят, или ще я присвоят... За да имат още един повод за кражбите си... Аз целя обаче друго... Един или повече от един да прочетат какво би трябвало да бъде. Това е сеитбата. Най-вероятно ще жънат такива като Стоян.

— Добре, какво имаш предвид, като казваш „солидарност и взаимопомощ“?

— За мен това е единственият ни шанс за обединение на хората извън властта. Чрез демократичността на решенията и солидарността при решаването на задачи, касаещи дори и контрола над функционирането на държавата, взаимопомощ, дори заедно с най-забравените, циганите, за които ще създадем кооперативи... Но и с лични ползи и натрупване.

— Какво имаш предвид под „натрупване“?

— Ако някой от участниците в системата само влага труд и друго той натрупва „точки“ или виртуални пари. И може да ползва тези натрупвани „пари“ в по-късен етап. Нещо като ваучери, но с регулирани предлагане и потребление, чрез информационна система... Взел съм идеята от много подобни модели, прилагани другаде.

— Да... Ок... Заслужава си да имаш цел. И да живееш заради нея си заслужава. Но когато с едно малко кътче от мозъка си осъзнаеш, че тази цел е неосъществима, ти започваш да живееш в изцяло изкуствена среда извън тази цел! Аз така си зачеркнах всякакви амбиции и стремежи!

— Искаш да кажеш, че така може поне да се намали усещането за лична вина — разбирам те. За мен е важно, че те разпознавам като човек с моите идеали. Все утопии, но заради които си заслужава да се живее.

— Иначе ми е красиво с теб.

— Иначе?

— Защото можем да си мечтаем на воля и да се кефим заедно... Но в крайна сметка се пробуждаме и трябва да си сменим целите, иначе ще се превърнем в празноглави мечтатели! Не искам да съм Русо...

— Не, не искам да се пробуждам, както ти го мислиш. Говориш ми като на идиот.

— Не го приемай толкова присърце. Просто искам да ти помогна...

— Аха, така третирайки земните неща покрай другото, е безопасно за душата, нали?! За какво се прибрах тук?

— За да се отървеш от илюзиите си, че би могъл да направиш нещо...

— Не... Идеята вече съществува. И съм я публикувал. А това според Дзен означава, дори ако идеята е неосъществима, че светът е друг. Само защото някой си я е помислил и я е изрекъл.

— Все пак не е зле да се посъбудиш... Борис Кьосев! Да не мислиш, че той случайно е в политиката... — погледна го втренчено и продължи: — Аз лично мога да мисля само с болка за България. За жалост нито един политик или политическа сила не разпознавам, за да им дам доверието си и да споделя с тях възжеленията си за моята Родина!

— Мислиш, че той е неслучайно политиката?

— Не знам дали имам право да говоря. Но защо не. Сигурно няма да го срещна повече. Той може да организира група, екип за работа, но... Там е въпросът, че е нелоялен към хората си, той ги използва и после ги захвърля.

— И аз съм в подобно положение сега с работата си. Нали ти разказах как Баръмов ме разиграваше по подобен начин. Вложих едни пари в кафенето на Райко, един от Компанията, и тъй като не върви, както предполагахме, се опитах да изляза от играта... А става дума за немалко пари.

— А, теб е лесно да измамат... Иначе в отношенията с Борис Кьосев изобщо няма място за чувства. Били сме приятели, по-точно — само колкото да не си причиняваме неприятности. Той е суров човек, изключително суров. До жестокост.

— Не ме карай да се смея. Тук няма такива хора.

— Какво искаш да кажеш? Че защото всичко тук е менте, няма истински жестоки хора? Ти изобщо не познаваш България.

— Именно.

— И тъкмо затова нещата не бива да се подценяват. Той си мислеше, докато уреждаше своите от партията: какво неморално, незаконно и нередно има? Всяка политическа сила трябва да се грижи — за кадровия си потенциал. Ние не създаваме нова номенклатура, но ни трябва верни хора, с които да споделим гласуването ни от избирателите доверие. България наистина е малка държава, много хора се познават, много хора са в роднински връзки, с една дума — братовчеди.

— И какво се оказа?

— После се оказа, че са били в държавното управление, тъкмо за да се облажат и основната част от ресурсите да се окаже пак в ръцете на комунистите. И сега всеки може да каже — той ни предаде. А личното облагодетелстване с негласната му благословия сега струва страшно много на цяла България.

— Пак да кажа: Все ми се иска да виждам само реално възможното, но се получава, че се подлъгвам по това, което ми се иска. И съм на мнение, че не политическата класа или псевдководещата прослойка, която ни обработва чрез медиите, ще спомогне за лечението.

— Знаеш ли, толкова ми е мъка за този народ и тази наша клета страна, че не мога да си правя шеги и да се забавлявам с безобразията на разни перверзни хиени, които дори не знаят за какво става дума. А какво време преживях тогава! Имах и аз надежда. Идеализмът в България се възраждаше, хората изскачаха от духовната дупка и тръгваха към площада, пееха и плачеха, радваха се и вярваха. Ти не си бил тук. Сакати и болни, деца и старци — всички бяха навън, в дъжд, в студ и в пек. Всички, като един истински народ, обединен в надеждите и възжеленията си. Обичах народа си, обичах всички хора — и тия на трибуните, и тия долу, и тия, които си оставаха въщи, и другите, които никога не можаха да излязат на площадите...

— Сега разбирам защо не искаш да си Русо.

— Как бързо може да падне човек — каза Росен Александров, докато сравняваше високата заплата на Тодор Петър в Германия със сегашното му скромно положение.

Двамата седяха един срещу друг на чаша бързо шварц-кафе. Росен Александров вече беше зает човек. В остъклената му директорска кантора, отделена с остъклени прегради от също така остъклени следващи помещения, прилежно залягаха сътрудниците му.

Росен Александров беше свеж, гледан мъж, с грижливо подстригана коса. На преден план изпъкваше малката му, още по-грижливо поддържана брадичка, а сивият му костюм от фин плат съответстваше на положението, което заемаше.

Тодор Петър пропусна репликата му покрай ушите си. По същия начин би пропуснал да премине, застанал зад бариера на прелез, натоварена с мерцедеси влакова композиция. После погледна през прозореца на офиса навън. Пред сградата се виждаха наредени пристигащите и заминаващи автомобили на клиентите на търговската верига, чийто шеф беше Росен Александров. Тодор Петър знаеше, че погледът му изглежда тъжен и контрастиращ с оживлението, което демонстрираше домакинът. Оживление и компактна действеност, което му се беше налагало да демонстрира в годините, когато самият той беше правил кариера. Не можеше и за секунда да си помисли да сравни слугинажа, който налага една кариера с днешната си, лазеща по ръба на недоимъка, свобода.

— Разбра ли, че вложих единствените си пари, които донесох от Германия в кафенето, което Радко нае от Боби Баръмов?

— Това е най-неразумното нещо, което си направил. Защо не питаш, човече?! Сега нещата са толкова различни! Защо го направи?

Явно Росен Александров познаваше сегашното финансово положение и новопридобития нрав на Боби Баръмов.

— Бях безработен, човече. С Камен си мислехме, че оттам може да си осигуря някакъв доход.

— Знам. Знам.

— Е, ще ми помогнеш ли?

— Как точно?

— Нали част от бизнеса му е зависим от вашата верига?

— Така е, но... Надявам се да ме разбереш. Като започнах бизнеса, реших, че ще работя само ако спазвам определени принципи. Иначе съм загинал. Виж, тук мога да съществувам само защото не оставям личните неща да влияят.

Тодор Петър го изгледа.

— ОК, — каза Тодор Петър и стана.

— Чакай, чакай. Искам да ти дам карта за отстъпки.

Тодор Петър не го чу.

Тодор Петър не беше сигурен дали осъзнаваше, че греши, преди да предприеме нещо или просто след това си казваше, че е знаел, че ще сгреши. В едно беше сигурен — само на теория бе имал възможност да отклони предстоящите събития.

Наталия беше пред очите му. Пак отпиваше от бялото си вино. Не бързаше, но беше търпелива и последователна. Превръщаше се в магьосница. В един момент си разменяха комплименти, чувстваха се млади, припомняха си, като че вечната симпатия един към друг. След миг забравяха за това и се гледаха и измерваха.

Сега Тодор Петър си спомни различни епизоди, наблюдавани случайно по Animal Planet, в които изследователите в Африка не спасяваха малките антилопи дори от навъртащите се наблизко гепарди и хиени. Но, като непохватен и елементарно доброжелателен българин, той знаеше, че би се намесил.

Беше предоставил Иво и Камен на Наталия и независимо от това, че го беше направил само с най-добри намерения, сега изведнъж осъзна, че е задвижил някакъв механизъм, който ускорява движението си и с всеки изминат миг и събитие очертава процес след процес. Като че се получаваше взаимопроникване, но може би и основа за реализация на платформата. Разказа ѝ за това накратко. Тя не му обърна внимание.

— Аз съм доволна, че ме запозна с Камен и Иво. Имам нужда от любов.

— И без любов изглеждаш добре.

— Не се подигравай! Въпреки всичко вълненията ми са постоянни.

— Винаги си живяла заради вълненията — Тодор Петър продължи да не е съвсем сериозен.

— Така ли смяташ?

Тази вечер Наталия беше изпаднала в самовъзхвала.

— Аз съм имала само много умни мъже.

— О, и за мен ли има място сред умните?

— Но пък нали знаеш, че прекалено многото ум унищожава разните дребни номерца, които са така сладки. Най-вече след дългия семеен живот.

Иначе тя изискваше дискретност, но изобщо сама лицензираще дискретността, сама определяше границите на коректността и можеше да обясни всичко това по най-приемлив начин. Познаваха се добре. Той виждаше ходовете ѝ като на длан и се забавляваше да се взира в палитрата на евентуалните резултати. За да се убеди колко не беше могъл реално да ги предвиди. Обичаше я. Но и като че и двамата практикуваха някакво пренебрежение в отношенията си.

— Знам добре, че умът ми не струва много, но и зная, че е повече от смешно да се мери ум, и най-вече да лежиш на мерки за ум.

— Наистина не си глупав — рече тя.

— Искаш да потвърдиш, че така просто ум се мери само в България.

— Да — изсмя се тя.

— Най-лошото би било, ако се приеме, че ако съм нещо, то е само защото съм бил в чужбина.

— Доста ужасна мисъл, но ти отива.

— Тъкмо когато започваш да се потапяш в живота. И може да ми хрумне, само защото се чувствам виновен, че не мога и няма да мога да направя нещо за страната си... Иначе е мисъл с мащаби, които могат да ти хрумнат само тук.

— Тъкмо когато започваш да се потапяш в живота? Какво значение би имало? Пред кого? Защо трябва да се опитваш да се поставяш някъде, където няма класиране? Достатъчно слободен ли си, или си достатъчно много заобиколен от много объркани хора?

— Причината е може би, че Боби Баръмов ми подаде ръката си за честна дума и че тъкмо така ме измами.

— Какво, какво? Я повтори!

— Какво да повторя? Нали вече ти намекнах преди време. Всичко, което имах, го всмукна на мига. Касира всичкото, което бях си донесъл от Германия.

— И какво?

— Нищо.

— Ще оставиш нещата така?

— Нищо не мога да направя. Нямаме договор. Всичко беше на една честна дума. Подадохме си ръце като приятели.

— Какви сте! Аз, ако съм на твое място, не бих оставила нещата така. И Камен е като теб. Все от него да мине. И не разбирам. Той ми разказа за системата, която искате да приложите. Как си представяш, че като един редник и човек без суетност ще можеш нещо да направиш за платформата си, за която говориш? Та ти дори не можеш да демонстрираш самочувствието, което би трябвало да имаш... А хората само това търсят. Не виждаш ли, че се котират само глупаци, които могат да приказват.

— Тъкмо защото съм редник и от позицията на редник бих могъл да направя нещо в тази страна...

— И все пак, като си мисля за тоя Боби — какви мръсници сме българите.

— Хич не си мисли! Знаеш, нали, какви мръсници има и там! Един го хванах през нощта да ми спира работещата от дълго време програма, за да ме злепостави. Заради този случай и напуснах...

Тя го изгледа и сякаш се сети за нещо свое.

— Всички ми се сърдят, че нямам време за тях. А Камен и Иво доведоха и вашия Владо Минков. И докато не се изповяда, не си тръгна. В заключение изглеждаше доста объркан.

— Владо и объркан!? Той винаги е между възвишеното и еснафлъка. Много е даже постоянен с това.

— Едното не пречи на другото. Впрочем той ми каза още, че другите вече не могат да те търпят. Така си им досадил с нравоученията. Приказвал си им постоянно, че не бива да оставят страната си на самотек...

Наталия го засече на телефона, докато пишеше нещо по платформата.

— Защо ме търсиш тук?

— Ами и аз не знам защо — отвърна тя разсеяно.

— Нали ти бях казал, че съм при Ирина. Новото ми гадже.

— При Ирина ли? Още ли си с нея?

— Какво искаш да кажеш?

— А, нищо. Защо не вземеш да вдигнеш един купон? Толкова отдавна не си ги събирал.

— Не знам кога ще се накая.

— Смятам, че малко си се отчуждил от Компанията и е време да предприема нещо.

Наистина го беше изкушила. С държанието си му подсказа, че има да му предава нещо много важно и изключително съдбоносно за проблемите му и му подсказа, че е дошло време да подаде ръка на всички от компанията, които го игнорираха напоследък.

— Какво да донеса? — беше попитала накрая.

— Нищо — изуми се той, защото знаеше, че тя не си падаше по тези куртоазии.

Беше сигурен, че достатъчно цени себе си, само защото ги е дарила с присъствието си. Подозираше, че опитва да реализира някакви определени само от нея задължения.

— Не, ще направя задушени картофи с копър.

Това направо го покърти.

Преди да отидат в Метро, Ирина и Тодор Петър си чатиха в Интернет.

„Ето ти бърз и елементарен превод на нещо от Ницше“ — написа той.

„В едно по-уредено общество тежката работа и недостигът в живота ще са нещата, с които ще се мери кой най-малко страда по отношение на тях, или по-точно тъпанарите, и така стъпка по стъпка

напред до тези, които са от най-възвишените видове, които са най-чувствителните и затова страдат дори при най-лесен и лек живот.“

„Горе-долу е така, но с уточнението, че само тогава обществото би било най-напреднало, когато свръхчувствителните страдат дори и при най-леката форма на неуреденост на общественения живот, а не на личния им живот!“

„Мисля, че не си права. Те страдат винаги, независимо от това дали е много или малко уреден. Ще видя как ще го преведе майка ми.“

„Те не биха били възвишени, ако страданието им е отнесено към личностната сфера, тогава Ницше нямаше да говори за уредба на обществото! Прекият превод не се тълкува директно, това е философия все пак и говорим за утопия!“

„Та колко свинско да взема, че да си дойдем на думата? Купихме ли буркани гювеч?“

„Не съм мислила! Има гювеч в найлонови торби във фризера! Взemi бамя в буркани от Метро, но ако искаш, взemi и буркани гювеч оттам, хубав е! Предполагам знаеш, че Ницше обяснява превъплъщенията на духа чрез три метафорични сравнения — превръщането му в камила, после — в лъв и накрая лъвът — в дете! Ето ти част от неговата представа за развитието на духовното начало и съвършенството.“

„Четох го онзи ден.“

„Взemi и свински гърди! Трябва да изберем и мезета, но аз ще видя какво точно да приготвя. Винаги ме изненадваш с гостите, когато мисля за други неща и не мога да зацепя какво точно трябва да се вземе! Защо не отидем двамата на пазар?“

В уречения следобеден почивен ден, който се случи слънчев, Наталия пристигна на Драгалевци без готови картофи с копър, а само с торбичка току-що купени от пазара. За изненада на Тодор Петър, водеше и Сия. Ирина, която като домакиня беше приготвила почти всичко, довършваше работата си в кухнята. Сия поиска да ѝ помогне.

Тодор Петър боготвореше домакинските качества на българските жени. Двамата с Наталия излязоха в градината и седнаха под вишната.

— Къде е Камен? — попита той.

— Ще дойде по-късно. Имал работа с бившата си жена и голямата си дъщеря.

— Не думай.

— А аз имам проблеми, не знам кого да избира — Иво или Камен.

— Пробва ли ги?

— Пробвах ги — изсмя се тя.

— И как са?

— По-добри от теб...

— Много си гадна.

— Сигурен ли си, че ме познаваш?

— Имам проблеми със Стоян — опита се да избяга от отговора Тодор Петър.

— Ти си силен — го отрязва Наталия, за да не му даде думата. — А си и виновен, че сега съм увлечена и то вместо в един, в двама. Вместо да си гледам удоволствието, сега тук с теб на Драгалевци, се мъча.

Тодор Петър мълчаливо се загледа в градината си и си даде сметка, че всичко наоколо наистина е прекрасно — храстите, дърветата, цветята, моравата, листата, истинският бунар.

В това време пристигнаха и повечето гости — Владо, Полина, Иво, Радко, Жана, Михаела с Марио, Соня, без доктор Тошков, Чавдар и Биляна.

— Владо, какво правиш тук? — извика изненадано Ирина, идвайки откъм кухнята с огромна салата домати, печени чушки, краставици, лук, сирене и магданоз.

— А ти какво правиш тук?

— С мъж съм. Домакинствам на мъж.

— Ще се изненадаш още повече, че е с жената на Маринов, дясната ръка на Борис Кьосев — прошепна на Ирина по-късно Тодор Петър.

— Така ли? А ти можеш да се изненадаш колко много зная и за нея? — му отвърна също тихо тя с въпрос вместо отговор.

— Ще задушиш ли картофите? — обърна се Наталия към Ирина.

— Не, ти ще ги задушиш. Нали това беше уговорката — я парира Тодор Петър.

Наталия се придвижи с маниерната си и подчертано скромна походка към кухнята.

Като се върна каза:

— Какво хубаво сладко прави майка ти!

— От кои започна?

— От вишните!

— Знаеш кое е най-доброто. Накрая ще има за десерт.

— Виното е много добро — подхвърли Чавдар.

— Изпратиха ми го от Винпрома в Поморие.

Камен се обади от близката улица, където го беше оставило таксито. Наталия и Тодор Петър отидоха да го посрещнат. Без да се замисля, Наталия грабна сака от ръцете на Камен, бутна го в ръцете на Тодор Петър и се хвърли на врата на Камен.

— Като редник съм перфектен, викаш — се разсмя зад гърба им Тодор Петър.

Тодор Петър заведе госта от Германия, Марио, да му покаже доматиите.

— Това е унгарски метод — каза Тодор Петър като посочи към високо израсналите си доматиени храсти, които връзваше на падащи отгоре и закрепени на специална конструкция лика.

Показа му и лехата с чубрица.

Заговориха за България.

— Тодор, как ще се отървете от тази корупция? — попита Марио.

— Разчитаме на вас. Ние пишем по форумите, но аудиторията ни е много безпомощна. Предавай към вашите информация. Ще се ориентираш веднага. Ако нещо се случи тук, например — разберат се за някаква реформа или пък се разберат да строят пътна магистрала — това означава, че са замислили страшна корупция и кражби. Видиш ли случайно нещо направено, трябва да знаеш, че корупцията е вече факт.

Стояха до късно вечерта под вишната. Пиха, разговаряха и се смяха. Мислеха, че са на крачка от пълното удоволствие. В разгара на черпенето и лафовете, когато както винаги ставаха шумни, интензивни, съвършено различни от ежедневието си, им се струваше, че качествата им се извисяваха по важност и значимост. Времето не се усещаше. Което означаваше нещо съвсем друго, си мислеше Тодор Петър. А когато алкохолът ги хванеше, идваха на ход вече съвсем даровито изиграните пози, агресивност, маниерничене, арогантност.

Трапезата заемаше важна част от времето в България, а това беше един от сценариите.

По-късно, когато вече се бяха почерпили добре и звучеше *Old habits die hard* на Мик Джагър, Тодор Петър се чу, пак верен на своето, да казва:

— Не може да го оставяме този народ така. Нужно е обединение и организирана взаимопомощ, ако ще на доброволни начала, но...

— Ти мислиш така, защото си ляв — се нервира Иво. — Това не е отвратително, но както и да го погледнеш, като резултат ще бъде погрешно.

— Кой, аз ли!

— Нека аз да се включа — рече Камен. — Да ви разправа за овчарското дружество в Жеравна, за което сме говорили с Тодор Петър. В Жеравна има един музей на Руси Чорбаджи. Там е изложена историята на Овчарското дружество в Жеравна, в която пише, че след дълги години на пестене и тежък труд, овчарите в Жеравна се замогнали и поумнели толкова, че през 1870 направили дружество. Между другите задачи на дружеството то си поставило и тази да строи училища, да прави пътища и чешми и да подпомага бедните деца в учението. Впрочем в подпомогнатото училище, а защо не и новопостроено от това овчарско дружество, е учил Йордан Йовков. А голямата беда на българската буржоазия отпреди 1944 г. и на България изобщо е, че тази същата не направи достатъчно, за да се съкрати тази огромна пропаст между буржоазията и народа. Сигурно, заета със собствения си пъп, със самообръщението колко е интелигентна, дистанцирана, както и да упражнява финото си, наистина не немско, високомерие, е забравила да се огледа около себе си. Доста от представителите ѝ се оказаха по-различни от тези на овчарите буржоа от Жеравна, защото иначе биха спечелили доверието на народа и оттам и биха били годни за водачи.

— А ние в Компанията защо не си помагаме, знаеш ли? — попита Чавдар.

— Защото не сте леви — рече Тодор Петър.

— Защото сме просто един клуб — отвърна с поучителен глас Чавдар.

— Аха, сега разбирам за грешката си като помагах на Анди, Росен и Радко.

Тодор Петър си спомни, че веднъж беше поискал помощ — да му услужат с кола за ден-два, когато си беше дошъл в отпуск и трябваше да направи нещо за Стоян. И не я беше получил.

— Е-е-ех — смени темата Тодор Петър. — И все пак, въпреки че съм сигурен, че пак ще стигнем до истините, трябва да ви призная, че нито една толкова хубава вечер като тази не съм имал в Германия... И не че и там няма някоя и друга изпълнена със зеленина топла вечер през лятото. И не че не се е случвало да сядаме с компания. А там приятелите са, ако са приятели, истински приятели. Но... Времето, природата, като че и внушеното от всичко това настроение... Просто е на друго място, имат друга история и друг живот...

— Аз пък лично не мога да понасям братовчедите си, които, като се върнат от Щатите, се държат, като че са извънземни — каза Жана. — И нямам общи теми с тях.

— Е, ти не бива да мислиш, че съвсем нямат основание за това — каза Тодор Петър.

— Това, че ти точно го разбираш, не означава, че си прав — каза Иво.

— Хайде, фактът, че никой от вас не се трогва, че страната отива на кино и не си мърда и малкия пръст, говори достатъчно.

— Не ни дразни! — предупреди Иво.

— Помниш ли онази вечер с калкана и бялото вино в Созопол? — обърна се към Тодор Петър Радко.

— Да.

— Беше проява на приятелство, че Чавдар не те удари заради притесненията ни. И все го повтаря.

— Притеснения?

— Е, да. Той беше помислил, че си паднал от скалите и това вълнение, което му причини, го смята за достатъчно.

Соня се обърна към Наталия:

— Срецнахте ли мъжа ми с човека, който трябваше да му покаже апартамента?

— Да, ето я Сия. Тя ги свърза.

— А това е едно DVD, което записахме миналата година в една разкошна вила край Карлсруе — подаде Соня един диск на Наталия. — Записахме до три часа през нощта и май имаме много заспал вид.

— Пусни го, де!

— Ще го пусна после.

После Соня влезе в някакъв безсмислен след многото алкохол спор с Радко, който завърши с:

— Соня, вие с Полина сте си комунистки по убеждение. Ама защо, като комунизмът е толкова хубав, си отишла да живееш в Германия, а тя — в Италия? — надигна тон.

Полина само презрително извърна глава към Ирина и Владо, които се бяха отделили встрани и си приказваха.

— Мен никой не ме е задължавал да стоя принудително в Германия. Ако съм искала, можех да се върна в България. Мястото ми в оркестъра се пазеше четири години — отвърна Соня.

— Е, да, де. Нали е било много хубаво тогава.

— Аз съм доволна обаче, че останах там. Най-вече защото омразният комунизъм бе свален от патриоти като теб — отвърна тя саркастично.

— Тази наистина е доста повредена — каза тихо Биляна на Тодор Петър.

— Политическа и икономическа принуда, интересно... Въпрос на демократичен избор: политическа принуда с икономическа свобода или икономическа принуда с политическа свобода. Българите избраха второто, искаш — обедняваш, като обеднееш както си му е редът, свободен си да избереш икономическото робство там, където е нямало комунисти на власт, виновни за глобалното затопляне — додаде Соня.

— Не знам, Соня, но ако някой германец отиде да работи примерно във Франция и правителството задържи детето му и жена му в родината му, за да не избяга, какво е това? Интересно е кой е мозъчно увреден? Човекът, който отива да се усъвършенства, или правителството? И не само това, ами и евентуално го вербува като ДС-агент. За да го държи вечно за топките.

— Уф, много си досаден с тоя треторазреден социален сериал.

— Вижте, европейската култура е нещо съвсем друго. Ние трябва да ѝ преоткрием душата, за да стигнем до катарзиса — обърна темата Камен.

— Какво има да ѝ преоткриваме на душата на Европа? Нищо ново и нищо забравено, освен че културата ѝ запада поради популистичния натиск. Някои винаги сме я знаели и когато я видяхме днес какво представлява, се разочаровахме — каза Иво.

— Прав си, нашият път трябва да е друг. Работата е, че няма никога да го открием — се пошегува Камен.

— Все пак си европейец, не можеш да се чувстваш добре в България — каза Соня.

— Аз и друг път съм ви казвала — в Италия например комунистите нямат никаква вина, а само заслуги за демократичното развитие на страната — се включи и Полина.

Иво погледна Ирина, която седеше до Владо и тихо разговаряше с него:

— Ирина, ти нали също си била в Италия? Хайде, кажи и ти нещо.

— Добре — додаде Ирина отстрани. — Това е третата държава, която съм задраскала. Дори от списъка си с туристически дестинации! Много фалшиви ценности, крадливи и лъжливи хора. Човечеството е погрозняло! Не ми хареса народопсихологията. Иначе, като архитектура и история, не е лоша държава! Но само това!

— И аз съм живяла няколко месеца в Италия, но имам коренно различно мнение — каза Биляна.

— Я кажи все пак, вече много пъти те питаме, — обърна се Радко към Тодор Петър. — Защо Анди не иска да се вижда с теб?

— Стана както при теб, просто исках да помогна.

— Изводът е един, нали? Такива като теб, когато тръгнат да помагат, накрая се оказва, че най-много са сгрешили.

— Като ме хване още малко, можеш да ме питаш и за някоя подробност от сексуалния ми живот.

— Анди смята обаче, че ти си този, който не бива да работи с хора. Ще кажеш ли най-сетне какво е станало...?

— Бях шеф на жена му и ѝ направих забележка, че четете роман в работно време — се изпусна Тодор Петър. — Анди ме обвинява, че съм го направил пред останалите.

— Тук обаче е България — не им обърна внимание Иво. — Виж, Западът е далеч. Далеч е във всяко отношение. Така че няма място за

всичките ви „поетични“ предпочитания. Макар да допълва светоусещането.

— Но когато човек се научи да се интересува от нещо повече от личния си живот, или дори от резултатите от не дотам ефективната си работа с хора, едва тогава може да се каже, че е надмогнал грозното у себе си. Време е да признаем ясно и недвусмислено колко фалшиво и неуравновесено живеем. И знам какво е нужно на страната — рече Тодор Петър.

— Смешник.

— Смешник, ама продължаваме да живеем като роби на тези, които смятаме за прости — той се изправи рязко и се запъти към границата зад осветеното.

По-късно Камен и Тодор Петър минаха на терасата на малката му къща. Под краката им светеше София.

— Като се завърнах от Америка, ми се искаше да изляза на улицата, да започна да поправам всяка плочка, да подреждам градинките, лехите им и пътеките — призна Камен.

— Лоша работа. Нямаме никаква представа за материалното. От друга страна, е смешно, че германците дори смятат материалното си благоденствие за култура.

— Как се чувстваш отново тук?

— В момента ми нагарча. Иначе прекрасна природа, но ми пада гарда. Изчезна чувството, че съм свободен, изчезна ми желанието и способността да си защитавам достойнството. Имам чувството, че всичко е безсмислено и унижително. Илюзиите отпаднаха... Виждаш ли онези светлини долу? Като млад, човек не познава всичко и все може да предполага, че някъде има нещо възвишено, силно, вълнуващо, значимо за интелекта и страната. Било си е заблуждение. Сега обаче заблудата ми е може би на обратния край. Няма начин да няма никой.

— Правиш ли нещо за портала?

— Влязох във връзка. С прекрасни млади хора, но толкова. Още сме в началото на пътя...

Владо Минков излезе на терасата с чаша в ръка и пристъпи към тях.

— Владо, тъкмо пак се оплакваме, че не виждаме светлина в тунела.

— Чух те, копеле — рече Владо Минков, като се обърна към Тодор Петър. — Знаеш ли, че Ана, моята платоническа любов, е чула за портала ти и го е проучила. Беше толкова впечатлена и под влияние, че се включи в някаква доброволна организация, нещо като работилница за идеи.

— Тя с какво се занимава сега?

— Следва и работи на хонорар в някаква редакция. Не опроверга всичките ми първоначални впечатления.

— А какви са ви отношенията? — полюбопитства Камен.

— Какви са ни отношенията? Същите — отвърна Владо Минков, изпразни чашата си на един дъх от и се загледа мълчалив към светлините на града долу в полето на София...

— Да. Опитах се да вляза с някои младежки инициативи и доброволци, но нищо не става истински, засега се работи само на парче — каза Тодор Петър. — Опитах и чрез разни нестопански организации, но социалната ни инфраструктура е така разсипана, лишена от човешкото, че всичко е блокирано.

После се върнаха при останалите и Тодор Петър разказа за някои свои неудачи в Германия.

— Много е горчиво, когато имаш успехи, дължащи се на конюнктурата, а си мислиш, че е благодарение на твоите качества и покъсно разбереш, че си се заблуждавал.

— Така ли — каза Иво. — Само не разбирам, като си наясно с възможностите си, защо ни досаждаш.

— Защо се опитваш да го изложиш пред мадамата му — внезапно се обърна Владо към Иво. — Голямо си лайно.

— Дори и така да е, нито един бизнесмен няма да търпи някого, у когото се мотаят подобни завеяни мисли. Че отгоре на всичко и да го поучаваш — рече Иво.

Владо се изправи. Олюля се леко и отпи от чашата си.

— Не се ли страхувате какво ще кажат един ден децата ви за вас! Няма ли да ви бъде срам от тях? Стига! Сега ще изревете, че не се страхувате. Вие не се страхувате, безстрашни пъзльовци, от Вечния съд, защото не сте православни, а йезуити, никаквици и охулници. Плазмодии с претенции, че сте интелигенция. Щом един човек, няма да му кажа името, който и преди си беше малко луд, ама май сега окончателно откачи, смята да ни спасява — ебати интелигенцията!

Ровя със съжаление, с разочарование заради това, че дори тези, които минават за по-добрата част от хората, се оказват роби на всемирната човешка глупост.

— У нас свестните считат за луди, глупецът вредом всеки почита — изрецитира Михаела Ботев.

— Да ставаме — изкомандва Владо към Полина. — Ние, така наречените демократи, много обичаме да се гложгаме безсмислено.

— Владо се напи — констатира важно Радко, когато вече ги нямаше.

— В това никой не се съмнява — каза Иво.

— Да. Разбирам да се е опитал някога нещо да промени, че да говори... А, той! Просто си гребеше от морето блага и удоволствия — злорадо се изсмя някой в тъмното.

— Нали разправяше — каза Иво, — че демокрацията се лекува не с повече демокрация, а с безпощадна диктатура, че бил той самият консервативно настроен към ценностите и традициите, но си имал демократични разбирания.

— Резултатите и страната, в която живеем днес, обаче май доказват, че лудите са на по-вярна позиция... — каза Тодор Петър и стана. — Аз ще отида да взема десерта.

Отиде до къщата. Срегна се със Сия в тъмния коридор. Когато се разминаваха, тя се пресегна, улови го за кръста, плъзна ръка по мускулите на корема му, привлече главата му с другата си ръка. Той я хвана колебливо за раменете. Почувства трепета и уханието на косата ѝ, нежно я целуна по страната, но не я привлече.

— Мисля, че е най-добре да си тръгна тъкмо сега — каза тя след миг.

— Защо ме отхвърли тогава? — не знаеше какво повече да каже той. — Мисля, че Иво ще те изпрати.

Всички си затръгнаха. Тодор Петър ги придружи до пътя над вилата. Бяха останали за миг малко по-назад с Наталия.

— Нали щеше да ми казваш нещо важно? — я попита.

— Ще го отложим за известно време. Още не съм готова... Не харесваш ли вече Сия?

— Затова ли беше цялата работа?

Като се върна, завари Ирина да седи под вишната.

— Какво толкова си приказвахте с Владо?

— Владо беше първата ми голяма любов. А по-късно работихме заедно за Борис Кьосев.

— Ооо... Разказвай!

— Друг път ще ти разкажа. Какво стана тази вечер?

— Пак се сджафкахме.

— Имай предвид, че колкото и системата ти да е налудничава и невъзможна, Владо може да ти помогне. Ти не можеш да искаш, както комунистите — станете по-работливи, по-честни... Всеки от опит знае какво да очаква от проповедниците.

— Иначе за нашата компания... И вечерите, и истините са си стандарт... А Наталия не те ли раздразни с номерата си?

— Ти не разбра ли, че аз не съм свързана съдбовно с материалното. Тревожи ме друго...

— Какво?

— Никога не съм била толкова несамостоятелна, зависима от друг човек, както съм с теб!

— А как беше с Владо?

— Не си мисли, че е това, което демонстрира. Надянал е някаква нова маска... Но не е щастлив... Остави това. Казах ти — сега с теб никога не съм била толкова несамостоятелна.

— Стига си се тревожила. Внушаваш ми вина. Аз пък ти казах, че ти ми даваш основание да държа на някои неща, които в миналото не спазвах толкова стриктно.

— Не те обвинявам. Изобщо не ме разбра! Аз доброволно се обричам на твоето влияние, за да ни е по-добре и на двамата! Това е отново мое признание към теб, а ти го разбра криво, като обвинение! Всъщност това ли е твоето истинско Аз?

— Не се шегувай.

— Защото нищо не се постига, ако не си искрен. И ако не си истински, значи си изграден лошо.

— Хайде да си лягаме — каза той.

Мисълта за това, което го очакваше по-късно в леглото, за миг изчисти всичките натрупани от вечерта и разговорите горчивини и затъмнения.

Близо до вратата на широкия офис беше застанал невисок, корпулентен мъж, облечен с маркова риза и нов, скъп, бежов панталон. Бейзболната, ярко черна шапка, която прикриваше ранна плешивост, блестеше избродирана в копринени конци с цвят бордо. Едрите му и здрави пръсти стискаха каишка, на която висеше булдог, който не беше плешив, но приличаше на стопанина си.

Една невисока и подредена жена, секретарката, сложи на масата със стъклен плот кана с кафе, няколко папки с документи, два тефтера, химикалки, моливи и салфетки.

Наталия се придвижи до масата. Камен я последва.

— Заповядайте — покани ги жената. — Ще пиете ли кафе?

— Не. Благодаря.

— Сакото ви?

— Благодаря, ще се оправя.

Денят беше топъл. Наталия свали сакото си и го преметна върху облегалката на близък стол. След това оправя блузата си. Двамата се настаниха на столовете си, без да бързат, но някак, като че непохватно.

Секретарката прехвърли чинийка с бисквити от близкия плот върху масата.

Здравият мъж подаде каишката на булдога на жената, която изчезна заедно с кучето към кухнята, наля си кафе и седна срещу тях. Жената се върна и също си наля кафе. Седна близо до мъжа.

— Какво следва? Да привършваме — каза Наталия.

Цялата трепереше, но външно само очите ѝ бяха станали по-сини, а кожата по-мраморна.

Боби Борисов се намести още веднъж изтежко на стола.

— Къщата е хубава, но има много проблеми.

— Затова пък е на уникално място... Впрочем ще повтаряме ли пак всичко това... Вече толкова пъти ги изговорихме. Не е ли време да привършваме?

Боби Баръмов плъзна към нея един от екземплярите.

Тя разгърна папката, като леко придвижи листовете, така че и Камен да може да чете.

Като свърши четенето, изчака и Камен и каза:

— Защо цената е различна от уговорената? — попита Наталия.

— Ще ти дам на ръка остатъка — каза Боби Баръмов.

— Така ли! Вие досега — каза тя като подчерта „Вие“ — не сметохте за нужно да ме информирате за такива маневри.

— Виж, не се прави, че не знаеш как става...

— Аз не продавам стар шкаф.

— Така се прави — повтори Боби Баръмов и се обърна към Камен: — Ти не си ли й обяснил.

— Я, моля ти се! Едва днес сутринта разбрах, че имате някакви отношения — го изгледа Камен, като не можа да издържи и се усмихна.

Боби Баръмов стана, отиде до прозореца, от който се виждаше Витоша и остана за известно време загледан към планината. Първоначалното му сащисване се превръщаше в гняв.

Наталия погледна секретарката, обърна се към Камен:

— Г-н Баръмов ме изненада. Разчитах на тези пари. Изненада, ме. Оказва се, че пак не мога да си продам вилата. Ти знаеш колко ми трябват тези пари.

— Помисли си още веднъж — обърна се Боби Баръмов. — Ама хубаво си помисли.

— Няма какво да мисля. Аз продавам къщата за сумата, изрично упомената в предварителния договор. И което включва капарото. А не за някакви измишльотини.

— Добре, ясно — Боби Баръмов се изправи. — Искам капарото до три дни.

— Аз не съм нарушила предварителния договор — рече Наталия. Боби Баръмов я изгледа тежко.

— Знаеш, че няма да оставя нещата така — каза заплашително.

Наталия се изправи.

— Нали има значение кой е подписал документите? И това сте Вие. А че има друго решение и че договореното се нарушава ей така, не е моя вината. Мен не ме касае, че някой е решил от днес за утре да променя правилата.

— Всеки знае, че при подписване се правят тези неща. Това се подразбира — повтори Боби Баръмов.

— Всеки? Я не ме разтрепервайте! — възкликна Наталия и се обърна към Камен — Пораженията ме разстройват, но не се поддавам на изнудвания...

— Нали знаеш, че няма да оставя нещата така? — каза още веднъж Боби Баръмов.

Тя издържа погледа му, без да трепне със сините си очи, взе салфетка, смачка я и я хвърли нервно на масата.

— Мислите, че можете да си играете ей така с хората? — каза с разтреперан глас, но този, който я познава, щеше да разбере, че е повече театър. — Провалихте ми две други много сериозни възможности. Не можете да си играете така с хората!

Взе, като че неволно, още една салфетка и пак я смачка.

— Аз имам успехи и личните ми дела не предполагат да предлагате цена, по-малка от договорената. Това крие изключителен риск... А не е ли и посегателство и липса на законност?

— Правиш се нещо — изръмжа Боби Баръмов и се обърна към Камен.

Камен усети, че започва да му кипва.

— Няма да се заплашваме, нали? Аз лично нали те оставих без последици да преметнеш Тодор Петър...

— Кой..., тия неща бяха общи...

— Аз ти казвам, че вече започва да ми идва в повече... Да си тръгваме.

Излязоха на площада пред офиса и тя го дръпна в първото кафене.

— Пуши ли се тук?

— Ще ви дам пепелник — каза сервитьорката...

Седнаха, ръцете ѝ трепереха.

— Да си гледа работата — каза Наталия.

— Не се притеснявай, мила — каза Камен. — Видях, че няма да отстъпиш. Аз ще реша проблема.

— Къде се загуби? — го посрещна Наталия в къщата, от чиито широки прозорци Витоша блестеше с цялата си синева.

— Уреждах нов договор. Но всъщност беше много трудно.

— Затова ли си толкова зачервен? Ела да ти избърша челото. Приготвила съм ти пиле с ориз и сос.

Всъщност идваше от среща с мутрите, които му бяха определили среща извън София. Беше карал до Бистрица, оттам бе получил ново обаждане и трето в Железница.

Преди това се беше се заинтересовал и научил, че Боби Баръмов е направил поръчка за сплашването на Наталия. Камен първоначално беше ударил на камък, но като използва един свой съученик, известен с това, че има връзки с подземния свят, успя да получи информация за връзка с евентуалните изпълнители.

Така се стигна до днешния му излет.

Чака доста време зад тепавицата. Имаше чувството, че го бяха пратили нощно време на гробищата.

Докато чакаше, опита да се разсейва. Замисли се отново за Иван Милев. За впечатленията от изложеното, от репродукциите, музеите и от дебата. Всичко това можеше да се дефинира като митология. Замисли се за обсебеността на Тодор Петър.

Болеше го толкова за страната, колкото осъзнаваше безсилието си. Все пак понякога се опитваше да внуши на студентите си, че, преди да кажеш: „Не знам защо съм се родил в тая скапана държава.“, трябва да се запиташ: „Какво бих могъл да направя?“, за да не питаш така пагубно. Беше убеден, че Наталия може да го спаси от отчаянието, налегнало го след развода.

Най-сетне отнякъде се появи някакъв млад мъж с ватенка, приближи и кимна.

Срещна мутрите — всъщност не приличаха на мутри — в една на пръв поглед необитаема барака. В сумрака, който идваше от някакъв пращен прозорец, им предаде парите с цялата условност, с целия страх и с цялата абсурдност да стигне дотук.

— Каква беше поръчката? — попита накрая.

— Чупене на крака.

— Егати сплашването! — успя да промълви само. — Нали мога да разчитам, че с това сме уредили всичко?

— Разчитай, мой човек — каза безцеремонно този, който повече приличаше на студент. — Естествено, че ни е по-изгодно да получим парите за нищо.

— В допълнение — каза другият, който, ако го срещнеше някъде по улицата, би го приел за търговец от пазара Красно село — вашият човек хич не ни се харесва.

ПЕТА ЧАСТ

През лятото, две години по-късно, страната беше затънала още повече в заложения хаос и престъпен монополизъм.

Стоян най-сетне беше отново с Тодор Петър в България. Беше запазил миловидността и доброто си сърце. Сега вече сам можеше да отглежда толерантността и съчувствието, които щяха да му бележат живота. Тежестта някой от световите — немският или българският, да не е напълно негов, помагаше. Беше изстрадал отсъствието на баща си, но вече четеше книжки покрай компютъра, телевизията, комиксите и геймбоя. Пресмяташе колони от числа и се интересуваше от футбол. Беше развалил още повече българския и започваше да прави разлика между романтичен, уютен и миришещ на старо апартамент и чисто, строго и лъхащо на препарати от измитата теракота жилище.

Веднага, след като посрещна Стоян, Тодор Петър го беше завел на Драгалевци. Зеленчуковата градина зад окосената поляна се състоеше от фасул, усукан около некадърно и разхвърляно забити криви лешникови пръти, храсти домати, привързани по унгарски метод с лико към високи, успоредно със земята закрепени носачи, ефирни, издигащи се до човешки пояс стъбла анемонии с цикламени, розови и нефритови цветове.

По-забележителните материални опори на Тодор Петър в живота на вилата в Драгалевци бяха свързани със стария меден леген, дървената ракла и гардероба на една от прабабите, дантеленото перде, плетено от другата, кейковете с вишнево сладко от тукашни овошки, които майка му печеше в тенджерата с електрически капак, с прекрасния полубидермайер скрин, газовата виенска лампа с рисувания в розови тонове абажур, фотографията на пращадото с опълченска униформа, виенската закачалка със скъсаните сламени шапки отгоре, жуженето на пчелите зад стъклата на терасата, малката библиотека с последните, четени преди да умре, книги на баща му.

Забавляваше се да поправя и подрежда старите инструменти и пособия, необходими за градината. Не съзнаваше, че това е и капсулиране, и изолация. Беше добил навика по същия начин да подрежда и категориите в човешките взаимоотношения: приятелство, коректност, благодарност, ученост и набожност, простота и притворство, лукавство, мъдрост на Евангелието и мъдростта на древните гърци. В Германия поне беше имал илюзии. Тук пълното политическо и обществено задръстване постепенно го парализираше.

Беше намерил някакви преводи от немски, които трябваше да му дадат теоретични основания да прокламира, както намери за добре, но най-вече без да се безпокои относно Гороломовщината при създаването на гражданско общество.

Тодор Петър беше накарал Стоян да му помогне и да полее доматиите.

— Папо, аз съм като Христофор Колумб — викна Стоян оттам.
— Тръгнах да поливам домати, а намерих боб.

И се беше върнал с кошничка набързо набран зелен фасул.

Тодор Петър беше започнал да дръзва да си мисли, че свободата да се скита с удоволствие по света, гледайки на живота отстрани и като изследовател, е някаква помазаност. В ужас установи, че мислите му бяха твърде близки до тези на Владо Минков... Но в друга плоскост. Все пак, след годините в Германия, беше започнал да изпитва удоволствието да намира свободно време и да чете. Беше чел нещо, което му хареса — една от новите роли на романа била да информира за нов вид хора или за нови места. И ако ги нямало в романите, щели сме да бъдем невежи.

На другия ден Стоян и Тодор Петър потеглиха към своята ваканция върху стария Пасат. Пресякоха Вакарел, спуснаха се към Ихтиман и поеха по пътя през Костенец. Тук спомените за времето, когато магистралата още я нямаше, нахлуха в съзнанието на Тодор Петър веднага, щом акациевите дървета се разшумяха покрай пътя и над железопътната линия.

Във Велинград преминаха пеша през центъра на града. Тодор Петър не успяваше да улови нещо характерно, да хване спецификата му. По-късно си мислеше, че би могъл да прибегне до помощта на романа „Тютюн“ от Димитър Димов. Въобразяваше си, че е писан тъкмо за този град. Като че нямаше и спомени от детството си. Дали Стоян щеше да съгради от тези места някакви мостове към страната? И какви ли щяха да са тези мостове, в комбинация с психика и възгледи на българче, родено и израсло в чужбина? Два тъмни бора в центъра на площада, срещу стара двуетажна къща, напомниха на Тодор Петър за модела на неговия мост.

Градът, като че беше по-различен от другите, които познаваше. Някак по-чист, подреден. В ресторант „Чинарите“ сервитьорът, пъргав и уреден циганин, олицетворяваше — с откъсването си от нищетата и приобщаването към цивилизоваността, образованието, работата — всичко това, което трябваше да стане не само с циганите, но и с българите, най-вече с тези от непрехивелите възраждане западни части на страната.

— Папо, аз искам за обяд супа от водорасли, гарнели и малцова бира.

— Тук няма това — каза Тодор Петър. — Откъде ти дойде на ума да искаш това?

— Четох го в един комикс.

Пътят към Сърница беше разбит. Личеше, че в дефилето между стръмните склонове, обрасли със зеленина, беше текла голяма вода и колата пълзеше на слалом между ямите, издълбани от натоварените с отсечена дървесина коли. Пред тях изведнъж изникна човек на моторетка, която изглеждаше като играчка под едрото му тяло. Облеклото и такъмите за риболов бяха прехвърлени през рамото или висяха на пояса. Оплетено от върба старо рибарско кошче, помпа, въдица, шанцов инструмент, манерка, стара алуминиева кутия, войнишко одеяло. Всичко това — закачено на оправени и патинирани от времето кожени каишки.

Тодор Петър махна и мъжът спря. Попита за пътя. Точно, както всичко по мъжа притежаваше една не съвсем често срещана в България подреденост, човекът обясни правилно, което също си беше култура, която в Германия се учи в училище, че разбитият път продължава още около седем километра, и се сбогува.

По-нататък работници изливаха бетон, за да укрепят пътя, който си делеше клисурата с реката и която при порой трябваше да бъде преградена с яки стени. Долината се разширяваше. По склоновете личаха тъмните участъци на смърчовете, по-светлите на широколистните дървета и мекозелено-белезникавото по окосените заоблености на ливадите.

Минаха край по-ниски обработени места край реката. Виждаха се малки градинки от гъсто забити, еднакво високи колци с бобови растения. Нежните им стебла се бяха здраво увили, а ярките им бели и виолетови цветове блестяха на фона на тъмнозелените листа и контрастираха с окосените ливади и горите над тях по заоблените хълмове.

Зад един остър завой се ширна поляна, цялата покрита със странни, разхвърляни колиби. Бяха най-малкото трийсет, четирийсет, скалпени от борови пръти и клони, черги и дебели найлони, на места открити от едната страна. В края на поляната, близо до потока и гъстата тъмнозелена смърчова гора, се виждаха да димят мирно

огнища, закрити с подслони. Това бяха цигани гъбари, които беряха по това време и диви ягоди, и боровинки.

На прашния път пред тях четири-пет малки циганчета, момчета и момичета, някои дибидюс голи и посинели от студ, се въргаляха в праха, за да се стоплят след дълга баня в студените води на планинския поток. Тодор Петър си мислеше колко всъщност би трябвало да са щастливи и те, и родителите им през тази дълга „ваканция“ в тази природа.

Сърница ги посрещна с току-що асфалтирани улици. Повечето къщи бяха нови. Тук-там край тях се издигаха, обковани с вертикални кафяви дъски, високи плевни, по чиито страни бяха закачени плакати на популярните по тези места политици от ДПС. Наближаваха избори. В края на градчето, по гребена на хребет и на фона към язовир Доспат, се очертаваха нови, по-просторни и богати къщи.

Потърсиха място за спане и след лутане по разбит път край язовира, обиколки от единия до другия край на селото, най-сетне се спряха пред малко, ново хотелче, сред строени по време на социализма къщи.

Привечер направиха разходка. Край язовира трудолюбието на местните жители, българомохамедани, личеше по грижливо поливаните, тъмнозелени и високи растения из картофени и бобени ниви. По брега бумтяха моторни помпи. Из лехите се мяркаха хора. По-нагоре, недалеч от спряла на стръмно жигула, един мъж косеше трева по оврага на поток. Забрадената му жена стоеше изправена и бездейна отстриани. Странна гледка на другарство и тим на фона на ливадите, въздигащи се към гората, надлъж и шир без жива душа.

Стигнаха до каптиран, ограден с цветя и беседка извор и забавиха ход. Заглеждаха се към гората, улавяха с обонянието си на хора, току-що оставили градския живот, уханието на билките из ниските окосени треви.

Тодор Петър си спомни времето, когато като малък беше идвал тук с родителите си, дошли с цяла компания приятели да половят риба. А той беше хванал раци в малката река. Бъркаше безстрашен по подмолите ѝ, когато ракът го оципваше и по този начин се издаваше, той го измъкваше и пускаше в малката мрежа.

Спомни си и разговора, който възрастните от компанията бяха водили на терасата. Един от тях разправяше какво е чул да говорят по Радио Лондон и след това снишиха гласове.

На другия ден рано сутринта Тодор Петър се обади на Камен по джиесема.

— Току-що тръгваме. Ще бъдем при вас най-късно на обяд.

Част от компанията с коли щяха да ги чакат на язовир „Голям Беглик“. Тодор Петър и Стоян пресякоха пеша градчето и поеха нагоре в планината. Целта им трябваше да бъде язовирът, но тъй като не знаеха пряк път, а този беше първият им излет за сезона и се пазеха от сериозни натоварвания, избраха черния път. По този път местните горски работници сигурно извозваха трупите от вътрешността на планината.

Нагоре Родопите се разкриваха. Край пътя се извисяваха стройни борове, със зашарени стволоче от проникващото през рехавите им високи корони слънце, с разпръснати под тях новоизрасли, малко повисоки от високата трева, млади иглолистни дръвчета. Минаваха покрай извори с чучурещи от дървени коруби вода, на места разлята по пътя, над която танцуваха бели, кафяви и черни пеперуди. Една от пеперудите кацна безстрашна и се задържа дълго върху бейзболната шапка на Стоян. Може би искаше да се „разходи“ с компания.

Около пънове, гъсти боровинкови туфи блестяха с яркозелените си и лъскави листа, диви ягоди, грейнали из тревата и по припечите. Следваха гъсти, вече израсли и дебели смърчове. Мравуняци край пътя и пънове, покрити със събраните от мравките кафяви елови игли. Миришеше на мащерка, бял равнец, риган, див джоджен и какво ли още не. Лимонени листа (маточина), които започваха да миришат повече, ако ги потопиш във вода. Жълт кантарион. Бял равнец. Цъфнали мъхове. Горски карамфили и лютика. Папрати. Мента. Иглика.

В разредена от сеч гора, оградена с посивели дървени ритли, засадени за залесяване ели бяха израсли над човешки бой.

— Папо, скоро ли ще стигнем? Май вече се уморих.

— Не сме далеч. Сигурно зад завоя ще стигнем билото.

— Как познаваш?

— Близо е. Лъхва вятър. Значи приближава да излезем на открито.

Наистина скоро гората се отвори. Видяха разрушени дървени ограждения, зад които хвойни, криви борчета и разбутани, стари огради ограничаваха някогашни, сега неокосени ливади. Високи треви, с омекнала от цъфтежа им зеленина, почиваха в слънчевия ден. Малък и кристален поток изскачаше изведнъж изпод няколко смърча и пресичаше ливадата. Приседнаха на издадени над водата чимове трева, събуха се и потопиха уморени крака в студената вода. Загледаха се в копривите и дивите малини, змийските свещи, съзряха цвете, чиито листа бяха известни като „Мечтата на туриста“.

— Папо, това място красиво ли е за теб? — попита Стоян.

— Да — рече Тодор Петър и си спомни за собствените си първи опити да облече в понятия вълнението си пред очарованието. — Искаш ли ябълка?

— Дай ми я необелена, защото трийсет и пет процента от вкуса на ябълката е в кората ѝ.

— Защо мислиш така?

— Папо, това е все едно да питаш защо небето е синьо.

— Разсмя ме!

След още около час, като слизаха бавно по изровен от придошли по време на дъжд води, стигнаха до белосана тухлена къща с изтърбушени, но преградени с одеяла и найлони прозорци. На малкия ѝ чардак отпред имаше пейка, постлана със стара родопска черга. Понататък — там, където започваше гората, два спънати коня пасяха кротко. Извърнаха със замах глави, за да прогонят мухите, и ги изгледаха изненадано. Надлъж и шир не се чуваше и мяркаше жива душа.

Стоян бърбореше възбудено и не спираше да задава въпроси. Той беше започнал да се замисля за българската граматика и се опитваше да спазва някакви, осъзнати само от него, правила. „Много е хубава тази трева“ ставаше „Много беше хубава тази треватата“. Реката — ставаше „рекатата“, а гората — „горатата“. Членуваше при всяка възможност с ентузиазъм и говореше само в минало време.

— Искях да стана Wissenschaftler^[1] и да направя подводница, с която да откривах Атлантида — сподели за мечтата си.

Тодор Петър забелязваше отсъствието на бащинско напътствие в интелектуалните занимания на Стоян, като едновременно с това

постепенно откриваше, че детето самичко успяваше да си намери опорните точки не само в настоящето, но и в миналото. Мина му през ум, че Ерих Кестнер, обичан от него писател, разказваше за себе си, а всъщност разказваше за прадедите си. Така и той сега се опитваше да разкаже на Стоян за тези от прадедите им, които бяха слезли от планините след Освобождението.

— Мислиш ли си за тук, докато си в Германия?

— Да, Папо. Но трябва да си мисля: *denk nicht an das Ziel, denk an den Weg, der dich dorthin führet.*^[2]

— Като при нас днес.

— Да.

Изведнъж долината се разкри. Ливадите с висока трева, изкласила и вече зелено-бежова, дървените ограждения, следата на речните лъкатушения, надигащите се склонове, ярко очертаните на фона на синьото небе хвойни и борове. И няколкото къщи в дъното. И колите, паркирани пред тях. Сред тях отдалеч личеше белият джип на Полина. Когато стигнаха под къщите, Тодор Петър извика:

— Ехооо, има ли някой тук?

— Ехоо — викна и Стоян.

[1] Учен. — Б.а. ↑

[2] Не мисли за целта, а за пътя, който води към нея. — Б.а. ↑

Ирина излезе на голямата тераса на вилата.

— Ехо, ето ви и вас. Хайде, ние вече сме се разположили на масата. Само вас чакаме.

Терасата на вилата беше разделена на две — открита и остъклена част, чиито капаци бяха широко отворени. Намериха ги да си пият вече аперитива на масата, която се намиреше в остъклението, до зидана от камък камина. Миришеше на иглолистна гора, на хвойни, борина, дим, мащерка и треви. Цялата компания — Михаела и Марио, Наталия, Иво, Камен, Полина, Божил разговаряха за нещо разпалено. Само Владо седеше, странно мълчалив и вгълбен отстрани.

— Сядайте.

— Здравей, Стояне! Много си пораснал — подхвърли Иво и продължи — Това е същността на българския декаданс. Казано разбира се с подигравка.

— Моля ти се, това са си нормални неща тук — отвърна Камен.

— Да, на теб ще ти се струват малко или много близки. Но те са от тези, които цял живот са били облагодетелствани.

— Какво е станало? — попита Тодор Петър.

— А, нищо особено... Като карахме по ужасния път насам, покрай язовира, се натъкнахме на един лагер, построен на брега му — каза Камен.

— Нали знаеш, че българският декаданс не е преставал и винаги е по нашенски отворителен — продължи Иво недовършеното.

— Защото никога обществото ни не е стигало изобщо до зрялост — рече Божил и отпи от виното си. — А по правило упадъкът започва в момент на пределна зрялост... Ние обаче така и не излязохме от разпада.

— Минахме покрай лагера на едни страшни гъзари. Бяха напълнили най-хубавата поляна край язовира с джипове, бългита, моторници, плющящи знамена и нахални деца... И бяха оградили цялото място с лента — заплюли са си го хората — рече Камен.

— Тук, край язовира, това си е традиция — каза Тодор Петър. — И мисля, че знам за кои говориш. Те са всяко лято там.

— Това със заплюването поначало си е обичай... Те и тези, които се пишат за десни, са се заплюли като такива... — подхвърли Иво.

— Смешна работа — рече Камен. — Афиширали са всички атрибути на Запада — ерго, казват — ние сме със същия манталитет..., а дори към природата как да се отнасят не са наясно.

— Тъкмо на тях демонстрирахме със Стоян онази година изнасянето на част от нахвърляните им боклуци — каза Тодор Петър.

— Много от качествата ни зависят от това дали тези, с които контактуваме, ни разбират — се включи и Ирина.

— Нали — каза Иво. — Затова и не успяваме да оценим както трябва Тодор.

— Пак закачки — рече Тодор Петър и излезе на терасата.

По-късно Тодор Петър излезе пред вилата. Вгледа се в хребетите и долината, в оцветените във всички нюанси на кафяво малки камъни по дъното на рекичката, които приличаха на разстлани есенни листа по влажната планинска пътека. Почувства, че вглеждането в тази природа му повлиява, че това място инспирира някакъв спомен от детството, свързан със сигурност. И свързан с духа на българите от миналото. Хора, каквито вече нямаше.

Почувства, че някой стои до него. Беше Михаела.

— Колко прекрасна и чудна е тази страна! Идеята ти да ни доведеш тук беше супер — каза.

— Жалко, че не мога да ви заведа и в една малко по-нормална страна — каза шеговито той. — Погледни тази гора. Знаеш ли какви са дърветата в Родопите?

— Не.

— Най-вече смърч, ела и черен бор. Но и бял бор и бяла мура. Като малък съм събирал смола за дъвка! Знаеш ли, че набраздяват кората на боровите дърветата като рибена кост и от дървесната сърцевина потича смола. Събират я в алуминиеви купички... Иначе ти как си?

— Марио е много мил човек. Никой мъж не се е държал така с мен.

— Такива са германците с любимите си. Дъщеричката ти как е?

— Добре. Сега е при майка ми.

— Стояне, не влизай навътре в гората! — извика Тодор Петър към сина си.

— Тогава, преди да се оженим, Боби не беше богат — каза неочаквано тя. — Просто смятах, че е друг човек.

— Не се коси. Такива неща стават непрекъснато. И това си е наш общ проблем. Такива като Боби няма кой да ги укроти и да ги накара да спазват правилата. Колко хора само избиха по пътищата...

— Цял живот се стремим да залагаме малко и да печелим много, а след това казваме, че животът е измамил нас.

— Марио не ти ли предложи да те заведе в Германия?

— предложи ми. Но изглежда няма да се реша.

— Не е хубаво да го заблуждаваш.

— Да... А ти? Виждам, че и ти не се връщаш там.

— Да. Други са ми хоризонтите. Бях два месеца в Германия... Мина известно време, докато осъзная, че всеки човек в България е в мен. А там всички са вън. Така ти става ясно, че си се научил да цениш себе си заради самия себе си, а не заради другите.

— А какво става с лошото момиче в мечтите ти, вече допускаш ли ме там?

— Не знам... Във всеки случай повече от преди — каза, извърна се и влезе в къщата.

По-късно, като си починаха, Тодор Петър, Ирина и Стоян излязоха да се разходят. Тръгнаха по пътя към язовира. Преминаха по дървеното мостче, покрай ливадата с високите треви, оградени със стари посивели колове и напречно заплетени вършини. Стоян непрекъснато ту избързваше, ту забавяше крачка, заглеждаше се по течащи води, в мравуняци и дървесни кори. Усещаше миризмата на изкласили треви, горски цветя и билки, борове и смоли. Удари с тояга изгнил пън, за да погледа разбягалите се буболечки.

Към язовира долината се стесняваше. Малката река се виеше през влажна ливада и под смърчове, които протягаха клоните си към тревата и водата като дантели.

— Знаеш ли какво? Ти, като че беше по-влюбен докато си пишехме в Интернет и не се познавахме — каза Ирина на Тодор Петър.

— Да, нещо се промени.

— Това е шега. Нали знаеш, че нещата са по-сложни, но и като че по-ясни?

— Сложни?

— Ок. Не, прости.

— Между нас или между нас и външното и нас?!

— Ти не ми каза откъде беше това.

— Кое?

Тя му протегна бележка.

„Там, където материята почти я няма, скоростите са безкрайни и няма никакви пречки обитателите на този изумителен безкраен свят да виждат нашия като на длан. В нашия смисъл за тях няма минало и бъдеще.“

— Все исках да те попитам какво си искал да кажеш с „този“ и „нашия“ свят? От тази бележка.

— „Този“ е там, където няма материя, а „нашият“ е материалният.

— А това?

„Светият дух е направил хората равни, но задачите ги разслояват. За него всички са равни, за равните всичко е неравно.“

— Откъде си взаимодействал?

— Не знам. Чета разхвърляно.

— Има две подобни теории. Едната е на Томас Мор, но и на Бенедикт Спиноза за равните хора и задачите. На Ницше за богоизбраността и предопределеността... Интересен е подходът ти да приемаш, че Светият дух прави хората равни, но равните се оценяват като неравни... Много силно и умно!

— Това може и да съм го чел някъде. Но може и да е някаква компилация вследствие на прочетено. Не мога да се откопча от тягостната мисъл, че нищо не можем да направим за страната. Колкото и смешно да ти звучи.

— Ницше казва, че самокритиката на морала е едновременно миг на нравственост.

— Знаеш ли какво е дорест кон?

— С кестеняво-червеникав косъм.

— Да. Като онзи там.

— Ти няма ли най-сетне да решиш да се върнеш пак в Германия?

— Мислил съм, но смятам, че няма да се стигне дотам.

— Грещиш.

Замълчаха.

Като се прибраха от разходката, другите бяха започнали да стъкмяват огъня в огнището и да приготвят вечерята. Стоян отначало се включи с ентузиазъм, но после остави това занимание на възрастните и се заигра с геймбоя си. Ирина отиде да им помага. Тодор Петър седна на скованата до реката маса и се зарея в хладния и влажен въздух на падащата привечер.

Вечеряха още по светло, пиха вино от Карабунар и Ветрен и се любуваха на долината. Миришеше на планина, борина, дим, мащерка и печено месо.

Стъмни се. Стоян се заприготвя да ляга в малка стаичка на билото на вилата. Тодор Петър се качи с него, за да му каже „лека нощ“.

— Папо, ти къде ще спиш?

— Тук. Страх ли те е?

— Не, но като вървахме през гората, ми се стори, че някъде зад дърветата има нещо страшно.

— Нищо страшно не е могло да бъде — каза, но сам не беше сигурен.

— Папо, знаеш ли, че смел е не този, който няма страх, а този, който застава пред страха.

— Откъде го знаеш това?

— Прочетал съм го — каза Стоян със старателния си български.

След като се навечеряха, пуснаха музика. Пиха пак и си говориха. Камен покани Ирина на танц.

— Да потанцуваме и ние — каза Наталия на Тодор Петър.

Докато танцуваха, Наталия непрекъснато се извърташе, за да наблюдава Камен и Ирина. В същото време каза в ухото на Тодор Петър:

— Вече мога да ти съобщя какво е това, което отлагах.

— Каж ми го.

— Хайде да се видим малко по-късно на терасата.

— Да танцуваме и ние — каза Полина и побутна Владо.

— Нямам настроение. Имам чувството, че се намирам в някакъв безпорядък.

— Ти си непоносим — скочи тя. — И си глупак. Аз те предупредих.

— Цялата разправия е само между двама ни — каза Владо, угаси цигарата си и излезе.

— Забравяш много бързо! — повиши глас Полина след него.

Всички се умълчаха. След малко Полина го последва.

Парчето свърши и Наталия и Тодор Петър излязоха на терасата.

— Никога не си ми говорил за това място — Наталия вдигна ръка към очертанята на гората на отсрещния тъмен склон и на фона на обсипаното със звезди небе.

— Вие не си падате по планините.

— Кои „ние“?

— И ти, и Сия, а и Камен.

— Оказва се, че аз си падам.

— Кажу сега! Какво имаш да ми казваш.

— Камен ме убеди, че твоята кампания, колкото и да е нещо утопично, е уникално за нашето нищо...

— И?

— Направих една успешна сделка. Отделила съм колкото пари си загубил от Боби Баръмов за твоята кауза. Как я наричаше — Платформа или Кампания.

— Нещо ме изненадваш... Не мога да ги приема.

— Не, не... Дълга ти го, най-вече за да те оборя. Нали смяташе, че не съм в състояние да направя и най малкото за страната...

— Изненадваш ме.

— Това и исках. И искам де те мобилизирам. За разлика от другите, аз знам, че ти можеш.

— Но трябва да знаеш, че първият резултат ще бъде в най-добрия случай някакъв пример или опит. Независимо от усилията.

— Мислила съм. А и Камен ми е говорил. Но така реших. И, моля те, това да си остане между нас. Дори и Камен няма нужда да знае.

Влязоха си при другите. По-късно, като че подсетен от разговора с Наталия, Тодор Петър поде вечната си тема.

— Да си дойдем на думата. Та защо мислите, че нищо не можем да направим за страната?

— Виж какво, не искам да те обиждам и за последен път... — рече Иво по-сериозно от друг път. — Остави ни да се оправяме сами. В държавата няма закони. Тя работи по инстинкт и навик. Този инстинкт е опазил България в миналото, той я поддържа и сега. И това ще бъде, докато все още има такива, които помнят какво са ги учили онези, културните стоици, които измряха и оставиха по някоя стара картина, мастилница или книга... В момента на мода са празноглавците с по два висши техникума, американци, натъпкани с инфантилизми, сипаничави пияни руснаци с пари, цигани с двуредни костюми. Ние имахме удоволствието да ядем вкусни храни и да поживеем другаде. Но всичко е безвъзвратно отминало. Оправяй се сам, доколкото можеш.

Тодор Петър помръкна, въздъхна тежко, надигна се безмълвно и излезе на терасата. Камен го последва. Загледаха се към звездите над смълчаните очертания на ниските и заоблени възвишения, покрити с борове. Всеки зает със своите мисли.

— Има нещо магическо тук, на това място — каза Тодор Петър.

— Да... Исках да те попитам, като продължение от разговора ни на Драгалевци. А човешкото в България можеш ли да видиш?

— Какво? О, да, о, да. Човешкото мога да видя. — И се засмя: — Но няма да забравя нещо друго, каквото бях чел: българинът е крадец, но има душа.

— И тогава какво би казал? Кое е най-яркото, което виждаш, откакто се прибра?

— Не ме затруднявай. Най-натрапващото се, което виждам, е липсата на правила. И отчуждение от общите задачи.

— Да... — рече след малко Камен — всеки един от нас е обречен да е едно нищо и в същото време търси някакво мнимо величие.

— Нещо не си в настроение?

— Имам проблеми с фирмата... Но не се безпокоя.

— Зависи ли от теб?

— Не. Зависеше тъкмо от приятелството. Не можеш да си представиш колко са ужасни.

— За кого говориш?

— За Радко и Чавдар.

— Моля? Нали Чавдар и Радко не си говореха.

— В името на успеха си проговориха. Българско приятелство...

— А аз се върнах, защото смятах, а и все още смятам, че тук, сред природата и роднините, приятелите са най-важните.

— Е, как може! Изобщо това е само един вид външна показност. Тя винаги, като че е била говореща, но сега, когато вече залозите са по-големи, лъсва ясно. Показността винаги си е само една показност и поза и нищо повече. Тя може да приеме различни форми и лица, които прикриват други интереси. Но не е съдържание. То, то липсва.

— Трябва да им излезем от пътя. Това ще е най-голямото им наказание. И на приятелите, и на тези, които управляват и крадат парите ни. И да тръгнем по наши, успоредни пътища.

— Какво стана с твоята платформа? Имаш ли вече резултати?

— При мен на пръв поглед не. Но са се появили някакви младежи. Като че съм им посял идеята. Работилници, обединени доброволци.

— Сега, когато съм си поизчистил проблемите, и аз ще помагам.

— Извинявай, ще отида малко нагоре да свърша една работа.

Тодор Петър се заизкачва към гората. Само един лунен сърп се показваше над силуетите на боровете по склона. Беше толкова светло, че извън сенките на дърветата и къщите нямаше опасност да стъпи накриво. Внезапно зад ъгъла на съседната до тяхната вила чу гласа на Полина и после този на Владо:

— Не мога...

— Ти си широко скроен, но душата ти е малка като грахово зърно — каза страстно Полина.

— Така ли мислиш?

— Казвам ти. На никой мъж не съм се отдавала така дълбоко! Във всички измерения. Казвам ти го, за да знаеш и да не мислиш, че причината бяха тези пари. Не мога да те позная. Кажи, какво става с теб?

— Сега не мога нищо да ти кажа.

— Но и аз не мога да си изтрия душата като компютърен диск, нали?!

Тодор Петър направи още една крачка. В този момент, като че го забелязаха. Чуха се стъпки. Тодор Петър видя Полина да тръгва към вилата. Владо се показа иззад ъгъла и направи крачка към него.

После двамата слязоха към брега на реката, която сега, в звуците на нощта си ромолеше точно така, както Тодор Петър я познаваше от детството си.

— Знаеш ли, аз се разделих с Таня — каза Владо и след това прибави. — Току-що се разделих и с миналото си на народен изедник.

— Не беше съвсем смело. Нито категорично.

Владо Минков се направи, че не го е чул.

— Право да си кажа, мислех, че преди да се разделиш, си се осигурил — рече Тодор Петър.

— Аз съм се и осигурил. Не ми трябва повече. Влюбих се и разбрах, че повече така няма смисъл. Толкова дълго бях сам.

— Онова момиче от Созопол ли?

— Цял живот съм мечтал за такава прекрасна жена.

— Не е ли доста млада за теб?

— Млада?! Какво значение има! Ние сме влюбени и тя е вече в София. Започна да следва. Решил съм обаче да спя с нея чак когато се оженим.

— Разправяй ги на шапката си — каза Иво, който се беше появил незабелязано.

— На шапката си ли да го разправям? — каза Владо.

— Владо, животът си е твой и не си длъжен да се насилваш да бъдеш адекватен спрямо това, което искат от теб — опита се да бъде мъдър Тодор Петър.

— Да, бе. Щеше да е интересно, ако можеше да разкаже нещо духовно. За това как пиенето постепенно променя човека. Най-напред какво си е мислил, пък как се е променял постепенно. И какво е станало с него, като е изтрезнял... Ще се разкарам, не бойте се — каза Иво.

— Ти би трябвало да се боиш — каза Владо Минков. — С вечния си цинизъм.

Иво се отдалечи към вилата. Чува го да отваря и затваря вратата на терасата.

— Не е лош човек, но се страхува, че ще си загуби работата — каза Владо Минков.

— Не разбирам.

— Той май още живее при социализма.

— А Полина? — попита Тодор Петър, може би тъкмо защото бе верен на спомена и мечтите си от младостта.

— Тъкмо там е въпросът. Тъкмо там е трудното. Но аз и друг път съм жертвал любовта за някакви задължения. Къщи, коли. И съм грешил. Сега темата е за мен, не за нея. Това е. В този живот ми омръзна да отлагам всичко заради други. А ти? Не мога да те разбера защо им разказваш.

— За какво...?! Аз винаги им приказвам...

— Тогава, на Драгалевци. Пък и изобщо. Не ги ли виждаш какви са... Повечето искат да заминат на Запад. Тук останаха грозните. Защото са деца на хора, които са имали други приоритети. Искам да кажа, че в онова време сексът и женитбата с красивата жена беше приоритет, защото така и така всички не се различавахме материално. А сега красивите жени се женят за дебели мутри.

— Нещо си противоречиш. Твоя беше приказката за слугините.

Късно през нощта, когато половината от компанията си бяха легнали, а някои още говореха тихо край огнището, Тодор Петър и Ирина се качиха към гората, седнаха до един хвойнов храст и се загледаха в осветената от луната долина.

— Затова — продължи мисълта си Ирина от започнал вече разговор — и бих могла да те осветля по някои въпроси и се надявам, че ще мога да те осветля. Виждам, че не си още отгук и ще ти е трудна аклиматизацията.

— Виждала ли си Полина заедно с Късове? — попита Тодор Петър.

— Никога. Мисля, че женитбата им беше поръчкова.

— Я кажи, каква е тази твоя история с Владо?

— А, това беше след Ялтенския ми период, когато се запознах с него. Току-що бях започнала да следвам. Ходих около една година в Ялта, защото се събирахме там, преди да отидем в Университета за джемсешън или в Музикалното училище за някой джаз тандем — Банана, Жоро Стоунса и прочие. Ти не си бил групар, като те гледам, не си обичал да ходиш на малкото откраднати американо-английски мигове.

— Малко не си падам по масовките.

— Да. Бил си индивидуалист, а сега това избива в обществени планове и фантазии... Ходихме две години заедно. Беше женен и вече имаше дете, но казваше, че ще се разведе и ще се ожени за мен. После нещо забави нещата. Аз започнах да излизам с други. Той пък искаше да ми показва колко е свободолюбив и западняк и как не му пука, че аз се веселя без него, че мога да живея без него! Онази вечер на Драгалевци обаче ми каза, че съм го унищожила, защото не съм разбрала какво е чувствал! Едно се казва, друго се мисли, трето се чувства! Така или иначе, в един момент реши да се женим и тогава един ден при мен дойде жена му с детето на ръце.

— Да, веднъж ми спомена.

— Тя плака.

— Коя, Таня ли? И ти?

— И аз се отказах от него. Засрамах се. Скрих се. Така той си запази семейството.

— Така става. Заради това ли сега...

— Тогава той ми беше най-голямата любов. А сега си ти, но само внимавай да не ми се изчерпи привличането.

— Трябва да си потвърдим общите допирни точки.

— Искаш ли да пишем с теб пиеса? Ще си разиграваме диалозите от името на различни герои.

— А темата?

— За духовното противоречие между индивидуализма и глобализма, за оскотяването на съвременния човек и за нищожеството на човешкия род.

— Днес следобед, след разходката, си мислех нещо такова.

— Защо избягваш да кажеш, че ме обичаш? Нали свободата не е изборът на другия към теб, а твоят избор към него?!

— Още се колебая.

— Недей.

— Не мога да си го обясня. Сигурно е някаква моя тъпанарщина, която звучи така: аз съм това и смятам, че мога да бъда оценен достатъчно и нищо друго не би могло да накара другия да си промени отношението.

— Добре, но аз започнах нашия живот, защо го отричаш? Всеки ден ли се срещат такива хора като нас? Само трябва да се пазиш да не разпростираш амбициите си извън мен.

— Защото съм обременен с миналото си и трудно ще мога да се съобразя с разума.

— Разбрала съм ти някои от лошотиите. Те са поправими, а може би търпими. Може би като твърдиш, че си толкова лош и при това осъзнато, предполагаш, че ще те зарежа ли?

— Не, аз ще те прочистя — рече той на шега, уплашен от сериозността на разговора.

— А има ли какво?! Аз съм светица, само поведението ми е плебейско!

— По мое време е нямало нищо плебейско.

— Говоря за миналото си. Угризения. И желанието да съм честна докрай.

— Рефрен на доста българи.

Тя не обърна внимание на забележката му.

— Но душата ми е храм и влезеш ли веднъж, оставаш там...

— Ще започна да се ядосвам, ако не ми харесват начините, с които смяташ да ме променяш.

— Няма да са материални, не бой се. Запомни го. Ние сме много еднакви.

— Аз мразя да бъда манипулиран. Някоя сутрин ще се събудя с осъзнаването и тогава ще ти е трудно.

— Манипулиран? Жалък извод. Всъщност май не съм сигурна, че съм те заобичала толкова. Питам се дали след такова самоотричане от твоя страна те обичам все така сляпо. Така безнадеждно заблудена?

— Това е мина със закъснител.

— Започвам да го осъзнавам чрез твоите заплахи и предупреждения! Не ме буди!

— Е, това вече е истинска заплаха.

— Давай да се взривяваме без закъснител! Нямаме време! Нямаме сили да се самоунищожаваме! Обичай ме и ме остави да те обичам! Всеки ден от началото ти ме предупреждаваш, че ще се разочаровам от теб. С мръсни ръце ли си ти?

— Ха, ха. Тъкмо обратното. Опитвам се да открия дали харесваш тъкмо мен.

— Запомни, когато работехме с Владо за Кьосев, в един момент Владо трябваше да помага за извършването на една приватизационна сделка. Мръсна сделка! Оттогава той е с Полина и оттогава има толкова много пари и пие. Аз гледах да се пазя и да не знам нищо около това, но не съм сигурна доколко други знаят, че аз не знам. Трябва да се махам от България. Страх ме е.

— Тук, в Родопите, на това място, съхранило всичко, което съм бил тогава, на възраст колкото тази на Стоян, разбрах, че съсредоточеното виране в тази природа може да ми повлияе невероятно много да намеря отново сигурността в себе си. Тази природа има памет и това е едно от малкото неща, на които можем да разчитаме. Сънувах един сън...

— Какъв сън?

— Няма да ми се смееш, нали?

— Ще внимавам.

— Сънувах небето на склона отсреща. После се пренесох насам, а тази махала представляваше едно малко средновековно селце, с каменни двуетажни къщи. Нещо като малък Червен, по-точно кръчма там, с широки стрехи като в подбалканските градчета, но и подобна на кръчмата в туристическото селце на сестрите Бронте или като Лещен или Долен. С тесни улици, а къщите — с каменни покриви и дървени еркери. Единствените петна бяха цветята по чардаците. Бяхме там и двамата. Опитвахме се да разискваме идеята за бъдещето на страната. И внезапно едно огромно и бяло виенско колело се завъртя зад къщите. Всички ние, ти и аз, хората от компанията, поред се качвахме и колелото ни вдигаше нагоре в облаците и ни връщаше пречистени и готови за дела...

— Добър сън май. Не е за смях.

— Мислех, че е временно, че е нещо мимолетно. Но го сънувах отново. Затова и настоявах да дойдем насам. Искрах да мина и през спомена от едно време. Да се докосна до онези хора — както родителите ми, така и другите...

— Не мога да разбера как е възможно да се заблуждаваш толкова — каза тя неочаквано... — Не виждаш ли колко всичко е безнадеждно? Не виждаш ли снежната лавина на пропадащата държавност? Не виждаш ли колко малко можеш да разчиташ на някого? Дори на приятелите си.

Но Тодор Петър не искаше да вярва на Ирина. Той подозираше, че една част от нея, дори неосъзнато, иска да го отчае. За да я заведе в Германия.

ШЕСТА ЧАСТ

Преди година Тодор Петър беше посетил Синеморец и, очарован от устието на Велека, Бутамята и Силистар, беше предложил на Компанията да прекарат лятната си ваканция там. Всъщност поводът беше по-скоро желанието му Стоян да е с български деца, а това бяха децата на хората от Компанията. Сети се и нещо, което беше писал преди година-две за Синеморец:

Едно място в България, където като че нещо от романтиката на непретенциозния, но и стоящ близо до народа български интелегент все още диша. Дойде ми и идея за някаква история със заглавие „На Изток от ада“. Ето и един от мизансцените му:

ОТДАВНА ИЗЧЕРПАНИ ДУШИ И ДУМИ

*Жетварят самовлюбени скрибуци
зад път между море и дъб
подстъпни закотвили този свят
природа онемяла заливогорно
реката все тече из своя път.*

*Оголени хълбоци на динозаври
полегнали към тесни плажове
прекъснала връвта градинка пъп
от неизраснали фиданки
листо обърнало кат длан за съд.*

*Смокини пършави и прашни
улици пусти неподредени дворове
недовършени недостроени къщи
остров във бурното море.*

Онова лято беше имало голямо наводнение. А той го беше писал в началото на септември, когато сезонът отминаваше и високо по стволовете и дори по листака на дърветата край Велека все още личаха калните белези на придошлите води. С това означаваше — „заливогорно“.

В същото време Синеморец, като бивша гранична зона, беше останал сравнително недосегаем за изобретателността на новите строителни бизнесмени и все още таеше и пазеше онези провинциални бавност, кротост и простота, които Тодор Петър си спомняше от детството.

— Благодаря ти, Папо — възкликна Стоян, като видя синия басейн в средата на двора.

Засякоха се с Наталия пред оградата на хотела, в слънчевия, горещ ден, докато Тодор Петър паркираше старата си кола.

— Не е ли време да си купиш нова? — попита тя, току-що пристигнала с аудито на Камен.

— Еснафка.

— Не е така. Не знаеш ли, че Камен тъкмо сега си закрива фирмата? Сигурно ще се наложи да продадем тази кола.

— Защо, какво е станало?

— Ще ти разправам. Провокирам те за колата... Вложи ли онези пари в платформата?

— Не. Ще ги насоча организационно. Да не би да си ги искаш обратно?

Наталия се разсмя и отмина.

Стоян, който беше тук да помага за багажа и чу този разговор, каза:

— Папо, пожелавам ти нова кола!

— Нямам нужда — рече Тодор Петър, вече развеселен — нали и тази също ни превозва без проблеми от едно място на друго. Имало един философ, Сократ, на който казали веднъж: — „Яденето и пиенето ти са възможно най-мизерните. Дрехата на гърба ти е не само дрипа, ами и никога не я сменяш — ни лете, ни зиме.“. А той отвърнал: — „Опитай се да ме разбереш. Аз вярвам, че е божествено да нямаш никакви желаня...“

И защото Стоян го изгледа с усмивка:

— Е, нека поне се опитаме да сме полубогове.

В този момент видяха, че в съседната кола Ана, приятелката на Владо, беше чула всичко.

— Търсех една карта и не исках да ви притеснявам — обясни смутено тя и се усмихна с пъстрите си очи. — Ще ходя до магазините. Стояне, искаш ли да дойдеш с мен да ти купя сладолед?

— Да — усмихна ѝ се Стоян и погледна Тодор Петър, който кимна. — Благодаря!

Тодор Петър ги проследи как се отдалечават. Ана беше висока, имаше изящна фигура, стройни, но не кльощави крака. Вратът ѝ и кожата под ушите, все още без силен слънчев загар, блестяха под светлокестенявите ѝ, вдигнати високо коси.

По-късно част от групата излязоха да се разходят към брега и устието на Велека. Имаха намерение после да вечерят в някое ресторантче.

Стръмните скали, спускащи се към морето, подаваха гърбове като хипопотами, а вълните с грохот се разбиваха върху тях и ги покриваха с бяла пяна. Тръгнаха към пясъчния бряг. Тревата около тях, изсъхнала, рядка и ръждива, беше взела, като че от цвета на почвата и бе покрита с малки бели охлюви, които рано сутрин поглъщаха дебелия роса, образувана от морската влага.

Когато излязоха на открито, пред тях се ширна заливът Косата. Велека идваше далеч от Странджа, слизаше в лонгозната гора сред бамбуци, дъбове, тисове, елши и лиани, пресичаше я под високите и гъсти корони, под прелитащите лонгозни птици и достигаше морето, като се извиваше успоредно на брега в широк канал, затворен от едната страна с естествено създадена дига на така наречената пясъчна коса. Така реката достигаше до северния бряг на залива, където тази година беше пробивът към морето.

Прибраха се в хотелчето. Самото селище-хотел представляваше един правоъгълник с кокетни бунгала, обърнати с терасите си към двора. Наталия вече се правеше на инициатор. Пристъпваше високо вдигнала глава със стройните си нозе. През следващите дни всички можеха да бъдат сигурни, че нещата ще се въртят около разговорите ѝ, аперитивите и терзанията ѝ. Страхове ѝ да не загуби току-що спечелената след толкова търсене любов.

На следващата сутрин срещу ниското утринно слънце морето блестеше спокойно и сребристо. Дългият скалист нос с цвят на стара лава се протягаше мързеливо към него, а малкият хотел с масивни бунгала около басейна и с буйна зеленина зад оградата тънеше в цветовете и спокойствие.

Тодор Петър си въобразяваше, че е отговорен малко или повече за Наталия.

— Най-важното е, че най-сетне пак съм влюбена — му каза тя, докато пиеше кафето си с третата цигара.

— Какво е станало с фирмата? — полюбопитства Тодор Петър.

— Ти го знаеш какъв е Боби Баръмов. Постепенно, въпреки усилията на Камен, е затъвал все по-дълбоко. От лакомия и лошотия. Камен дълго време не успяваше да закърпи нещата, но накрая Боби е успял да привлече на своя страна, абе направо ги е купил! — Чавдар и Радко. Просто са предали Камен. Той закри фирмата. Сега работи като инженер и преподавател в университета. Аз чак сега, когато имаме повече време един за друг, разбрах съвсем ясно, че съм влюбена в него.

— Избра тъкмо него и то сега, когато вече няма да е богат?! Ето на какво си била готова, за да намериш близостта. Да не повярва човек!

— Знам за каква ме имаш.

— Не, доказателствата са други.

— Сега друго ме тревожи.

— Какво?

— Той отиде да се срещне с бившата си жена. Докато те бяха заедно, аз на четири пъти изпадах в паника.

Тодор Петър си спомни, че най-голямото удоволствие на Наталия бе да преживява. Любовните терзания бяха за нея моторът на романтиката.

— Разбрах, че Иво чрез Полина е получил голям договор. Камен може би сега ще работи при него — подхвърли той.

— Не е време за тромавите ти и тъпи шегички — злъчно отговори Наталия. — Той е добър, изключително интелигентен и интересен. И го обичам. Цяло удоволствие е да живееш с интелект като неговия... А всъщност, ти защо не ме запозна по-рано с него?

— От дълго време му говорех за теб, но нали го виждаш. Малко вял и неинициативен. Типичен интелектуалец. А освен това, тогава на морето той беше с Михаела. Въпреки че ако беше дошла с мен, тогава на Смокиня щяхте да се свалите.

— Как не, да идвам, за да ти бавя детето! Въпреки че сега се упреквам.

После той си спомни нещо.

— На Драгалевци, когато не направи обещаните задушени картофи с копър, не ме ли упрекуваше, че съм те запознал?

Тя прихна.

— Виж какво...

— Ревнуваш ли го от бившата му жена? — попита Тодор Петър.

— Защо, лошо ли е?

— Не, но някак не ми се вързва.

— Познаваш ли моята приятелка Люси? Вече са повече от десет години заедно с мъжа си... Веднъж си дошъл от командировка къпан... Мъжът, само да го оставиш за малко сам, веднага е готов на всичко.

— Какво искаш да кажеш с това „къпан“?

— И Люси наела следовател, за да си спаси семейството.

Тодор Петър се опита да я прекъсне.

— Не ми ли разказваш всичко това, за да ми кажеш, че вече си ме забравила отново.

— Ти да мълчиш! — го срязва.

Известно време не казаха нищо...

— Признавам, че си повлиявал и променял живота ми, но... Би ли ми донесъл пепелника от бара?

Тодор Петър стана.

— Ясно за какъв ме имаш заради старата ми кола.

— Подигравай се ти! Аз пък исках да проверя дали си се отказал от платформата си.

— Нали знаеш, че не се отказвам. Ще инвестирам в изграждане на комитетите.

— Добре. Аз само те наблюдавам.

— Вместо да тръгнеш и ти из страната си като апостол...

Наталия се изсмя, загаси си цигарата и се захвана да прибира простряните бански...

Отнякъде се появи Стоян и седна до тях:

— Папо, като започна да се занимавам с бизнес, искам да направя едно шише, от което да излизат различни сосове — кетчуп, горчица, доматино пюре и кърри. Като химикалката, която пише с различни цветове.

— Интересна идея. Децата ще са ти много благодарни — засмя се баща му.

— Ето го и моят приятел. Мога ли да влизам в басейна? Да извикам ли Зорница и Руми?

Стоян беше „получил“ веднага приятел.

— Ето ги, те вече идват.

— Добре.

Бяха на Бутамята, първият южен плаж на Синеморец. Наблизо се издигаше, цвъкнат като купчина тор, позахабен хотел с кули, стрехи, къшкови, арки и малки балкончета.

— Гледайте колко е грозно — каза Михаела.

— Тази архитектура ме разколебава, а опитите да се появят стрехи и кулички едновременно... — рече Тодор Петър, като подтикваше другите да намерят някакъв находчив изказ на разсъжденията си.

— Кое, това ли? Отвратително! — изказа мнение Наталия и се загледа в морето.

Ирина хвърли само един поглед и отново се отпусна върху хавлията си да приема слънчевите лъчи.

Тодор Петър и Стоян си носеха очила, шнорхели и плавници. Влязоха в морето, гмуркаха се и събираха рапани покрай скалите. После застанаха на брега. Топлеха телата си на слънцето, а успокоеното море, с малки вълни, се плискаше в нозете им. До тях няколко деца майсторяха скулптури от пясък.

— Работата с пясък има някакъв особен мистичен смисъл.

Михаела беше застанала зад тях, загледана в пясъчните замъци. Зорница я държеше за ръката.

— Правенето на пясъчни фигури, като израз на идеята за преходността на материалното, представлява изключително интересно

нещо.

Тодор Петър я изглежда внимателно.

— Деца, искате ли да правим замъци? — Михаела се обърна към Зорница и Стоян.

По-късно, след първия плаж, седнали в един китен ресторант, отрупан с цветни лехи, висящи котлета, издълбани пънове, пълни с цветя, те се бяха отпуснали в топлия следобед. Удобно разположени на широките пейки, вземаха аперитив ракия, мезе домати и плочки сирене.

Сервитьорката се беше скрила.

— Стояне, отиди, моля те, до кухнята и поискай две филийки хляб — каза Наталия.

— Защо аз?

— Защото си най-малък.

— Те ги учат да искат да са равни — опита се да обясни Тодор Петър. — Никакво робуване на авторитетите. Хайде, тук в България децата помагат на възрастните.

Като се върна с филийките, Стоян прошепна загадъчно-уплашено:

— Там имаше само един чичо. Той точеше ножовете и ми гледеше вратлето.

Разсмяха се.

— И ти изпадна в паника за вратлето си? — попита Ирина. — Мислеше, че точи ножовете за теб?

— Аха — поклати сериозно глава Стоян.

— Българския го е учил като малък, когато бях с него в Германия. За него някои думи са винаги умалителни — вратле, винце, филийка, масълце...

След това Стоян надълго и нашироко започна да дава примери за финансовите потоци, като сменяше граматическите времена.

— Един човек имаше една патица. Веднъж, като отиваше да събере яйцата й, намираше по едно златно яйце. На другия ден също. Така продължи много време. После той реши, че иска повече от едно яйце и я раздели патицата на две. И патицата умираше. Какъв е изводът? — попита той с глас на учител.

— Че не трябва да си делиш парите.

— Не, не убивай парите, които ти носят повече пари.

— Интересно, какъв ли е поводът да ги учиш тези полезни неща — престорено несаркастично рече Тодор Петър накрая.

— Папо, ти какво обичаш най-много?

— Право да ти кажа, аз най обичам да чета книги. Не знам как ще стане така, че и ти да започнеш да ги обичаш. Знам, че няма да ме разбереш. Както и аз не успях да разбера баща си... Просто се чудя как мога да ти го подкажа. Показвам ти страната, показвам ти природата ѝ, историята, но ти още не си я разбрал. Бих искал да се върнеш тук някой ден...

— Виж какво, Стояне — каза по-късно Тодор Петър. — Навсякъде се прави бизнес, а бизнесът изисква големи усилия и време, за да е добър и да носи пари. Накрая обаче, дори след поколения, основната цел, най-често неосъзната в началото, е да бъдете — ти и децата ти, интелигентни, широко образовани и умни...

— Какво искаше да му кажеш? — попита Ирина.

— Че много хора сега правят бизнес, за да могат след някое и друго поколение да станат като мен — се засмя той.

— Хем да не работят много, хем да си живеят живота.

— Не мога да си представя, че ставаш лоша — се засмя Тодор Петър.

Когато другите бяха отишли вече да почиват, Камен и Тодор Петър останаха само двамата да си допият ракията. Камен беше направил анализ на връзките на Тодор Петър.

— Първата те слушаше безпрекословно.

— Докато не ме изгони.

— Втората ще ти сложи рога, когато поискаш...

— За Ирина ли говориш? — и не изпита ревност. — Според мен тя нарочно те изпитваше тогава, в Родопите. Е, аз не съм голям познавач, но наистина нещо не върви между нея и мен.

— Искаш да кажеш, че не тя, а ти си ѝ дал повод...

— Нищо точно не искам да кажа. А третата? За коя става дума?

— За Сия.

— Е, не може да се говори за трета... Поне засега.

— Остави я, моля те! Тя е за Иво.

— Не съм се засилил в никакъв случай, но ти се чудя какво си се загрижил.

— Нещастен е сам.

— Е, аз си имам обсебеността по платформата...

Завариха Стоян да гледа футбол по телевизора, под навесите. Тодор Петър седна до него. Един от футболистите фаулира противник.

— Ein klares Faul^[1]. Нали Папо?

В Германия, като цивилизована страна, в името на рационалността голяма част от езика на народа има стандарти и щампи. В България все още не бяха разбрали какви трябва да са задачите.

Дали стандартът е предимство? Или липсата му? Достатъчно бе да се анализират и сумират материалните и духовните успехи през последните двеста години и отговорът ставаше ясен. Германците твърдяха, че една верига е толкова силна, колкото най-слабата ѝ брънка. Или както Стоян му беше казал — мисли не за целта, а за пътя, който ще те доведе до нея. В случая той имаше предвид идването си в България, за да е близо до баща си. Ето как всяка стъпка той превръщаше в цел.

[1] Чист фал. — Б.а. ↑

Вечерта компанията се беше разположила под големия навес близо до басейна.

— Защо не се обаждате на Тодор в София? — се обърна Ирина към Камен. — Него го боли.

— Аз много се радвам, че ти повдигаш този въпрос — отвърна той. — Нека ти обясня. Не може той да идва от Германия и да дава акъл какво да се прави, докато тук хората се чудят как да свържат двата края.

— Но той го прави за тях.

— Въпросът какво трябва да се прави за обществото може да си зададе този, който се има за жив.

— Оставете това. Не става дума за мен или за когото и да било. Става дума за събуждане. На мен ми се ще тези, които за мен са хората в страната ми, да поемат повече отговорност. Чехия беше готова за смяната още преди 90-та, а ние и днес сме наникъде — каза Тодор Петър с пълното съзнание, че останалите схващат преднамереността му.

— Ти какво искаш от тях? Единственото, за което са имали сила, ако изобщо са имали своя сила, е било да „участвуват“ в Големия митинг на Цариградско шосе и да оживеят след това след недохранването, Чернобилския рак и терора на мутрите. Може и да са се надявали да ги вземат отвъд океана с отворени обятия, но и това не стана.

— Това не бива да е повод да загърбиш едно толкова дълго приятелство и доверие — каза Тодор Петър. — Това е първосигнално. Като че ли сте чакали само повод...

— А може би, подтиквани от скрития порив да сме винаги неединни и хаотични — рече Камен.

Всъщност, си каза Тодор Петър на границата на автосарказма, аз като един ужасен Гороломов, ще продължавам да зова за фантазмагории. Като не се съобразявам с никакви обстоятелства. Но и с това, и без това животът ще е същият, ако не се съобразиш с Дзен.

— Не мога да се примиря, че огромна част от народа живее в ужасяващи условия, среда и перспектива, а една прослойка, която живее сравнително нормално, се прави, че не вижда всичко това и дори твърди нехайно, че не ѝ отива да живее в тази скапана страна. Все едно да се големееш, да се дуеш, да се обявяваш за даровит, великолепен актьор, велик, неповторим и достоен дори, когато страната ти тъне, потъва и загива...

— Всеки може да си спомни за изстрадани загуби — намеси се неочаквано Михаела. — Днес все се намират хора да говорят назидателно, поучително и не знам още как. Но всъщност въпросът е не във формата.

— Но и критично, едновременно с това съчувствено, както и с подсъзнанието, че си един от всички — каза Тодор Петър.

— Не говоря за теб — рече тя. — Става дума за хора, които говорят и се държат така, като че всичко им е чуждо, като че нищо не се е докоснало до съзнанието им. И не се усещат, че вбиват болка в душите на другите.

— А мислиш ли, че аз приказвам така, за да бъда видян неуспял, изтерзан и слаб и за да предизвикам съжаление — каза Тодор Петър. — Не мога да си представя! В повечето случаи съм изправен пред снизхождението. Никой не съжалява глупака.

— Не, пак ти казвам, не говоря за теб. Говоря за арогантните и преструващи се, че не са от тук. И които не са малко и стават все повече.

— Много го усложнихте. Аз отивам да си спя — каза Камен.

На сутринта, докато Тодор Петър приготвяше събраните от предния ден рапани, Ана се появи в общата кухня.

— Какво правиш?

— Чистя рапани и зеленчуци. Ще правя гювеч с бамя. За ордьовър — рапани.

— Рапани?

— Да. Не си ли опитвала?

— Не.

— Рапаните ядат мидите и затова, тъй като мидите прочистват морето, притежават ензим, който разгражда тежките метали. Четох, че 200 грама рапани на година са достатъчни, за да се прочисти човешкият организъм — не можа да издържи и сам се разсмя, толкова сериозно го обясняваше.

— Аха. Аз не ям рапани. А може ли гювеч без бамя, защото трудно се намира?

— Не.

— Разбирам. Принципи!

— Така понякога човек минава през кръстопътя...

— Странно чувство за хумор имаш.

— Разбрах, че си се интересувала от платформата.

— Да. И аз не понасям тези, които стоят и наблюдават безучастни агонията. Чу ли за онзи гимназист, който казал в час, че ако Левски бил жив днес, щял сам да се обеси.

— Да, младите съзряват — каза Тодор Петър. — Заслужава си поне заради вкуса на доматиите да си готов да направиш нещо.

Ана се засмя.

— Защо не идвате с нас вечер? — попита Тодор Петър.

— Владо така иска.

— А ти?

— Аз, аз бих искала тъкмо теб да те питам за някои неща. Бих искала да... Проектът ти в Интернет... С колеги правим нещо като работилница или фабрика за идеи и доброволчество.

— Имам и един позив по темата, който най-добре се обяснява на чашка — се засмя той.

— Какъв позив?

— Не всеки може да чете по форумите.

— То и там не е завършено.

— Достатъчна е само дързостта на задачата.

— Да, така е. Добър ентусиазъм.

— Много са ги лъгали, но никога не са били призовавани техните сили и участие. Пак да питам: защо не идвате с нас вечер?

— Владо така иска.

— Той не може да ти откаже.

— Владо има нужда да бъде бранен.

— Колко странни представи имате за мъжете...

Замълчаха.

— Мога ли да ти помогна за гювеча? — каза след малко Ана. — Мога да обеля картофите.

— Добре — каза той и ѝ посочи белачката.

Тодор Петър отвори хладилника. Видя една едва начената бутилка шампанско, най-вероятно на Наталия, и я извади.

— Да пием по глътка шампанско, докато работим. Той взе две чаши за уиски от сушилнята и ги напълни. Подаде ѝ едната.

— Не пия, особено пък сутрин — каза, но взе чашата. — А не мога ли да ти помогна по платформата?

— Не, нямам нужда от помощ, тъй като ми е ясно, че няма да мога да направя нищо. Повече имам нужда млади и красиви жени като теб да ми харесват начинанията — се засмя той.

— Аз ги харесвам...

— Така ли? Не ме ли заблуждаваш? Не виждаш ли, че не ме бива да мисля и говоря за друго?

— Съвършенството има различни форми... Ти имаш син. Запознах се с него, много е мил...

Изгледа го продължително. Светлината падна в пъстрите ѝ очи.

— Всъщност не си ли малко голям да кокетничиш така?

— Не си мисли, че съм новак в тази работа — каза без да се усмихва той.

— Имам чувството, че и това е вярно — каза тя и отпи глътка от чашата си, като го гледаше втренчено и сериозно. — Но и това ми

харесва.

Той се запитва как ли би изглеждала, ако си спуснеше кестенявите коси.

На другия ден, след дългия плаж-басейн и следобедния сънаперитив джин тоник, решиха, че е време за вечеря. Настаниха се на втория етаж на една от кръчмите, чиито маси гледаха към морето. По уредбата бяха пуснали Майлс Дейвис.

След многократни GSM разговори. „Вие къде сте?“, „В Бургас“, „Купете вино от Метро!“, „От Ахтопол нататък пътят е много тесен.“, Сия и Иво пристигнаха. Сия се настани до Тодор Петър. С напредването на вечерта и броя на ракиите двамата се увлякоха в разговор.

— Разбрах, че си запознала доктор Тошков с Баръмов.

— Какъв ти доктор! Повече ментарджия. Знаеш ли какво каза на един с Лада.

— Лада?

— Бях в мерцедеса му. Спряхме на един светофар до една Лада и той подхвърли на човека — „Много хубава кола имаш?“

— Ами! И онзи?

— Тегли му една...

— Така и е трябвало.

— Да, страхувам се обаче Тошков да не се е разбрал с Боби — продължи мисълта си Сия...

— Защо?

— Ще ти кажа. Но не сега.

— Иначе хареса ли ти Доктора? — попита Тодор Петър.

— Да, но...

— Те със Соня сега са тука.

— Така ли... — каза колебливо Сия. — Не изгарям от желание да се срещам с тях. Но ще трябва.

— Станало ли е нещо?

— Пак с Боби Баръмов.

— Ти разбра ли как Баръмов ме излъга с доста пари?

— Да. Очаквах го, но като се беше хванал на хорото... Не разбрах само как точно те беше изиграл.

— При мен става много просто. Вярвам на приятелството и мъжката честна дума.

— Нали знаеш, че и сега, след като се разделиха, преследва Михаела.

— Да. А с теб какво направи?

— Успял е да намери начин да фалшифицира нотариалните актове, свързани с общите ни начинания.

— И ти ли ще си вътре?

— Най-вероятно ще съм доста вътре. Но ще видим. Аз не оставям нещата така.

— Така ли?

— Не мога да си представя как ще завърши всичко. Най-интересното е, че той все повече затъва.

Тодор Петър започваше със сериозно закъснение да разбира истината. Опитваше се да обвинява затова изостаналостта на общественото съзнание. Усети се, че мислите му хич не са достойни и затова подхвана някаква шега на тема зодии.

— Иво, ти коя зодия си?

— Това са абсолютни глупости за зодиите — рече Иво.

— И все пак, коя зодия си?

— Телец.

— Телците разсъждават точно като теб.

— Владо не идва ли с вас? — се опита да измести коментара за зодиите Иво.

— Зает е. Пази си младото гадже. Казва се Ана. Сутрин отиват на Тополите и не ги виждаме повече — каза Наталия.

— Но минават през гъозмелийницата. Веднага се е сприятелил с всички цигани и полуцигани, които работят там. Имах чувството, че всички го имат за гуру — каза през смях Камен.

— Какво е това гъозмелийница?

— Тук продават банички, които изпичат на плоча. Гъоз нали е око на турски. От изпичането баничката става на петна.

— Не прекалявате ли? — каза Ирина.

— По-рано ти беше интересно.

— Ех, добри хора! Знаете ли как се губи интерес? Защото, ако знаехте, щяхте да знаете и как се печели! Но, ако ви е скучно, не се излагайте — додаде Ирина.

По-късно, след като се прибраха от ресторанта, Тодор Петър забеляза, че децата на компанията са седнали на маса в малкия ресторант и играят карти, а Стоян, облегат на един шезлонг, се бе загледал в звездите. Тодор Петър отиде при него.

— Стояне, защо си седнал сам под звездите?

— Einzelgänger^[1] има... Не знам как се казва на български.

— Кажи го на немски.

— Das hat aber auch Vorteil da alle respektieren dich auch so wie Einzelgänger. Ich war schon Einzelgänger. Das ist nicht schön, aber hat auch Vorteile. Die werden dich beobachten — die ignorieren dich nicht.^[2]

— Все пак имай предвид, че един писател, Исак Бабел, е казал: „Вълкът вие, когато е гладен, във всеки глупец има достатъчно поводи за скръб. И само мъдрецът разсича със смях завесата на битието“.

Стоян го изглежда с развеселени очи.

— Ето и Зорница идва при теб, така че може заедно да наблюдавате звездите. По-приятно е.

Когато Стоян си легна, Ирина и Тодор Петър слязоха до плажа. Седнаха на една равна скала, вдадена в морето. В основите ѝ се плискаха кротко малките вълни, а небето зад високия тъмен бряг светлееше.

— Все пак мисля, че заедно не ни е било много скучно — каза Тодор Петър.

— Остави го това... Искам нещо друго да ти споделя... Преди време Сия ме срещна с Баръмов. Искал непременно да се види с мен. Той започна да ми говори за Къосев и аз изтръпнах. Интересуваше се дали знам нещо около концесионните му интереси. Ако съм го насочела правилно, щяла съм да имам големи ползи. Така се изрази — „големи ползи“.

— И ти?

— Аз увъртах. Казах му, че ще се опитам да разбера нещо. Накрая ме попита смятам ли, че Михаела е влюбена в германеца и с кого изобщо ходи. Знаел, че се виждаме и че сме ходили всички на Родопите.

— Какво му отговори?

— Че не мога да зная дали е влюбена.

— Не се захващай с Баръмов. Прекалено е нечист, в банкрут е и увлича надолу всички поред.

— Разбрах вече, пък и изобщо не съм помислила и за миг да му помагам. Но има ли някой, който да е чист?

— Камен например. И аз, но мен не ме брой.

— Това е твърде силно изявление за Камен. Чист е, но пак се оказва, че ще продължава да действа, благодарение на други контакти и покрай Иво и Полина.

— Сигурна съм, че един голям инвеститор е избрал тъкмо него. И съм сигурна, че знам къде е причината. Функционира подобно, както навсякъде, с общности по интереси. Тук една жена е направила салон. Има някакви интелектуални, сексуални интереси, а има и власт. Фактически от нея зависи всичко... Но мен ме безпокои друго... След срещата с Баръмов най-неочаквано ми се обади Шомов, дясната ръка на Кьосев, за който работех доскоро.

— А?

— Подозирам, че Шомов ме извика, защото е знаел, че съм се срещала с Боби Баръмов. Тази среща явно ги обезпокои... Фактически обаче не Баръмов е субектът, от когото се интересуват.

— А кой е субектът?

— Владо.

— Владо?

— Бях ти казала преди време. Те подозират, че знам за извършването на една от най-важните приватизационни операции, от която са касирали страшно много пари.

— Не ми каза защо така мислят.

— Защото знаят, че сме много близки с Владо. Работехме заедно, тъкмо когато беше извършена приватизацията. Аз обаче попитах Шомов директно: Страхува ли се от мен, че го шпионирам и доставям информация? Търсех друг отговор. Той отвърна: „Ни най-малко!“ Но истината е, че ме подозират. Аз и преди си го мислех, но сега, сега вече съм уверена, че всъщност съм нещо като заложница... Наистина се страхувам. Казвала съм ти го. Сега, когато Владо е решил да се прави на независим, става опасно. Подозирам дори, че даже и да не са убедени, че знам или не знам нищо, за мен е опасно.

— Не мислиш ли, че преекспонираш и това е някаква твое самовнушение и фобия?

— Не. Забрави! Днес стана нещо с телефона ми. Обадих се на едно място. И от там смятат, че ме следят... Каква е онази фигура

горе? От дълго време я наблюдавам — ту се показва, ту се скрива.

Тодор Петър вдигна глава към склона над тях. Наистина, една човешка фигура изпъкваше в мрака на линията между високия бряг и небето.

— Следят ме и ми подслушват телефона. Искях да ти кажа. Трябва да се измъкна от България.

— Добре — каза колебливо Тодор Петър. — С каквото мога, ще ти помогна.

— Не искам нищо. Мислех, че можем да заминем заедно, но ти искаш да си тук... Е, не това е причината, не исках да кажа това... Не мога да кажа какво точно се случи. Защо така се зарихме извън душите си в някаква суета и дребнавости!! Казвам ти го, за да знаеш, че не съм била повърхностна във връзката си с теб! Не мога да кажа какво точно се случи.

— Такива сме, защото сме доста еднакви. Все едно спориш със себе си.

— Да, така е! Трябваше единият да е главата, а другият душата! Не успяхме да си поделим тия роли! Честолюбие то ни съсипа.

— Всички тук в даден момент откачат и стават смешно наранени. Ние не по-малко.

— И твоята вманиаченост по България...

— Знай обаче, че за мен ти ще си винаги в сърцето ми.

— Дали времето ще е в твоя полза? Не знам.

— Не се безпокой, аз не искам взаимност. Това си е някаква моя вярънност.

— Бях се променила, повярвай ми! Искях да бъда само с теб! На теб сега ти се иска да ти кажа — не съм спряла да те обичам! Бъди искрен!

— Моля те, не съм толкова елементарен... Всъщност аналогично се мери и обичта ми към България. Проповедите ми, че не бива да я оставяме. За мен любовта и обичта е нещо, свързано и с други категории. Малко по-широко.

— Да ти кажат, че винаги ще те обичат елементарно ли е? Всеки би искал това!

— Изричането, казването, вече девалвира истината. Според мен. Замълчаха.

— Михаела не е ли вече с Марио? — попита Ирина след малко.

— Не знам.

— Последният път останах с впечатлението, че ще ходят да живеят в Германия.

— По-рано смятах, че и тя го иска, но сега мисля, че се е отказала. Мисля, че е наясно, че не може да живее в Германия... Но и Баръмов има още влияние. Такъв, какъвто го познавам, смятам, че тя ще си има неприятности с него. И тя го знае... Иначе не всеки българин може да издържи в Германия.

— Е, тези същите сигурно са доста малко — се изсмя Ирина.

[1] Единак. — Б.а. ↑

[2] Това обаче има предимство, тъй като си уважаван също така като единак. Аз бях единак. Това не е хубаво, но има преимущества. Те те наблюдават — не те игнорират. — Б.а. ↑

На другата сутрин Наталия и Сия пиеха първото си кафе на терасата пред бунгалото на Наталия.

— Аз, ако съм на твое място и го искам, ще измисля нещо — каза Наталия.

— Какво например?

— Например нещо като да спечеля сина му.

По-късно Стоян, Зорница, цялата Компания без Наталия, Сия и Камен решиха да се разходят към плажа на Тополите, който се намираше по на юг от Бутамята. Качиха се по възвишението между плажовете и минаха близо до морето. Брегове, скали, ниски горички, изпечена земя с изсъхнал и вкопчен в раздробения чакъл на почвата пожълтял трескот. Във водата тъмозелени водорасли, приличащи на хвойнови вейки, се люшкаха под бистрата повърхност.

На връщане Иво предложи:

— Да се отбием до къщата на доктор Тошков. Предполагам те сега са тук.

— Не се надявай да те черпи уиски — засмя се Тодор Петър.

— Ще пиете ли по едно кафе? — попита доктор Тошков като ги посрещна в удобната си, добре обзаведена и подредена къща.

Те се спогледаха.

— Хубава гледка — отбеляза Тодор Петър, когато излязоха малко по-късно с Доктора пред широко отворената врата на засенчената от широк и скъп навес веранда.

— Да.

— А, какво стана с жилището в София?

— Не още, но се пече. Пък и е малко скъпо. Но чукнах онази страшна мадама...

— Какво, Сия ли?

— Да. Тя ми беше много навита. Като я съблякох, първо я качих на масата, за да я огледам.

Тодор Петър го изгледа.

— Тя се правеше, че се срамува, но нали знаеш, че жените обичат да им се възхищават.

Доктор Тошков явно изпитваше удоволствие да споделя.

— Свалям ти шапка, че си успял — Тодор Петър винаги се беше отворачавал от опитите на мъже да споделят любовните си успехи и случаи.

Упрекна се, че не успя да покаже достатъчно добър фасон на доктора. И се упрекна, че не беше усвоил това от германците. Бяха магьосници по фасоните. Бяха се специализирали във фасони за социални и културни различия, към чуждото, към неспазване на правила, дори и само неодобрение. А най-висшата форма, перфидността на фасона, беше да се направиш, че не правиш фасон, когато е крайно време за фасон.

След това Докторът разказа на Тодор Петър как е изпратил баща си на последното му пътешествие.

— Сега само се упреквам, че спестих едни пари и така му продължих агонията.

— Е, човек се учи до края.

Тръгнаха си. В топлия следобед не обърнаха специално внимание, но всички забелязаха няколко ниски къщи встрани. С бедни фасади, ниски комини, малки стрехи и общити в посивели от вятъра и соления въздух дъски. От дворове им, обрасли с висока трева, с ниски и разкривени смокинови дървета, се носеше някаква печал, която се открояваше и губеше в недовършените, строени с десетилетия къщи в съседство. Някои от тези къщи имаха бутафории по первазите и балконите, а по подкожусените им мазилки вече бяха избили петна от морския влажен и солен въздух.

— Соня се е запознала с бившата ти жена и сега разправя какво ли не за теб — каза Иво на Тодор Петър.

— Използвали сте моментното ми отсъствие, нали? Пак аз съм лош.

— Ницше казва, че критиката на морала е миг на нравственост — каза Ирина.

— Да — каза Тодор Петър. — Българският приятел е най-добрият приятел на света.

— Хайде-е, пак морализаторства! — каза Иво. — Върна се, но да знаеш, че ще изядеш някой ден як бой за поученията си. Изобщо няма

да се опитваме да те разбираме.

Тодор Петър се усмихна, сви юмрук и му го показа.

Като се прибраха, свариха Владо да лежи на един шезлонг до басейна.

— Къде ти е гаджето?

— Беше някъде и току-що се върна. Чете ей там, на терасата.

Тодор Петър седна до него. Владо не откъсваше очи от Ана.

— Виж каква шия, какви рамене.

— Да, хубава е и не е глупава.

— Какво? Пак те избива на дървен хумор...

— Владо, все искам да те питам нещо.

Тодор Петър се приведе към другия шезлонг и го погледна отблизо:

— Всъщност има ли някаква тайна, която криете? Ти и Ирина? Тайна, свързана с времето, когато сте работили за Кьосев?

— Какво?

— Е, сигурно не можеш да ми кажеш, но все пак ще съм ти благодарен.

— Зависи ли от това нещо?

— Тя се тревожи.

— Виж, брато — внезапно лицето му остаря. — Много е сложно... — И се дръпна.

— Е, добре — каза Тодор Петър и стана.

Като минаваше покрай терасата на Ана, спря. Тя четеше нещо на сноп светлина от настолна лампа. Беше си пуснала косите и с лявата си ръка въртеше паднала къдрица. Вдигна поглед и махна леко с дланта на дясната си ръка. Той ѝ отвърна по същия начин и отмина.

На следващата вечер бяха се настанили в друг ресторант, с широка тераса и много мирис на влага, скара и лек морски бриз. Този път Ана и Владо бяха с тях. Не беше горещо, но достатъчно топло, за да им е приятен всеки полъх откъм морето. Във въздуха витаеше някаква безкрайна отпуснатост и безгрижност.

— Видяхте ли на идване бетона в самия Райски залив? — попита по едно време Камен за строежите край Созопол.

— Да, много чупка, стряха, много архитектурно-парвенюшка фантазия е струпана в това райско кътче на морския бряг. Там природата предполага един по-деликатен стил. Но има ли граници кошмарът на самозаблудата, че парата е нещо пред времето? — каза Иво.

По късно, под влияние на алкохола, отпуснатостта се загуби. Започнаха да се шегуват и смеят от сърце, както само в България умееха и както няма да чуеш да се смеят никъде другаде по света. Тодор Петър попита в една от паузите:

— Представяте ли си да пътувате из България в тъмна и дъждовна нощ? Изведнъж най-неочаквано пред вас изскача една грамада клони, съборени на шосето от вятъра... С много усилие, само защото имате превъзходни реакции, успявате да избегнете катастрофата. Въпросът ми е: Какво ще направите?

— Какво трябва да направим? — попита малко подигравателно Иво.

— Например: да спрете по-нататък, да се върнете, да поставите пред камарата клони триъгълник за внимание и да се опитате да преместите клоните от шосето.

— В дъжда! А ако не можем? — изсмя се Наталия.

— По-добре кажи нещо за зодиите — рече Иво.

— Добре. Тъй като се отвращавам от сексуални споделяния... Спомняш ли си от младостта онази красавица със слабия и прав нос, мраморна кожа и зелени и раздалечени очи, мисля, че се казваше Надя? — обърна се Тодор Петър към Камен.

— Да — каза Камен.

— Ти беше спал с нея, но се бяхте разкарали. Аз я харесах, но по-късно разбрах защо я беше изоставил.

Настана мълчание.

— И защо я е бил изоставил? — се обади за пръв път Владо.

— Беше толкова шумна, че имах чувството, че се чуваше до Орлов мост.

— Не беше ли ти този, който говореше за обучение по солидарност? Но и духовност? — се засмя Камен.

— Именно. Във връзка с духовността. Тъкмо с това искам да ви откrehна, че понятията ни са тотално сгрешени. Тук е и мястото да се замислиш защо през цялото време ни продават българската култура като духовност — отвърна Тодор Петър и погледна към Ана, която не сваляше поглед.

— Виждаш ли гълъбовия нюанс на вечерта? — чу да казва някой от компанията.

Отшелничество и покаяние, си мислеше Тодор Петър, като гледаше дъбовата гора в привечерната мекота на зеленината ѝ. Остана така, наблюдаващ контура на гористия хълм под гълъбовото небе.

По-късно вървяха към плажа, където щяха да правят барбекю заради децата. Слънцето беше осветило с жаравата на заревото си една по-голяма, стара къща и турските керемиди по покрива. Насмолените кафяви дъски, с които беше обкован първият етаж над каменната основа, простата, боядисана в червенокафяво врата на дворната ограда, грееха.

— Папо, какво е философия? — попита Стоян.

— Философията е обич към мъдростта.

— А на немски?

— Liebe zur Weisheit.^[1]

— Ich interessiere mich nur um die Weissheit meiner Zähne.^[2]

— Ти ли го измисли това?

— Да.

Запалиха огън на завет и всички деца се струпаха около него. Марио се занимаваше със скарата.

Жените бяха взели рогозки. Постлаха ги върху пясъка и всеки легна да наблюдава звездите.

Пиеха, лежаха, гледаха звездите, слушаха шума на морето и мълчанието на лонгозната гора зад тях. Сия се опита да легне до Тодор Петър, но Иво метна рогозката си между тях и предложи да им налее питие.

Пристигнаха група млади хора от Созопол. Оказа се, че ги води голямата дъщерята на Камен, пристигнала заедно с приятеля си Боян — син от първия брак на Баръмов.

— Знаеш ли, че Боби Баръмов е завлякъл и сина си? — пошушна Камен на Тодор Петър.

— Не думай.

— Боян работи в една банка. Боби го е накарал да му отпусне кредит без покритие и сега момчето е останало без работа.

— А аз се тровкам, че ме мами. Той сина си е закопал, та...

Тодор Петър отиде да прави компания на Марио при барбекюто.

— Тодор, колкото и да е прекрасна тази природа... Моят съвет е: връщай се в Германия.

— Право да ти кажа, колебая се, но... Михаела ще идва ли с теб?

— Не, отказа ми. Тя не можела без тази природа и без улица Раковски.

На връщане от плажа в тъмната нощ вървяха почти без да виждат нищо. Тодор Петър беше хванал ръката на Стоян. Внезапно почувства от другата си страна как някой леко го докосна. Беше Ана. Вървяха един до друг в тъмното, докосваха си раменете, а похлупакът на морската звездна нощ като че беше отвор за душите им.

Когато се прибраха от плажа и сложиха децата да спят, Компанията седна под навеса с изглед към сребърното нощно море и до притъмнелия дъбов дол. Направиха грешка, че продължиха да пият.

— Решението на нашите и Кьосев бе реверанс не само към останалите партии вдясно, но и към онези, които искат да ни обезличат — споделяше Ирина мнение пред Тодор Петър по нещо политически актуално.

— Собствените принципи са принципи, когато общественият интерес стои над всичко.

— А такива личности, освен в някакви спорадичноутопични групички, които нямат и не могат да имат връзка с икономиката и политиката, реално, у нас няма.

— Нека се задоволим с малко на брой принципи, но да търсим начин те да бъдат сигурно прилагани. Това ще е достатъчно.

— Ти имаш разсъждения на път — каза неочаквано Иво, като се обръщаше към Тодор Петър. — И ще ти кажа защо. Веднъж си против Кьосев, а после си за него. Ти сам не знаеш за какво си.

— Мнението ти няма да промени това, което съм, нали? Но пък може да е повод да се замислиш, че нямам предвид на първо място за себе си...

— Ти смяташ, че имането се състои в това да те пуснат някъде — каза зяядливо Иво. — Ти беше този, който каза, че цялата наша буржоазия от едно време не струвала, защото не била построила достатъчно здрави мостове с народа и така я приравни с червената... И не си наясно за какво замина... Ако аз замина, ще ме приемат, ако ти заминеш — не, но аз ще остана заради разходките под кестените и на Петте кюшета. Ти се прибра. Не са те приели. Мен обаче не ме интересува кой къде би бил приет, защото аз бих бил. Но не искам. Заради разходките.

— Зависи обаче от кого ще бъдеш приет — опита се да звучи все още весело Тодор Петър. — И там има простаци... А ако има нещо за приемането — то е на ниво — търпиш като чужденец или се бориш. Останалото е политика на личността, характер.

— А пък един истински български шеф никога няма да търпи и една минута такъв като теб на работа.

— Възможно е. Искаш да кажеш, че няма да ме оставя да си казвам мнението ли? Преди това, обаче ще ми смъкне и кожата и ще ми вземе парите от портфейла — каза Тодор Петър и най-сетне прояви яда си и повиши глас. — Да, пътью съм, че не намирам начин да бия по един шамар на тези, които го заслужават, включително и на теб... Ти не мислиш ли, че с тези си реакции се равняваш с нефелниците от политическата класа и чантаджиите в администрацията ѝ, които само с един поглед, защото, видите ли, са изключително умни и прозорливи и могат да преценят на мига, че не бих могъл да направя нищо за народа, а и че нещо ми хлопа дъската. В същото време точат и лапат и не им пука, че хора с четирийсет години трудов стаж получават двеста лева пенсия. Не, не ме предизвиквай да кажа цялата истина, защото ще боли. Смятам, че с обиди нищо не може да се постигне... Просто се погледни хубаво. И не само ти, а всички ние. Колко сме изостанали, колко не осъзнаваме това и колко безпомощни сме, а в същото време с претенции.

— Вие ходите нанякъде и не знаете защо — намали натиска Иво. — Вие после се връщате и пак не знаете защо.

— Не ме размивай много добре знам защо. Отидох да видя как трябва да се живее. Е, и да съм наясно защо мога да презирам такива обективисти като теб. Сега не сте много. Но по време на соца, като представители на безделника уж-интелигент, бяхте безброй. А ако

някой ви отвърнеше със същото, се стигаше разбира се до бой. И се върнах, най-малкото да се подиграя с вашето безхаберие и вечната ви дистанция от народа ви и проблемите му...

— Проблемът не е мой, не е и твой... Кой знае защо се сетих за едни чехли. Представяш ли си, ти му говориш за обществото, а той на теб — за персийски чехли. Извити, целите от кадифе, сърма и мъниста. Богато инкрустирани със сребро. Почти произведение на изкуството, но стават и за ходене. Опитва се да ги обуе, но нищо не става. Малки са, но много ги иска. Човек може да ходи с тях, но не бива. Ще ги скъса или ще ги изцапа.

— Нещо не се ли обърка. Ти говориш за чехли, докато аз ти говоря за общество?

— Не, стана дума за бездарността.

— Хайде, бе, сега пък бездарността. Не се бой никой не се опитва да те кастрира нито да ти вземе гаджето... От такива дарования като теб, които плачат по уж вкусните храни на соца и които в носталгията по дотациите в изкуството, както го разбирате, както и по индекса на човешкото развитие, пак както го разбирате, ми се драйфа. Както и от резултатите, които социалистическият театър, разположен във всеки окръжен град, остави за посткомунистическа България. Колкото и да симулирахме и преигравахме по всякакъв начин, че посятата култура по време на социализма е постижение, ожънахме на първо място най-болната, най-бедната и най-корумпирана нация. Както и изключителен възход на най-безотговорните и разрушителни сили.

— Мислех, че сте пораснали — каза Ирина и прошепна в ухото на Тодор Петър... — Българчето продължава да спряга аз съм, ти си, той е. Моля те, остави го.

— Та дори и да си прав. Аз съм бездарен, а ти си даровит — продължи по инерция Тодор Петър, като че най-сетне забравил за равновесието, което имаше като емигрант и дал свобода на тестостерона си. — В какво, можеш ли да определиш като по-даровит от мен — в събирането на рапани, в добротата, в лошотията, в чукането или в арогантността да влизаш в лични пространства? И ми казваш, че съм пътьо... Тия неща се доказват. Както пред жените, така и като погледнем назад към соца, когато не смееше да шукнеш.

— Аз ли съм казал, че си пътьо? — каза Иво и всички останаха с впечатлението, че може и да беше забравил какво е казал. — Вярно,

мисля го, но се надявах, че съм се въздържал да го изрека. Хубаво де, все едно, изпуснал съм се.

— Мислех, че сте пораснали — повтори Ирина.

— Искам, когато порасна, да съм малко момче, е казал Джоузеф Хелър — допълни Михаела. — А порастването до такава степен, че да запазиш мисълта си чиста, е невъзможно приключение за хора, които са получили повече, отколкото са дали на другите.

— Не знам, вие се произнасяте за България. Аз по начало не съм предубеден и съм изключително непрезиращ човек. Аз не презирам. Не презирам, а се дразня от мислене, при което категориите се сливат, както се дразня от това невъзможни неща да се преекспонират — каза Иво.

— Кой, ти ли? — обади се Наталия с дефинитивен тон, който би поставил всеки на мястото.

— Аз мисля, че прекалихте — каза Ирина и стана.

— Малко? — извиси глас Михаела и се обърна към Иво. — Твърде си безпощаден към лошото у другите и твърде нечувствителен към собствения си цинизъм.

— Разбира се не харесвам много неща, но винаги виждам възможност същите или други да са по-добри.

— Да, но трябва да знаем и това — който щади злото, всъщност вреди на доброто — каза Михаела. — А има и една хубава дума, която би трябвало да научиш — добронамереност.

Тодор Петър гледаше, слушаше и съзнаваше някакви думи, които би трябвало да са понятия: самоконтрол, самонаказание, изтезание, откровеност.

По-късно, когато се бяха успокоили и умълчали, тръгнаха да се прибират, Тодор Петър мина покрай бунгалото на Ана. Видя я седнала в тъмното, зад малката преграда на терасата пред стаята ѝ. Той се спря.

— Чу ли?

— Чух. Не обръщай внимание...

През нощта, когато всичко утихна, Тодор Петър излезе от бунгалото си. В двора нямаше вече никой. Няколко ниски лампи край басейна и до масите очертаваха кръгове осветена трева. Приблужи се до терасата на Ана. Тя беше още там. Последва я в стаята ѝ.

Усети се чак в мига, когато и двамата — голи на ниското, широко легло, той напрегнат като лък, повдигащ я към себе си, а тя, сподавяща

стенанието си и забила пръсти в раменете му — се пренасяха в други светове.

[1] Обич към мъдростта. — Б.а. ↑

[2] Тук Weissheit (белота) е измислена от Стоян дума, съвпада като омоним с Weisheit (мъдрост) от предното изречение. Искане да каже: „Аз се интересувам от белотата на моите зъби.“ Но такава дума няма. Белота на немски е Weisse. — Б.а. ↑

На другата сутрин Тодор Петър стана един от първите. Чувстваше се бодър и щастлив. Седна да чете, като хвърляше по едно око към Компанията. Михаела започваше деня с планове какво да направи, Наталия — как да си проведе политиките.

После чу Наталия да казва на Михаела:

— Гледам толкова самотни жени. И ги виждам вече умрели. Не са готови да направят и най-малкия жест, за да потърсят и намерят близостта.

И Тодор Петър отново си спомни, че му го беше казвала и на него. А той не искаше да се замисля какви паралелни планове си бе правила тогава. Питаше се на какво е готова Наталия, за да намери близостта и кой знае защо си спомни един плакат от социалистическото минало, който трябваше да илюстрира мотото на съответната петилетка — ефективност и качество. Представляваше огромно пано, изобразяващо млада и чистосърдечна работничка до също толкова чистосърдечен млад мъж, в което само по себе си нямаше нищо чак толкова особено, ако не беше естествено възникналият въпрос — кой от тях е ефективността и кой — качеството.

— Хладнокръвие или самота, казваш.

Ана и Владо, нарамили чадъри и плажни чанти, минаха покрай басейна и тръгнаха към колите.

— Много е хубава тази Ана — каза Тодор Петър, който ги проследи с поглед.

— Какво, завиждаш ли му? Не му завиждай, то е до време. Това е физиология — каза Ирина.

— Защо? Как може да гледаш така на живота? Как може да прецениш кое е добро или лошо днес и какво би станало по-късно? Не може ли да грешиш?

— Разбери, това е физиология. Ако знаеш колко жени е имало и има, които са си въобразявали, че могат да са нещо за някого, който е с

двайсет и повече години по-възрастен, само защото са си въобразили, че той е нещо повече от мъж с дващсет години по-възрастен!

Тодор Петър стана и отиде към скалите. Намери удобно място и седна да наблюдава морето. Сия го беше забелязала да се отдалечава и беше тръгнала след него. Не я беше усетил, докато не седна редом и не се загледа и тя в леко потъмнялото синьо — слънцето се беше скрило зад няколко светлосиви облака.

— Този твойт Папо, — вече всички викаха на Стоян Папо — е голям сладур. Прекрасен син си имал!

Била говорила вечерта на плажа с него. Била изумена колко е умен и чувствителен. Тодор Петър неволно направи сравнение с Наталия, която беше заета с любовта си и с проблема да ревнува и страда. И всичко това, взето заедно, да стимулира процесите ѝ на мислене. Тя нямаше сили за нищо повече от една любов и не се беше опитала да си каже и две приказки със Стоян.

— Не мога да те разбера. Защо сега ми показваш, че ме харесваш, а когато след онази вечер ти се обадох по телефона, ми отказа? — рече по едно време, в средата на разговора, Тодор Петър.

— Тогава Наталия ми се обади и ми забрани да се занимавам повече с теб...

— О. Много хора действат директно при сензор за опасност или полза — засмя се Тодор Петър. — Не могат да пробият завесата. И колкото повече примери им даваш за това, което е правилното, толкова повече държат на тъмното и объркването си... Видя ли се с Доктора?

— Да. Казах му, че Баръмов най-вероятно го е завлякъл.

— Оле! И той?

— Побесня.

— Той е абсолютен скъперник. Сигурно се е разболял и няма да може да спи няколко месеца.

— Развика се, че няма да остави тази работа така. Как обаче ще стане — не знам.

— Аз продължавам да се забавлявам с мисълта за доктор Тошков. Ще умре от страх за парите си.

— Ще ти кажа нещо. Едни момчета, които са ми задължени, дълго ме убеждаваха да им дам картбланш за Баръмов...

— За какво?

— Да му счупят краката.

— Ти си луда.

— Защо? Той направи мръсно на толкова много хора, че няма да разбере изобщо от кого му идва... Но аз все пак не дадох съгласието си.

— Хубаво си направила. Знам една такава история. И поръчителката падна на другия ден и си счупи крака.

Внезапно тя го прегърна и се притисна към него.

— Казала си на Наталия след първата среща, че не приличам на нищо.

— Нищо — каза Сия. — Онази вечер обаче на Драгалевци ме грабна. Честно. Сърцето ми се разтуптя.

— Какво нещо прави папийонката! А аз я бях сложил тъкмо заради контраста с лехата домати. И докъде може да го доведе човек увлечението му по подреденото.

— Да, но нали животът в България не може да се сравни с този в Германия?

Телефонът му иззвъня. Беше майка му:

— Как сте?

— Добре, а ти как си?

— Добре съм. Реколтата ти от лук обаче е компрометирана. Беше засадил малка леха лук.

— Защо?

— Прочетох, че трябва да го вадиш вече, защото иначе ще прорасте.

— Ок. Ще го имам предвид.

— Виж, мила, — обърна се Тодор Петър към Сия, когато свърши разговора. — Има мигове, които изпускаме, и те не могат да се върнат...

Когато се прибраха от скалите, Стоян се приближи до Тодор Петър и му каза:

— Папо, снощи ми беше най-хубавата вечер.

Целия ден Компанията беше ангажирана с безцелно лутане по плажа — къпане в морето и басейна, обяд, безсмислени разговори за коли и мода. Междувременно Тодор Петър и Стоян успяха да съберат и изхвърлят няколко торби с фасове и боклуци от пясъчната ивица.

Когато най-сетне Тодор Петър остана насаме с Ирина, тя му каза:

— И все пак трябва да се изясним. Не искам да оставаме с недоизказани неща. Мислех, че наистина няма да имаме много пари, но можем да направим така, че наистина да сме щастливи. Мислех, че ще напишем нещо заедно, което да преплита съдбите ни, предопределеното и преживяното... Аз поразмислих доста върху това между нас двамата. Ние не се обичахме. Сега разбирам, че съм те примамвала, за да заминем за Германия.

— Да, аз изглеждам голям наивник. Мислех, че нещата са по-чисти.

— Ти си лесен за лъгане.

— А ти си пък „духовната светица“ — горчиво каза той.

— Не виждаш ли, че те бързикам. Бях ти казала. Ти ме беше спечелил. Във всички измерения. Казвам ти го, за да знаеш, че не съм била повърхностна във връзката си с теб! В началото се чудех как така един толкова сетивен и доверчив до наивност човек изобщо оцелява. А ти просто си свиркаш. Иначе си тясноскроен, а душата ти е необятна! Такова противоречие ми е доста странно! Остана уважението и аз стъпвам на него. То е солидното отношение между хората!

— С Марио ли ще заминаваш? Видях, че не са вече така близки с Михаела. Кога си задълбочихте връзката, не забелязах.

— Ние вече излизахме в София с него. След като се разделихме с теб, бях решила да грабя от живота като луда.

— Най-сетне! Марио много държи да си заведе в Германия българка.

— Не знае какъв таралеж си слага в гащите.

— Ти го каза, но той, като познавам германките, може само да е щастлив с такава като теб. Да оставим настрана, че трудно би си намерил толкова интелигентна жена. А и ще си осигурена. Всъщност нещата се подреждат. Ти без друго се страхуваш да живееш тук.

— Повече се отвращавам. Но и се страхувам. А и унижението. Ти пръв ме подсети, за да го видя. А то си е било в мен винаги. Но да живееш с години, с десетилетия, цял живот в унижение, не означава нищо друго, освен робство.

— А аз именно затова искам да остана тук. За да не е така.

— Знам, че вярваш, че можеш да направиш нещо.

— Нали съм ти казвал за Дзен. Хълмът с луната, изгряла над него, не се променя, ако изразиш възхищението си, но светът всъщност

не е вече същият. Така и аз. Ще се опитвам да си казвам мнението за хълма, обвит в бури, урагани и порои... Знаеш ли, гледах по телевизията някакъв репортаж от Синеморец. Бяха хванали двама иманяри. Аз единия от тях съм го виждал в офиса на Баръмов.

— Сигурен ли си?

— Абсолютно. Сега разбра ли защо изведнъж се напълни с хора? Следили са иманярите.

— Наистина!

— Трябва сериозно да помислиш за манията си за преследване.

— Няма каква да мисля... Много ми е интересно. От една страна си толкова експедитивен, можеш да вършиш и свършваш нещата, наблюдаваш света трезво, а в същото време си се оставил да те измамат хора като Баръмов.

— Опитвах се да пазя манталитета си на западняк. Почти като западняк — както аз го разбирам — каза с ирония и се поправи: — Който се прави на западняк. А те си мислеха и реагираха като спрямо някакъв наивник, който търси да бъде измамен. Жалка работа. Въпросът беше дали Боби щеше да пропусне да накаже почтеността. Не пропусна.

— Е, това си е капитализъм.

— Права си, в доверието няма нищо капиталистическо — опита се да се пошегува отново той. — Но не съм сигурен, че ще ми допадне да живея с това убеждение... Така е, защото това не е моето време.

— И кое трябва да е твоето време?

— Не знам. Скорост и движение, общество. Но ще дойде и моето време. Аз съм оптимист.

— Ще ти го кажа още веднъж и го запомни, моля. Оптимист си само по отношение на несбъднатости!

— Много си станала строга. Аз не се отказвам. И преди това е било така, но реакцията ти беше съвсем друга. В смисъл — истината е една и съща, независимо от нашето мнение. Само начинът на артикулация се сменя. Кое се определя от полза или чувства като обич и обида. Или си оскърбена и предаваш миналото си. Или си била просто една лицемерка.

Ирина и Наталия вече бяха напуснали неговия свят и не изпитваха нужда да са духовно верни. Но може ли една разочарована

жена да има контрол над инстинктите си? Може ли да търсиш вярност, ако чувствата ти са били малко или повече плод на ползи?

— Въпросът е да съумеем да притъпим незадоволеността си и да намираме реванша на собствените си грешки!

След такива разговори Тодор Петър не успяваше да бъде мъдър.

След обяда Тодор Петър беше водил Зорница и Стоян на сладолед. Тъкмо се прибираха. Паркиран на сянка, пред хотела беше спрял джипа на Полина, а на предната седалка, за най-голямо удивление на Тодор Петър, бяха седнали тя и Ана. До джипа беше паркирана колата на Владо, вече натоварена с багаж.

Тодор Петър тъкмо направи крачка натам, за да попита дали си тръгват, когато изведнъж видя Ирина, която изскочи от хотела и изтича развълнувано към него. Дръпна го встрани.

— Бързай! Баръмов пристигна. С гипсиран крак. Замъкна се с патериците до апартамента на Михаела. Бързай, ще ѝ направи нещо. Аз ще задържа децата.

— Къде са другите?

— Само Владо е там, но се панира. Преди това Марио отиде да тегли пари. Иво е махмурлия и се скри. Останалите също се правят, че ги няма или наистина ги няма.

Тодор Петър влезе в двора на хотела. Владо седеше неподвижно, с ръце в джобовете. Изтича покрай него.

Михаела се беше свила до леглото. Баръмов седеше близо до вратата, с една патерица, хваната като тояга. С другата се подпираше. Беше с гръб, но като чу да се отваря вратата, се обърна. Тодор Петър не го беше виждал с такова озверяло лице.

— Изчезвай веднага, докато не съм ти строшил главата! — изръмжа и се извърна.

Беше по-едър от Тодор Петър, но сега, когато беше с гипс, единствено гневът му беше опасен. А може би обратно.

— Само спокойно — каза Тодор Петър, но не беше спокоен. — Да излезем навън.

— Изчезвай. Това са наши семейни работи. Да не си ѝ ти любовникът? Къде е германецът?

— Боби — каза Тодор Петър. — Тя не ти е вече жена. Няма човек, когото да не излъга. Не се ли страхуваш... Теб синът ти дори те изостави.

Боби Баръмов посегна с патерицата, но Тодор Петър реагира, улови я бързо и я дръпна към себе си. Боби Баръмов не можа да запази равновесие, политна и с цялото си натежало туловище рухна върху кревата, който не издържа и страничната ритла поддаде. Въпреки сериозността на ситуацията, Тодор Петър едва не се разсмя, но замръзна. В ръцете на Баръмов блесна пистолет.

В този момент на вратата застана Владо и кой знае как зад него и Стоян.

— Папо! Папо!

— Стояне, бягай от тука — извика Тодор Петър и застана между Баръмов и вратата.

В този момент яростта по лицето на Боби Баръмов изчезна. Скри пистолета. Всички го наблюдаваха като замръзнали как с усилие, като се подпираше, се изправи, използва едната патерица, взе и втората и, без да се обръща, тръгна към вратата. Владо се отмести, а Стоян се притисна към стената в коридорчето. Като минаваше покрай него, Баръмов спря и го изгледа. Изразът му стана безпомощен и съсипан, обърна се и излезе.

Тодор Петър се приближи към Михаела.

— Има ли ти нещо?

— Не.

Тя се изправи, прегърна го през врата и отпусна глава на рамото му.

— Толкова съм ти благодарна.

— Май на Папо трябва да благодарим всички — каза Владо.

По-късно Ирина разказваше:

— Владо и Ана току-що си бяха събрали багажа и се готвеха да тръгват, когато пристигнаха Боби Баръмов и Полина с нейната кола. Полина хвана Владо и го заведе под стряхата да разговарят, а Боби Баръмов изкуцука до стаята на Михаела. Михаела до този момент не беше се показала. После настана една дълга тишина и след това чухме Михаела да вика: „Никога няма да се върна при теб! Край, не чуваш ли, край!“ . И след това, като че той я събори. Чухме задавения й вик, но никой не предприемаше нищо. Всички седяхме като попарени.

Вечерта Ирина и Марио бяха излезли из Синеморец. Михаела се приближи до Тодор Петър и го хвана за ръката.

— Искам да направя крачка към теб, но не зная как.

— Ако искаш, елате със Зорница с нас. Ние утре тръгваме със Стоян. Ще пообиколим България. Ще съчетаем полезното с приятното. Ще посещаваме забележителности, но и разни адреси. Имам малко работа. Имам един списък.

Завръщането към страната, към способността да се върши нещо, с цялата българска условност, след като си бил дълго време навън, не е точно мъчително, но е трудно изпитание. Зад на пръв поглед ежедневни събития се крият рой картини, стари котви, редици тополи, цветове на планините, ромол на потоци, мирис на треви и гори, трепети на светлина и жужене на насекоми...

Това лято Стоян, Зорница, Михаела и Тодор Петър посетиха още много места из България. Долината на Арда, Перперикон, Дяволската дупка, Чудните мостове, Елена и Ивановския скален манастир.

Когато се прибраха в София, Тодор Петър и Стоян завариха на Драгалевци пръскалката да ръси напечената трева, осеяна с петна от пожълтели траскоти. Под сянката на най-голямата вишна майка му си почиваше с книга в ръка. Беше облечена в елегантна някога лятна рокля с неподходящо коланче. Сламената ѝ шапка почиваше встрани на пейката.

Тодор Петър се разходи из мястото, наведе се към стрък девисил, който растеше все на същото място от детството му, откъсна едно листо и го помириша. Заедно с вкуса на умилението, си спомни как на Синеморец в един двор с ниски, неугледни асми, с няколко малки чимширчета край пропукана бетонова пътека и с ниска и малка къща, се беше запознал със семейство относително млади хора, от които си купи току-що квасено овче сирене. Тези хора отглеждаха овце в Странджа, живеяха като праядовците си, имаха изпечени и прашни, луничави лица и изкривени стави на пръстите на ръцете. Не искаха, като че нищо повече от това, което имаха, бяха честни, нямаха деца и нямаха чувството, че нещо ги отминава безвъзвратно.

В Интернет-пощата си намери имейл от Ирина.

„Здравей, Тоти! В Германия съм. Не се безпокой за мен. Добре съм.

След като тръгнахте от морето, полицията установила, че и Баръмов е замесен с иманярите. Ти беше

прав — онези ченгета, които ни следяха на всяка крачка, са били там заради иманярите. Смятам, че в Германия ще излекувам параноята, спечелена в този чуден български свят.

Да се продадеш надали е концепция. Поне не си между минатите. Е, по-късно разбираш, че тъкмо ти си минатият, а онези, които са останали честни — не. Дори само защото такава им е била съдбата и не е имало възможност да бъдат изкушавани. Аз лично мисля, че направиш ли веднъж крачката — край.

Преди да тръгна за насам, се срещнах с Владо. Той е с Ана, но и с Полина. Изповяда се пред мен. Призна, че когато сме работили за Кьосев, е провел активно мероприятие, възложено му от бившите. Една от подзадачите е била свързана с мен. Трябвало е да повярвам, че Кьосев е взел огромен подкуп от приватизационна сделка. Можеш ли да си представиш? Аз и колко ли още други, е трябвало да бъдем убедени, че Кьосев е подкупен.

Искам да ти пожелаая Бог да е винаги с теб и да ти посочва верните пътища!

Ирина“

Днес Стоян се връщаше в Германия. Да го изпратят на летището бяха дошли Михаела и дъщеря ѝ Зорница. Когато се сбогуваха, Стоян каза на баща си:

— Папо, случвало ли ти се е, когато се разделяш с някого, да те заболи коремът?

— Да. Случвало ми се е... Герой си ми ти.

— Ти си герой, Папо.

— Защо мислиш така?

— Аз виждам.

Казаха си довиждане. Зорница и Стоян се ръкуваха сериозни.

Стоян се качи на ескалатора. Махаха му, докато се скри в залата за заминаващи.

— Какво ли ще прави това дете, след като баща му го учи колко е красива природата, но го оставя далеч от нея? — рече Михаела.

— Ще се върне тук. Да работи за това, за което „героите“ не можаха и няма да могат да се справят — рече Тодор Петър.

Докато се отдалечаваха от ескалаторите, Зорница беше останала малко по-назад, когато Михаела се доближи до Тодор Петър и каза:

— Право е детето. Ти си герой.

— Така ли? Аз засега не виждам голям успех в кампанията си. Само движения надолу-нагоре.

— Напротив. Нямам предвид това. Истината за твоята кампания е, че повече търсеше жена... А другото — утопията за платформата и „заедното“, ти беше само за алиби...

— Така ли! — засмя се той. — Знакът на българина ли се оказа? Няма да се откажа, даже и не си го помисляй.

Тя също се засмя, притисна малко повече към ръката му гладкото си и прекрасно рамо и каза тихо:

— Влюбена съм...

ВЛАДИМИР ВЛАЙКОВ

ДА ПОТЪРСИМ ОТГОВОРИТЕ

*„Всеки мисли за промяна на света,
но никой не се замисля да промени себе си.“*
Лев Толстой

Книгата на Венцеслав Новхристов е предназначена за широка публика, но ще стане особено близка за онези, които я възприемат в целия ѝ обхват. Замислянето върху видимото, невидимото и техните светове отваря една от вратите, които водят във вярната посока. Дали след нея ще има и други — зависи от читателя.

Развитието на човешките общества става успоредно с процесите на общуване както вътре, така и извън тях, чрез осъществяване на комуникации помежду им и със света. Общуването и търсенето представляват предаване на смисъл чрез информация и приобщаване.

Романът „Папо“ на Венцеслав Новхристов предлага точно това общуване и търсене. Достигнал до своите читатели, той ще се опита да ги направи съучастници, като ги приобщи, за да потърсят заедно отговорите, изгубени в хода на битието.

Добрата наблюдателност на автора и способността му да намира точни словесни еквиваленти, придават на повествованието му нещо от метафизичната статичност на пространствата на Де Кирико. Читателят сякаш попада под въздействието на една „камера обскура“, обективна и добросъвестна, която успява да внуши авторовите идеи по свой, особен и неявен начин. Тя не крие, че не е безпристрастна, и „се гневи“ на неподготвеността на българските интелектуалци за „сполетялата“ ги рязка промяна на статуквото в края на миналия век.

Пред читателя е един разказ за трудностите в преоценката на стойности и идеали на наскоро излязлото от закрилата, но и от тъмата на пашкула, българско общество. Неудовлетвореността и горчивото

примирение с кънтящата празнота на духовното пространство на българина са онези щрихи, светлини и сенки, които остават в съзнанието, след като бъде затворена и последната страница на книгата. Защото става дума за проявленията на упорито избягваната и неизяснена и до момента тема на съвременната ни литература — проблемите на българската народопсихология в условията на „свободно падане“ през последния четвърт век.

Воден от подобно разбиране, читателят ще започне да възприема романа и като обществено-политическа литература, поставила си за цел да стане посредник между автора и дезертъорите от собствената си съдба. Такъв е и езикът на героите в репликите и разсъжденията им — някъде съдържан и премислян, другаде — сякаш взет от речника на днешната публицистика.

Мисълта на Толстой за промяната на света в самите нас, ни кара да се запитаме: защо героите на „Папо“, както и всички, които срещаме в реалността, притежаващи учудващи и дори вдъхващи страхопочитание способности, не могат да дадат един другиму онова, което им е необходимо?

Време ли е да се примирим с факта, че социалните потребности не са в състояние да обединят устойчиво хората и да ги направят солидарни и ефективни в действията им?

Безсилие? Незаинтересованост? Каква е причината за бавната, но неизбежна катастрофа на една цяла нация? Или нито едното, нито другото?

Със своя „Папо“ Венцеслав Новхристов се опитва да ни подсказва, че за постигане на целите, които си поставя едно общество, трябва да бъде потърсено Разбирането. Разбирането и паметта за събитията в нашата история. Разбиране за онова, което е движило участниците в тях. Разбирането като път за търсене и намиране на „смисъл“... Едва когато разполагаме с Разбирането, можем да очакваме Разбирателството.

Авторът е накарал героите си да търсят смисъла. Това се осъзнава не с четене между редовете, а по-скоро — интуитивно. Така, както ни е поднесено от него — без да личи, че го е търсил, сякаш случайно и някак небрежно... Дали си дава сметка за това свое откритие? Вероятно — не. В противен случай щеше да се е провалил. Големите истини са прости.

С две думи — пред нас е разказ за позора на човек, свикнал да премълчава себе си. За съдбата на индивид, който живее, говори, радва се или страда, има планове и мечти, пише книга, но животът му минава незабелязано и равно, без да е изпитал истински гняв. Без да е проявявал истинско неподчинение. Без да е имал дори готовността за гняв и неподчинение.

И не, това не е обикновеният малодушен човек. Напротив, той е достатъчно егоцентричен и има своята гордост. Не обича заповеди. И за да ги избегне, се стреми да действа като идеалния бътлър — да предугажда желанията и да ги изпреварва с изпълнение. Така, както при диктатурата се беше наложило да усвои самоцензурата и способността да открива границата между позволено и непозволено.

По същия начин Венцеслав Новхристов изпреварва въпросите на читателите си. Като им отговаря предварително. Така става ясно, че той иска нещо повече от тях, а именно — да разберат, че формирането на хуманен интелект е определящо за общото ни бъдеще.

Може ли да тлее някъде Надеждата? Или ще трябва да се чака още? Предстои дълъг път, едва в края на който Надеждата може да се превърне във Вяра. И той е само един — Пътят на Любовта...

Владимир Влайков

Мюнхен

Издание:

Автор: Венцеслав Новхристов

Заглавие: Папо и неговата к(о/а)мпания

Издание: първо

Издател: „Светлана Янчева — Изида“ ЕООД

Град на издателя: София (не е указан)

Година на издаване: 2016

Тип: роман

Националност: българска

Редактор: Кина Стойчева

Художник: Стойчо Никифоров

Коректор: Теменуга Пенчева

ISBN: 987-619-704-024-1

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/11863>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.